

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

3 (46) 2017
ISSN 2412-2149

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ”
сериясы

Алматы

© “Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті” Акционерлік қоғамының “Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Педагогика ғылымдары” таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген.
Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15195-Ж

Бас редакторы
Құнанбаева С.С.,

филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Ұзақбаева С.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Редакция алқасы мүшелері

Сефика Суле Эрчетин, доктор Ph.D., Хаджеттепе университеті, Анкара,
Түркия

Мехмет Ташипинар, доктор Ph.D. Гази университеті, Анкара, Түркия

Тряпницина А.П., п.ғ.д., профессор, А.И. Герцен атындағы Ресей
Мемлекеттік Педагогикалық Университеті, Санкт-Петербург, Ресей

Чекалева Н.В., п.ғ.д., профессор, Омск Мемлекеттік педагогикалық
университетінің проректоры, Омск, Ресей

Нұрғалиева Г.К., п.ғ.д., профессор, “Ұлттық ақпараттандыру орталығы”
АҚ директорлар Кеңесінің төрайымы, Алматы, Қазақстан

Акиева Г.С., п.ғ.д., профессор, И. Арабаев атындағы Қырғыз мемлекеттік
университеті жанындағы кадрлар біліктілігін көтеру және қайта даярлау
Институтының директоры, Бішкек, Қырғызстан

Кульгильдинова Т.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы
ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Шеръязданова Х.Т., п.ғ.д., профессор, ҚазМемҚызПУ, Алматы,
Қазақстан

Тажиев М.Т., п.ғ.д., профессор, Өзбекстан Республикасы ЖОАКБМ
жанындағы жоғары және арнайы орта кәсіби білім беруді дамыту
орталығының бөлім басшысы, Ташкент, Өзбекстан

Жауапты хатшы

Айжанова Г.К., п.ғ.к., доцент, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Рецензенттер

Қонақова К.Ө., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Абильдина С.К., п.ғ.д., доцент, Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ,
Қарағанды, Қазақстан

© Научный журнал “Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана”, серия “Педагогические науки” Акционерного общества “КазУМОиМЯ имени Абылай хана” зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 15195-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С.,

доктор филологических наук, профессор,
академик НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Узакбаева С.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Сефика Суле Эрчетин, доктор Ph.D., университет Хаджеттепе, Анкара,
Турция

Мехмет Ташпинар, доктор Ph.D., университет Гази, Анкара, Турция

Тряпицина А.П., д.п.н., профессор, Российский Государственный
Педагогический Университет им. А.И. Герцена, Санкт-Петербург, Россия

Чекалева Н.В., д.п.н., профессор, проректор Омского Государственного
педагогического университета, Омск, Россия

Нурғалиева Г.К., д.п.н., профессор, Председатель Совета директоров АО
“Национальный центр информатизации”, Алматы, Казахстан

Акиева Г.С., д.п.н., профессор, директор Института повышения
квалификации и переподготовки кадров, при Кыргызском государственном
университете им. И. Арабаева, Бишкек, Кыргызстан

Кульгильдинова Т.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан

Шерьяданова Х.Т., д.псих.н., профессор, КазГосЖенПУ, Алматы,
Казахстан

Тажиев М.Т., д.п.н., профессор, центр развития высшего и среднего
специального, профессионального образования при МВССО Республики
Узбекистан, Ташкент

Ответственный секретарь

Айжанова Г.К., к.п.н., доцент, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан

Рецензенты

Кунакова К.У., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан

Абильдина С.К., д.п.н., доцент, КарГУ им. Е.А. Букетова, Караганда,
Казахстан

© Bulletin “Ablai khan University of International Relations and World Languages”. Series “Pedagogical sciences” of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of Ministry for Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Certificate N 15195 – G, 10.04.2015.

Chief Editor

Salima S. Kunanbayeva

Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Philology, Professor, Almaty, Kazakhstan

Executive Editor

Uzakbayeva S.A., d.of ped. sc., professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

Editorial team members

Sefika Sule Ercetin, doctor of Ph.D., Hacettepe University, Ankara, Turkey

Mekhmet Taspinar, doctor of Ph.D., Gazi University, Ankara, Turkey

Tryapitsina A.P., d.of ped. sc., professor of Herzen State Pedagogical University of Russia, St.Petersburg, Russia

Chekaleva N.V., d.of ped. sc., professor, Prorector of Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russia

Nurgaliyeva G.K., d.of ped. sc., professor, Chairman of the Board of Directors in National Informatization Center, JSC

Akiyeva G.S., d.of ped. sc., professor, Director of Institute of Advanced Training and Retraining, I.Arabayev Kyrgyz State University, Bishkek, Kyrgyzstan

Kulgildinova T.A., d.of ped. sc., Professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

Sheryazdanova Kh.T., doctor of psychological sciences, professor, Kazakh State Women’s Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

Tazhiyev M.T., d.of ped. sc., professor, Center of Development of Higher and Secondary Specialized, Vocational Education at MHSSE, Republic of Uzbekistan, Tashkent

Executive Secretary

Aizhanova G.K., c.of ped. sc., assistant professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

Readers

Kunakova K.U., d.of ped. sc., professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

Abildina S.K., d.of ped. sc., assistant professor, E.A. Buketov KarGU, Karaganda, Kazakhstan

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT

1 Бөлім

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Раздел 1

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Part 1

A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION OF
SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

Mehmet T., Bissenbayeva Zh. Professional competence enhancement technology of future specialists in higher education	7
Кудайбергенова М.С. Теоретические аспекты формирования письменной формы общения в формате делового письма	12
Норүзова Г.Б. Технология формирования этической культуры будущего учителя в образовательном процессе вуза	18
Бурнаев З.Р., Мугалов М.К. Об изучении литературного наследия генерала Нурмагамбетова Сагадата Кожакметовича при подготовке студентов военных кафедр вузов Казахстана.....	27
Бейсембаева А.А., Курбанова А.Н. Педагогический потенциал ценностей иноязычной культуры в процессе социализации личности	39
Бейсембаева А.А., Омирзакова А.Т. Педагогические условия формирования готовности к инновационной деятельности будущего педагога с помощью средств информационных технологий	50.
Айлауова Ж.С. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдерді оқыту негізінде студенттердің дискурсивті құзіреттілігін дамытудың әдістемелік негіздері	56

2 Бөлім

ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Раздел 2

СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
ОБУЧЕНИЯ

Part 2

MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

Pak Y., Ossokina D. The use of role-plays and further discussions in the formation of intercultural communicative competence at level B1	63
---	----

Саванкова М.В., Ержанова А.Е. Шетел тілдерін оқытуда рефлексивтік амалды жүзеге асырудағы тілдік портфолионың ролі	71
Джусубалиева Д.М., Абдрахманова Ж.Н. Особенности формирования креативно-исследовательской компетенции будущих учителей иностранных языков с использованием информационно-коммуникационных технологий.....	79
Akhmetova G.Sh., Raimova Zuhra Formation of information-accumulating competence using the methods of critical thinking of future teachers of foreign language	84
Мұхамдиев Д.Б., Кульманова М.Н. Мемлекеттік тілді оқытуда инновациялық технологияларды қолданудың маңызы	93

3 Бөлім

ЭТНОПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ МЕКТЕП ПЕДАГОГИКАСЫ

Раздел 3

ЭТНОПЕДАГОГИКА И ПЕДАГОГИКА ШКОЛЫ

Part 3

SCHOOL OF PEDAGOGICS AND ETHNOPEDAGOGICS

Рысбекова Р.М. Бастауыш сынып оқушыларына сыныптан тыс уақыттарда патриоттық тәрбие беру формалары	101
Ұзақбаева С.А., Әбдірайым А.Р. Қазақ халқының этнопедагогикалық мәдениеті – оқушылардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру факторы	109
Ермаганбетова Р.С. Жоғары сынып оқушыларының тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына телехабардың ықпалы	118
Меңілбаева Қ.А. Оқушыларды би сабағы арқылы рухани-эстетикалық тәрбиеге баулу	126
Жансугурова К.Т., Жумабек Ф.О. Формирование коммуникативных способностей младших школьников средствами игр	135
Поздравление Кузнецовой Т.Д.	140

1 Бөлім
ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ
ДЯРЛАУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ
Раздел 1
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ
Part 1
A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

UDC 327:37 (574:571)
ICSTI 14.37.27

PROFESSIONAL COMPETENCE ENHANCEMENT TECHNOLOGY OF
FUTURE SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION

Mehmet T.¹, Bissenbayeva Zh.²

¹Doctor of Ph.D., Gazi University, Ankara, Turkey

²Doctor of Ph.D., Military Institute of Land Forces, Almaty

The given article represents the analysis of the professional development of the competence by itself at the present time and suggests the ways of its effective enhancement.

Key words: competence, professionalism, students, learners, education.

Introduction

The psychological and pedagogical foundations of the formation of professional competence consist of the introduction of pedagogical innovations and technology of instruction.

Pedagogical innovation is a purposeful change in the content and technology of teaching and upbringing, aimed at increasing their effectiveness. Based on the model of the elite specialist of the XXI century, first of all, it is necessary to improve professional competence [1].

Approaches to the formation of professional competence:

- development of team members due to their constant participation in innovative educational activities, increase of professional competence.

- The management system of the department, built in accordance with the individual needs and capabilities of each member, guarantees the systematic accumulation of professional competencies required in modern conditions, their balanced distribution in the team.

- Creation of the organizational and pedagogical basis for the sustainable development of the pedagogical collective [2].

The conditions of competence-oriented training include

- Respect and acceptance of the student as a self-valuable personality, possessing diverse needs, interests, striving to achieve life goals, having its own position and the right to realize it.

- Ensuring personal involvement of students in the learning process: focus on self-knowledge, development of subjective experience, reflective attitude to the studied subjects and phenomena, the learning process, to oneself, to future professional activity.

- Creation of an atmosphere of reflection, analysis, search for new meaningful goals, dialogue of different positions, openness, support, recognition and emphasis on achievements [3].

Teaching technology is a set of methods and means for processing, presenting, changing and presenting educational information; it is the science of how teachers act on students in the process of training using the necessary technical or information means. Pedagogical skill of the teacher is to select the necessary content, apply the best methods and means of instruction in accordance with the program and the educational objectives set.

The pedagogical task is orientation to a specific profession, the beginning of a career is formed from the personality. The student's interest coincides with the beginning of awareness, the importance of his future profession [4].

Main part

An analysis of the existing practice of higher professional education showed that the regulatory framework of the education impose the following requirements on the modern students: professionalism and readiness of graduates of higher educational institutions for successful operation in the troops; The legality of professional activity and its implementation on a strict legal basis; Humanism and respect for the personality of servicemen; Equal opportunities for professional and career growth; Ability to solve complex and professional tasks; Professional competence; The formation of the qualities of a specialist, leader and teacher.

The study of the historical and pedagogical experience Kazakhstan of the current state of preparation of future specialists in the countries made it possible to identify, verify and scientifically substantiate the most effective measures to further improve the quality of training in universities.

Their implementation is expedient to implement in the following areas:

- 1) to improve the management of the training of future specialists in higher educational institutions;
- 2) to optimize the teaching and methodical work in the higher school;
- 3) realize the educational potential of -professional education of personnel;
- 4) conduct scientific support of and professional education of students and students of universities.

The conducted research makes it possible to formulate practical recommendations, the implementation of which could contribute to further increasing the effectiveness of higher and professional education of future specialists.

One of the most important requirements for the organization of the educational process in higher educational institutions is to ensure the unity of education, science and practice, as well as the advanced nature of education, taking into account the high dynamism of development. [5];

The problem posed in the research is solved, first of all, taking into account the intensification of the educational process, its computerization, and the improvement of the teaching methodology. Introduction of new methods and methods of teaching in the educational process, incl. And those that are very widely used in training practice quite recently. We mean, first of all, problem training, modeling and game forms. On this and other issues, including. And such as "what to teach?", "With the help of what to teach?", We should work more purposefully.

Important importance in the intensification of the entire process of training future specialists has a wide application of computer technology. However, the implementation of these methods is hampered as an insufficient level of training of teachers, so the lack of personal computers. Therefore, increasing the computer literacy of all teachers is a topical task.

As is known, effective training of listeners is largely determined by the availability of a modern educational and material base. Their improvement and renewal in schools is given considerable attention, but our limited technical capabilities do not allow us to accomplish this task in a short time.

Thus, in our practical activities, we need to proceed from the fact that the widespread use of the latest techniques and computer technologies is called upon to ensure not only the improvement of the quality and effectiveness of training students and listeners, but also the intensification of the entire learning process.

To successfully solve the task of training future specialists, highly trained teachers who have sufficient experience in the army and staffs and

the practice of teaching the subject are needed. The main thing is that there should be professionals who are not satisfied with what has been achieved, they are looking for new methods, methods and methods of teaching. It is impossible to find such people somewhere on the side. They must be prepared and raised in educational institutions. The task, of course, is complicated and so far, that we are not solving it very successfully. Those. The problem of “who trains?” Students and listeners for many years remains not completely resolved. Future teachers should be selected and studied when they are still students, then commanders of units and units (students of staffs), and then - magistracy and doctoral studies. And all this time they are under the vigilant supervision of the leadership of the departments, educational institutions. Unfortunately, this way of solving the problem is still difficult to implement. Today, the main ways to solve the problem of improving the quality of education at the expense of “who trains?” Of course, is to improve the teacher’s professionalism.

The professional development of the teaching staff is the main form of additional professional education. To improve the skills required to solve the following tasks:

- 1) creating conditions for the accessibility of additional vocational education, the possibility of students receiving a vocational and educational program for obtaining additional qualifications “Teacher” and “Teacher of higher education” (by specialties);
- 2) the satisfaction of the needs of servicemen in the continuous acquisition of knowledge about the latest achievements in the relevant branches of science and technology, advanced domestic and foreign experience;
- 3) study, generalization and dissemination of advanced scientific and pedagogical experience;
- 4) attracting to the educational process highly qualified foreign teachers;
- 5) using the potential of civilian higher education institutions for training specialists;
- 6) application in teaching of modern innovative educational technologies;
- 7) the direction of the course preparation for foreign educational institutions of the teaching staff for the purpose of improving the skills and adopting advanced pedagogical experience.

The decision of the specified problems provides realization of a complex of actions on the maintenance of educational levels:

Training a specialist of a new formation with broad fundamental knowledge, initiative, capable of adapting to the changing demands of armed struggle and new technologies;

Strengthening the motivation of the whole system of higher education to provide quality educational services through the democratization of the educational process;

The preparation of universities for the passage of state certification, the creation of objective conditions for the development of universities;

The formation of new principles and practices of university management, the introduction of a system of strategic planning and increasing the autonomy of universities.

The study of the problems of training personnel in educational institutions of the countries of the near abroad and the RK made it possible to obtain the following scientific results:

The first scientific result is that the training of future specialists in the countries of the near abroad and the RK has been studied, and its problematic issues have been identified;

The second scientific result is that, ways are proposed for solving the problematic issues of training future. For these purposes it is necessary:

To create a education system that meets the real and prospective needs of the country, taking into account the development trends of the domestic education system and the experience of leading foreign educational institutions;

Conclusion

Assessment of competence involves the use not so much of formalized control, the main purpose of which is to identify the volume and quality of acquired knowledge, how many objective diagnostic methods, such as monitoring protection and evaluation of decisions taken, assessment of professional performance:

In this regard, the problem of the formation and development of the professional competence of specialists is given sufficient attention, although the task of finding new scientific and pedagogical approaches to its solution remains very relevant to this day.

REFERENCES

- 1 National project "Education" [Electronic resource]. - Access mode: sfedu.ru/00_main_2010/main_context.shtml? About / ab3, free.
- 2 Novikov A.M. Foundations of Pedagogy: A Handbook for Authors. And teachers / AM Novikov. - Moscow: Publishing house "Egves", 2010. - 208 p.
- 3 Plekhanova G.V. Center for Innovative Scientific and Pedagogical Technologies of the Russian Academy of Economics.. URL: portal.rea.ru/portal/Departments.nsf/(Index)/CKR.
- 4 Karazhanova L.K., Ushkac L.K., State Medical University of Semey City Competent-Oriented Education - How the Process of Activation of Professional Development of Specialists in the Higher Medical Educational Institution - 2014. - 105 p.

5 Tursynova Zh. Formation of professional competence of students in the conditions of industrial practice on the basis of information technology: theses ...candi. of ped. sc.- Karaganda Republic of Kazakhstan, 2008. - 175 p.

6 Titorenko S.I. The use of innovative technologies in the lessons of industrial training for the formation of professional competence.- Uralsk, 2017.

7 Mehmet T., Bissenbayeva Zh., Duisenbekova Zh. Formation of teacher professional development model by means modern educational technologie.- Ablai khan University of International Relations and World Languages".Series“Pedagogical sciences”of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages, Almaty,2(45) 2017.- P.5-7.

Статья поступила 27.09.17 г.

THEORETICAL ASPECTS OF THE FILMIZATION OF THE PICTURE FORM OF THE COMMUNICATION IN THE FORMAT OF THE BUSINESS DECREE

Kudaibergenova M.S.¹,

¹master, Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

The article deals with the theoretical aspects of the formation of the communication format in the form of business letters. In the context of the formation of a written form of communication, the problem of communicative interaction turns out to be one of the urgent problems not only of science, but also of education. The written form represents one of the forms of the implementation of relations, because it combines the properties of the document as a source of information, such as an informational source. In the written communication, the development of etiquette contributes to the acquisition of all complexity and specificity of intercultural and intercultural communication. This problem is connected with the fact that the communication is carried out under conditions that differ from the standards of behavior and national cultural stereotypes of thought and depend on the sphere of professional action. The official form of communication is considered important in the context of an increase in the culture of civil participation, justice and responsibility. In the sphere of the sphere, this form of communication makes it possible to significantly enhance the possibilities of people's interaction.

Keywords: business writing, communication, written communication, communication, interaction, intercultural and interethnic communication.

УДК 378.147

МРНТИ 14.35.07

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПИСЬМЕННОЙ ФОРМЫ ОБЩЕНИЯ В ФОРМАТЕ ДЕЛОВОГО ПИСЬМА

Кудайбергенова М.С.¹,

¹магистрант КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

В статье рассматриваются теоретические аспекты формирования письменной формы общения в формате делового письма. В условиях формирования письменной

формы общения проблема коммуникативного взаимодействия оказывается в ряду актуальных проблем не только науки, но и образования. Письменная форма представляет собой одну из форм реализации деловых отношений, поскольку сочетает свойства документа как правового источника, так и информационного источника. В письменном деловом общении развитие этикета содействует приобретению всей сложности и специфики межкультурной и межнациональной коммуникации. Данная проблема связана с тем, что общение осуществляется при условии, отличающегося от стандартов поведения и национально-культурных стереотипов мышления и зависит от сферы профессионального взаимодействия. Письменная форма общения считается важной в условиях повышения культуры гражданского участия, справедливости и ответственности. В деловой сфере данная форма общения значительно увеличивает возможности взаимодействия людей.

Ключевые слова: деловое письмо, общение, письменная форма общения, коммуникация, взаимодействие, межкультурная и межнациональная коммуникация.

Подготовка современного выпускника вуза направлена на формирование таких общекультурных компетенций, которые будут вносить свой вклад в повышение управленческой культуры различных организаций, фирм, компаний и учреждений не только Казахстана, но и за рубежом. С учетом нынешних средств общения возрастает роль письменного делового общения. Для ведения деловой переписки необходимо повышать свою компетентность с учетом современных требований и информационных технологий. Этот набор знаний, умений и навыков относится к числу базовых компетенций специалиста любого профиля подготовки в высшей школе. Необходимость подготовки выпускников по ведению письменного делового общения подтверждается и со стороны работодателей.

Новые экономические и социальные условия побудили к коммерческой и организаторской деятельности широкие массы населения. Это обстоятельство выдвинуло на первый план необходимость обучения языковым формам делового общения.

Деловое общение - это массовый способ социальных коммуникаций. Они обеспечивают, прежде всего, сферы коммерческих и административно-правовых, экономико-правовых и дипломатических отношений. По способу коммуникации общение подразделяется на устное и письменное. В то время как устное общение осуществляется в условиях личного делового контакта между коммуникантами, не разделенными временем и пространством. Письменное деловое общения не ограничено подобными условиями, что позволяет осуществлять коммуникацию в гораздо более широких временных и пространственных рамках, при помощи деловой переписки.

Деловая переписка является одной из форм делового общения

и представляет собой коммуникативный процесс, обусловленный целями и задачами социальной практики и выражающийся в своей важнейшей составной части деловом письме. Деловое письмо – жанр со своей историей и традициями, нормами и стандартами, которое не утратило своего значения и в настоящее время, эпоху факсимильной и электронных средств связи.

В последнее десятилетие проблемы коммуникации стали всеобщими и оказывают влияние на психологическую и социальную составляющую социума, их развитие определяется и стимулируется социальными потребностями. В условиях формирования письменной формы общения проблема коммуникативного взаимодействия оказывается в ряду актуальных проблем не только науки, но и образования. Содержанию и особенностям деловой коммуникации посвящен целый ряд исследований, таких ученых как Калюжная В.В., Носик С.Г., Воробьев Ю.К., Вольская И.С, Ережепова С.К., Суханова И.Д., Карибаев А.А, Расина Н.В., Кузин Ф.А., Н.М.Громова и др.

Одна из ранних работ И.С. Вольской, по проблематике официально-делового стиля английского языка, посвящена описанию дифференциальных признаков официально-делового стиля речи на синтаксическом уровне.

Работы одних ученых отражают подробно вопросы построения и лексического наполнения документации делового содержания, в которых рассматриваются лингвостилистические особенности делового письма и взаимодействие языковых единиц в тексте делового письма, а также особенности текстов коммерческой корреспонденции английского языка на лексико-фразеологическом уровне. Другие рассматривают узкий аспект проблемы обучения деловой письменной речи и ставит задачу обучения деловому письму как профессиональному жанру иноязычного делового общения.

Исследование по проблеме обучения деловой письменной речи нашло отражение в работе Н.М. Громовой («Деловое общение на иностранном языке: методика обучения»), в которой рассматриваются: теоретические основы системы обучения делового общения на иностранном языке, структура делового письма, характеристика письменных жанров делового общения на иностранном языке. А так же описываются принципы, ситуации и основные этапы делового общения [1].

Письменная форма представляет собой одну из форм реализации деловых отношений, поскольку сочетает свойства документа как

правового источника, так и информационного источника. Важнейшее требование, предъявляемое к языку документа - это требование точности, которая, как отмечают Баландина Л.А., Давидян Г.Р., Колтунова М.В., включает в себя предметную и коммуникативную точность, или точность содержания. Предметная точность связана с использованием слов в соответствии с их лексическим значением, то есть точность факта. Коммуникативная точность – это точность реализации замысла пишущего. Она достигается соотношением смысла слов, контекста, грамматической конструкции и соотношения частей текста. Нарушение коммуникативной точности высказывания ведет к не пониманию, осложняет восприятие содержания сообщения, кроме точности языка деловых бумаг характеризуется таким качеством как логичность [2].

Стандартизация и унификация языковых и текстовых средств к единому образцу – затрагивают все уровни языка деловой корреспонденции: от размещения на листе реквизитов письма до выбора сокращения слов.

Деловые письма сегодня представляют собой официальную корреспонденцию различных типов. Существует несколько видов классификации деловых писем. По признаку адресата деловые письма делятся на обычные и циркулярные. По структурным признакам деловые письма делятся на регламентированные и нерегламентированные: по композиционным особенностям деловые письма делятся на одноаспектные и многоаспектные. По форме отправления на электронную деловую корреспонденцию и факсовые отправления и т.п.

Исследователи, занимающиеся изучением делового письма, выделяют 3 типа деловой корреспонденции:

- а) документы личного характера (заявление, резюме, расписка и т.д.);
- б) служебная корреспонденция (письмо-запрос, письмо-просьба, рекламация, инструкция);
- в) производственная документация (договор, свидетельство, справки и т.д.) [3].

Деловое общение может осуществляться как в устной, так и в письменной форме. Письменное деловое общение зачастую выглядит как документ, применяющийся для передачи информации. Форма устного общения используется в деловой беседе или встрече.

В деловом общении характерной чертой является установление

регламента, правил и ограничений. Написанное слово наделено силой, значительно большей по сравнению со словом, которое произнесено. Также характерным для письменного делового общения является то, что письмо можно перечитывать несколько раз. Деловое общение считается одним из самых масштабных видов общения людей в обществе. В управленческой культуре оно незаменимо и может быть расценено как вид культурных универсалий в деловой среде.

На сегодняшний день с точки зрения бизнеса, письменное деловое общение особо актуально. Письменное обращение представлено официальными и полуофициальными деловыми письмами, а также широкое использование получила переписка по электронной почте. Значимость делового общения считается основой для разработки мероприятий, целью которых является обучение людей всем возможным аспектам современного этикета.

В письменном деловом общении развитие этикета содействует приобретению всей сложности и специфики межкультурной и межнациональной коммуникации. Данная проблема связана с тем, что общение осуществляется при условии, отличающегося от стандартов поведения и национально-культурных стереотипов мышления и зависит от сферы профессионального взаимодействия. Письменная форма общения считается важной в условиях повышения культуры гражданского участия, справедливости и ответственности. В деловой сфере данная форма общения значительно увеличивает возможности взаимодействия людей.

В деловом общении особенностью является установление правил, ограничений, регламента. Написанное слово обладает силой, гораздо большей, чем слово, которое произнесено. Письмо можно перечитывать несколько раз. В сложных ситуациях на предприятии обязательно прибегают к письменному сообщению.

В деловом общении используются самые разнообразные виды деловых писем: приглашение или отчет, письмо-согласие или отказ, письмо-жалоба или благодарность, требование или извещение и т.д.

Письменное деловое общение чрезвычайно актуально, с точки зрения развития бизнеса, его связи с деловыми партнерами. Значимость делового общения выступает основой для разработки мероприятий с целью обучить людей всевозможным аспектам современного этикета.

Развитие этикета в письменном деловом общении способствует приобретению всей сложности и специфики межнациональной и межкультурной коммуникации. Проблема связана с тем, что коммуникация осуществляется в условиях отличающегося от стандартов поведения и национально-культурных стереотипов

мышления, и зависит от сферы профессионального взаимодействия. В процессе обновления управленческой культуры в сторону самоуправления и интеграции высших духовных ценностей, деловое общение так же проходит путь преобразований. Письменная форма общения так же важна в условиях повышения культуры гражданского участия, ответственности и справедливости. Эта форма общения значительно расширяет возможности взаимодействия людей в деловой сфере [4].

Проанализировав научно-исследовательские труды по данной теме можно спрогнозировать наиболее перспективные направления изысканий, которые могут позволить углубить изученную проблематику, расширить диапазон ее позитивного воздействия на становление современных специалистов - лингвистов-преподавателей. К этим направлениям относятся:

– исследование специфики выражения и реализации адресованности в письменных документах, представленных в цифровом формате (электронных письмах);

– изучение влияния тендерного фактора на реализацию адресованности деловых писем;

– разработка с учетом уровня подготовленности студентов индивидуализированных программ совершенствования качества письменной деловой переписки в аспекте ее адресованности и т.д.

Таким образом, деловое письмо можно определить как особую разновидность делового текста, характеризующуюся ярко выраженной прагматической направленностью к определенному адресату, наличием обратной связи, монотематичностью, особой композиционной и визуально-графической завершенностью, надтекстовой или дискурсивной связанностью, временной и пространственной точностью и реальностью, этикетностью и конвенциональностью речевых средств выражения, жанрово-стилистической индивидуальностью.

ЛИТЕРАТУРА

1 Громова Н.М. Обучение деловой письменной речи: (Английский язык, неязыковой вуз): автореф. дис. канд.пед. наук. - М., 1993.- 25 с.

2 Баландина Л. А., Давидян Г. Р., Кураченкова Г. Ф., Симонова Е. П. Русский язык и культура речи. Практикум. – М.: Издательство МГУ, 2012.- 96 с.

3 Кибанов А.Я., Захаров Д.К., Коновалова В.Г. Этика деловых отношений. - М.: Инфра-М., 2012. - 368 с.

4 Кузнецов И. Н. Деловое общение: Учебное пособие. 5-е изд. - М.: Дашков и К., 2012. - 528 с.

ІСКЕРЛІК ХАТ ТҮРІНДЕГІ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ФОРМАТТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Құдайбергенова М.С.¹

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ, Алматы, Қазақстан

Мақалада іскерлік хат түріндегі коммуникациялық форматты қалыптастырудың теориялық аспектілері қарастырылады. Жазбаша хат-хабар түрін қалыптастыру контекстінде коммуникативті өзара әрекеттесу мәселесі ғылымның ғана емес, білім берудің де өзекті мәселелері болып табылады. Жазбаша формасы қатынастарды жүзеге асырудың бір бөлігі болып есептеледі, себебі ол құжаттың қасиеттерін ақпарат көзі ретінде, мысалы, ақпараттық көздер ретінде біріктіреді. Жазбаша хабарламада этикеттің дамуы мәдениетаралық және мәдениетаралық қарым-қатынастың барлық күрделілігін және ерекшелігін алуға көмектеседі. Бұл мәселе мінез-құлық стандарттары мен ұлттық мәдени стереотиптерден ерекшеленетін және кәсіби іс-қимыл саласына тәуелді болатын жағдайларға байланысты жүзеге асырылады. Байланыс формасы азаматтық қатысу мәдениетін арттыру, әділеттілік және жауапкершілік тұрғысынан маңызды деп саналады. Саланың саласында байланыстың бұл түрі халықтың өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін едәуір арттыруға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: іскерлік қарым-қатынас, қарым-қатынас, жазбаша қарым-қатынас, қарым-қатынас, өзара іс-қимыл, мәдениетаралық және этносаралық қарым-қатынас.

Статья поступила 27.09.17

TECHNOLOGY FOR THE FORMATION OF THE ETHICAL CULTURE OF THE FUTURE TEACHER IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE UNIVERSITY

Noruzova G.B.¹,

¹master, Kazakh Ablai Khan UIR and WL, Almaty, Kazakhstan

The article deals with pedagogical technologies for the formation of the ethical culture of the future teacher in the educational process of the university. Formation of ethical culture is carried out through the organization of his life in the work process in an educational institution. Pedagogical activity, first of all, provides for observance of moral principles, which is a form of moral consciousness and self-consciousness, in which moral requirements are most generalized. At the same time, the ethical culture that is becoming a fundamental, professionally significant factor becomes an important part of professional activity and becomes an important component of the professional training of the future specialist and a necessary condition for his comprehensive upbringing and professional and personal development. In this regard, there was a need for the development of pedagogical technology aimed at achieving the optimal result for the formation of the ethical culture of the future teacher in the conditions of the university.

Keywords: ethics, culture, the formation of ethical culture, technology, pedagogical ethics.

УДК 378.147.88
МРНТИ 14.35.07

ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЭТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА

Норузова Г.Б.¹,

¹магистрант КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

В статье рассматриваются педагогические технологии формирования этической культуры будущего учителя в образовательном процессе вуза. Формирование этической культуры осуществляется через организацию его жизнедеятельности в процессе работы в образовательном учреждении. Педагогическая деятельность предусматривает соблюдение моральных принципов, что является формой морального сознания и самосознания, в которой моральные требования оказываются наиболее обобщенно. При этом особую важность приобретает этическая культура, которая в профессиональной деятельности превращается в основополагающий, профессионально значимый фактор и становится важнейшей составляющей профессиональной подготовки будущего специалиста и необходимым условием его всестороннего воспитания и профессионально-личностного развития. В связи с этим возникает необходимость в разработке педагогической технологии, направленной на достижение оптимального результата по формированию этической культуры будущего учителя в условиях вуза.

Ключевые слова: этика, культура, формирование этической культуры, технология, педагогическая этика.

Актуальность проблемы формирования этической культуры будущего учителя вызвана модернизацией системы высшего профессионального образования, предъявившей новые требования к подготовке педагогических кадров, одним из которых является воспитание высококонрастной, духовно развитой личности. При этом особую важность приобретает этическая культура, которая в профессиональной деятельности превращается в основополагающий, профессионально значимый фактор и становится важнейшей составляющей профессиональной подготовки будущего специалиста и необходимым условием его всестороннего воспитания и профессионально-личностного развития.

Проанализировав исходный уровень этической культуры будущего учителя можно констатировать невозможность её эффективного формирования в рамках традиционного образовательного процесса. Поэтому, возникает необходимость в разработке педагогической технологии, направленной на достижение оптимального результата по формированию этической культуры будущего учителя в условиях вуза.

Термин «педагогическая технология» впервые был упомянут в 20-х годах XX века. Большое распространение в это же время получил термин «педагогическая техника», которая определяется как

совокупность приёмов и средств, направленных на чёткую организацию учебных занятий, а также умение оперировать учебным и лабораторным оборудованием, использовать наглядные пособия [1].

Некоторые исследователи связывают массовую разработку и внедрение педагогических технологий с возникновением технологического подхода к обучению вначале в американской, а затем в европейской школе в середине 50-х годов прошлого столетия. Первоначально под педагогической технологией понималась попытка технизации учебного процесса, а программированное обучение было фундаментом этого направления.

Различные аспекты технологического подхода к образовательной деятельности рассматривают такие ученые исследователи как В.П. Беспалько, А.А. Вербицкий, Г.К. Селевко, В.А. Сластёнин и др.

В современной педагогической литературе термин «педагогическая технология» трактуется достаточно широко и опирается на новые концепции процесса обучения, проблему взаимного влияния новых средств и методов обучения, системный подход к организации обучения. Последний представляет собой подход, обеспечивающий целостное построение всей системы воспитательной работы, которая предполагает активную деятельность и взаимодействие всех субъектов воспитания, четкое планирование их взаимодействия, умелое распределение функций, взаимосвязь всех основных компонентов воспитательного процесса (задач, содержания методов, форм, средств воспитания и; анализа; его результатов), создание благоприятных условий для воспитания. Он предполагает преемственность в воспитании на всех его этапах, обеспечение одновременного комплексного решения всех задач воспитания. В рамках этого подхода разработаны отдельные концепции, касающиеся сущности педагогической технологии.

По мнению Г.К.Селевко, педагогическая технология включает следующие аспекты:

- научный, который предполагает, что педагогические технологии являются частью педагогической науки, которая изучает и разрабатывает цели, содержание и методы обучения, а также проектирует педагогические процессы;

- процессуально-описательный, который рассматривается как описание (алгоритм) процесса, совокупность целей, содержания, методов и средств для достижения планируемых результатов обучения;

- процессуально-действенный, который трактуется как осуществление технологического процесса, функционирование всех личностных, инструментальных и методологических педагогических средств [2].

В.П.Беспалько под педагогической технологией понимает содержательно-операционную деятельность по обеспечению педагогического процесса; систематическое и последовательное воплощение на практике заранее спроектированного учебно-воспитательного процесса; совокупность взаимосвязанных средств, методов и процессов, необходимых для организации целенаправленного воздействия на формирование личности с заданными качествами; деятельность, направленная на создание условий для формирования уровня образованности личности; рационально организованная деятельность по обеспечению достижения целей педагогического процесса [3].

Результативность педагогической технологии подчёркивается в определении В.А. Слостёнина: «Педагогическая технология — это упорядоченная совокупность действий, операций и процедур, инструментально обеспечивающих достижение прогнозируемого результата в изменяющихся условиях образовательно-воспитательного процесса» [4].

Любая образовательная технология проектируется и реализуется в соответствии с определёнными научными взглядами. Теоретическим основанием для разработки технологии формирования этической культуры будущего учителя в образовательном процессе вуза послужили следующие концептуальные идеи, являющиеся в то же время важнейшими условиями, предопределяющими эффективность работы в избранном направлении. Это осуществление интегративного подхода к обучению дисциплинам гуманитарного цикла («Педагогика», «Теория и методика воспитательной работы»), обеспечение процесса формирования этической культуры у будущих учителей в единстве её информационно-знаниевого, личностно-деятельностного и ценностно-ориентированного компонентов; опора на автономность, выражающую индивидуальную позицию студента в выборе стратегии профессионально-личностного поведения; организация субъект-субъектного взаимодействия при создании благоприятной эмоционально-психологической атмосферы.

Таким образом, технология формирования этической культуры будущего учителя в образовательном процессе вуза рассматривается как содержательно-операциональная деятельность по обеспечению процесса формирования этической культуры будущего учителя в образовательном процессе вуза, которая включает специальный отбор и комплектацию форм, методов, способов и приёмов, необходимых для достижения будущими учителями креативного уровня этической культуры в ходе последовательного продвижения от репродуктивного через продуктивный к творческому этапу.

Проектирование технологии формирования этической культуры будущего учителя в образовательном процессе вуза потребовало, в первую очередь, разработки особой программы обучения. В основу этой программы был положен комплекс гуманитарных дисциплин включающий «Педагогику», «Теорию и методику воспитательной работы» [5].

Такого рода технология призвана обеспечить предварительное проектирование процесса формирования исследуемого феномена, раскрывающее структуру и содержание учебно-познавательной деятельности будущих учителей, а также целостность данного процесса. Как и любая педагогическая технология, технология формирования этической культуры будущего учителя в образовательном процессе вуза охватывает определённую область педагогической деятельности и может быть включена, на наш взгляд, как составная часть в деятельность по реализации образовательного процесса в высшей школе.

Апробация новой педагогической технологии происходила в рамках формирующего этапа опытно-экспериментальной работы, в которой приняли участие 2 преподавателя вуза и 200 студентов педагогического факультета. Эксперимент проходил в естественных условиях образовательного процесса вуза. Численный состав студентов экспериментальной и контрольной групп был приблизительно одинаковым. Формирование этической культуры будущего учителя в экспериментальной группе происходило в процессе реализации новой технологии, в то время как в контрольной группе работа осуществлялась в рамках Государственного образовательного стандарта.

Согласно новой педагогической технологии, формирование этической культуры будущего учителя осуществлялось последовательно на трёх этапах: репродуктивном, продуктивном и творческом, что подтверждает ее вертикальную структуру. Отражением горизонтальной структуры явилось комплексное формирование всех выделенных компонентов (информационно-знаниевого, ценностно-ориентированного и личностно-деятельностного) в образовательном процессе вуза. На каждом из этапов, технологии ставились определённые задачи. Для их решения применялось широкое разнообразие методов: проблемные и исследовательские методы как ролевые игры, ситуационные упражнения, дискуссии, метод кейсов, метод игрового проектирования, различного рода тренинги. Следует отметить, что от начального, к конечному этапу, большая часть методов усложнялась, многие методы на последующих этапах требовали творческой активности участников эксперимента. Кроме того, использование вышеназванных методов поэтапно приобретало более личностно ориентированный характер, чему способствовало увеличение объёма индивидуальной работы по сравнению с групповой и коллективной.

В начале работы со студентами экспериментальной группы в диагностических и просветительских целях была проведена беседа, посвященная проблемам формирования этической культуры в образовательном процессе вуза. В ходе беседы обсуждались вопросы о значимости и важности данного социокультурного феномена в будущей профессиональной деятельности, в личной и социальной сфере жизни человека, что способствовало становлению у первокурсников ценностного отношения к нему. Достижение данной цели потребовало эффективного использования различного рода методов и приёмов в образовательном процессе вуза и, их коррекции с целью формирования различных компонентов этической культуры будущего учителя и исследуемого феномена в целом.

Так, формирование информационно-знаниевого компонента осуществлялось на данном этапе технологии через расширение и углубление знаний в области этики и культуры, этической культуры, культуры поведения и этикета. Для этого были использованы, в первую очередь, традиционные формы учебных занятий в рамках предмета «Педагогика»:

- лекции («Педагогическая профессия», «Профессиональная деятельность и личность педагога», «Общая и профессиональная культура педагога»), которые призваны были сообщить новые знания, акцентировать внимание на главных аспектах, познакомить с методическими рекомендациями по самостоятельному изучению материала, а также формировать интерес к содержанию учебного предмета и к будущей профессии;

- семинары («Педагогическое мастерство и новаторство», «Профессионально-личностное становление и развитие педагога»), сочетающие выступления преподавателя и студентов, рассмотрение и анализ различных, иногда дискуссионных положений, обсуждение мнений студентов и консультации преподавателя, углублённое изучение теории и приобретение навыков умения использовать её в практической работе;

- лабораторно-практические занятия («Основы педагогической техники», «Профессиональное самовоспитание. Программа самовоспитания будущего учителя»); носящие исследовательский и практико-ориентированный характер.

Помимо традиционных форм активно использовались и нетрадиционные, такие, например, как лекция-беседа; которая, предполагала предварительные вопросы преподавателя: «Что повлияло на Ваш выбор профессии учителя?», «Какого учителя, на Ваш взгляд, можно назвать профессионалом?», «Какое место в рейтинге наиболее значимых для общества занимает профессия учителя?», «Какие

существуют противопоказания к выбору этой профессии?». При этом внимание акцентировалось на наличие этической культуры как важнейшей составляющей педагогической профессии, и т.д. Большой интерес вызвала бинарная лекция, которая; с одной стороны, была подготовлена педагогом, имеющим 20-летний педагогический стаж работы, а с другой стороны, студентом, не имеющим никакого опыта педагогической деятельности и подготовившим материалы лекции, используя научную литературу по данной проблеме.

В работе семинаров применялись такие упражнения, как «Информационный лабиринт», в ходе которого студенты давали определение различным педагогическим терминам. Так, Алия Б. считает этическую культуру учителя соблюдением им правил этикета; Карина К. полагает, что этическая культура включает в себя опрятный внешний вид учителя и правильность его речи; для Ернара Д. этическая культура - моральные принципы, которыми руководствуется учитель в профессиональной деятельности и вне её. Кроме того, использовался метод групповой дискуссии, когда группами студентов были самостоятельно подготовлены сообщения на тему «Этический кодекс учителя». Каждая из четырёх групп представляла и «защищала» свою точку зрения в рамках заявленной тематики. По окончании презентации студенты ответили на вопросы «соперников» и преподавателя, затем с помощью последнего подвели итоги и выработали общие положения «Этического кодекса учителя», главными из которых стали следующие:

- процесс работы учителя и его результаты не должны наносить какой-либо ущерб (моральный или физический), личности ребёнка;
- работа учителя строится на основе любви к детям; на принципах гуманизма и профессиональной ответственности;
- учитель несёт персональную ответственность за адекватное использование своих прав;
- учитель строит свою работу на основе безусловного уважения достоинства и неприкосновенности личности ребёнка, уважает и активно защищает его основополагающие человеческие права, определяемые Всеобщей декларацией прав человека и Конвенции ООН «О правах ребёнка».

Несомненно, такого рода работа, творчески выполненная студентами, носит рефлексивный характер и способствует формированию ценностно-ориентированного и личностно-деятельностного компонентов этической культуры. Эти и другие примеры послужили материалом для анализа, обобщения и совместного решения о необходимости соблюдать в общении нормы этикета, подчиняться определённым правилам. Таким способом преподаватель добился того, что сообщаемая информация приобрела личностную значимость для студентов, была

отрефлексирована и интегрирована в знаниевую базу как основа для последующих действий. Результатом явилось укрепление положительной мотивации к овладению коммуникационными навыками и умениями, активизация учебно-познавательной деятельности, установление благополучного микроклимата в учебном коллективе.

Следовательно, решались взаимосвязанные задачи совершенствования культуры речи и этической культуры, интегрировались информационно-знаниевый, ценностно-ориентированный и личностно-деятельностный компоненты этической культуры будущего учителя.

Применение вышеперечисленных методов повлекло за собой изменение характера внутригруппового общения: в нём осуществлялись уже не единичные связи (вопрос преподавателя - ответ студента), но и вовлечение значительной части студентов в обмен

Технология последовательного формирования этической культуры у будущих учителей в образовательном процессе вуза представляет собой упорядоченную совокупность традиционных (лекция, семинар, лабораторно-практические занятия) и инновационных («мозговой штурм», «интеллектуальное спонсорство», ролевые игры, кейс-стади и др.) форм и методов работы, обеспечивающих поэтапное продвижение обучаемых к её наивысшему креативному уровню от репродуктивного этапа через продуктивный к творческому этапу, было направлено на комплексное совершенствование составляющих формируемого личностного образования (информационно-знаниевого, личностно-деятельностного и ценностно-ориентированного компонентов). Такое выделение вышеперечисленных уровней отражает постепенный переход от умения действовать в различных ситуациях на основе начальных представлений об этике и чаще всего интуитивно к способности, неготовности будущих учителей осуществлять самостоятельную деятельность, руководствуясь этическими принципами и нормами в профессионально ориентированных ситуациях.

Таким образом, создание у будущих учителей положительной мотивационной направленности на овладение педагогической профессией, её этическими аспектами, приобретение студентами коллективного и индивидуального опыта контрольно-оценочной рефлексивной деятельности в ходе репродуктивного, продуктивного и творческого этапов работы по предложенной экспериментальной программе позволяет добиться определённых результатов.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике. - М.: Ростов н/Д: Издательский-центр «МарТ», 2005. - 448 с.
- 2 Селевко Г.К. Педагогические технологии авторских школ. - М.: НИИ

школьных технологий, 2005. - 188 с.

3 Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем: Проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технологии обучающих систем. - Воронеж: Воронежский ун-т, 1977. - 304 с. – С.34.

4 Слостёнин В.А. Учитель в воспитательной системе // Моделирование воспитательных систем: теория - практика: сборник научных статей / Под ред. Л.И.Новиковой, Н.Л.Селивановой. - М.: Изд-во РОУ, 1995. - С. 23-31.

5 Beisembayeva A.A., Noruzova G.B. Pedagogical bases of modeling of students' ethical culture development process.- Ablai khan University of International Relations and World Languages".Series“Pedagogical sciences”of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages, Almaty,2(45) 2017.- P.35-43.

УНИВЕРСИТЕТТІҢ ОҚУ ҮРДІСІНДЕ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМНІҢ ЭТИКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Норужева Г.Б.¹,

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Мақалада университеттің оқу үдерісінде болашақ мұғалімнің этикалық мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық технологиялары қарастырылады. Этикалық мәдениетті қалыптастыру оның өмірін оқу орнында жұмыс барысында ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылады. Педагогикалық қызмет, ең алдымен, моральдық қағидалардың сақталуын қамтамасыз етеді, бұл моральдық сана мен өзін-өзі танудың нысаны болып табылады. Сонымен қатар, іргелі, кәсіптік тұрғыдан маңызды фактор болып табылатын этикалық мәдениет кәсіптік қызметтің маңызды бөлігі болып табылады және болашақ маманның кәсіби даярлауының маңызды құрамдас бөлігі және оның жан-жақты тәрбие, кәсіби және жеке дамуы үшін қажетті шарт болып табылады. Осыған байланысты университет жағдайында болашақ мұғалімнің этикалық мәдениетін қалыптастыру үшін оңтайлы нәтижеге қол жеткізуге бағытталған педагогикалық технологияларды дамыту қажет етеді.

Тірек сөздер: этика, мәдениет, этикалық мәдениетті қалыптастыру, технология, педагогикалық этика.

Статья поступила 20.09.17.

**ABOUT THE STUDIES OF GENERAL SAGADAT NURMAGAMBETOV
LITERARY HERITAGE IN MILITARY TRAINING OF KAZAKHSTAN
UNIVERSITIES STUDENTS**

Burnayev Z.R.¹, Mugalov M.K.²

¹c.ped.s., associate professor of National Defense University named after the First President – Leader of the Nation, Astana, Kazakhstan

² Deputy head of the military Department, Head of the Education Department, Kazakh Ablai Khan UIR and WL, Almaty, Kazakhstan

The history of any state is created by the nation and it's brightest representatives. It could not be denied that one of such persons in Kazakhstan is army general S.K. Nurmagambetov, the great son of Kazakh nation. His image has been being an example to follow for many young people who had chosen sacred and honorable profession of Motherland guardian to be their destiny. The studies of general S.K. Nurmagambetov literary heritage during the military training in civilian universities will stimulate forming of the students' high combat and moral quality, necessary to achieve the victory in modern warfare as well as to bring up civic-minded warrior and patriot, who enjoys the strong spirit, cast-iron will, courage and bravery, and who gets the best of military equipment and weapons. Actual scientific treatise, briefly describes biography of Sagadat Nurmagambetov and concludes some of his tractates.

Keywords: military history, army general S.K. Nurmagambetov, literary heritage, patriotic upbringing, getting military training student.

УДК 378

МРНТИ 14.35.07

**ОБ ИЗУЧЕНИИ ЛИТЕРАТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ГЕНЕРАЛА
НУРМАГАМБЕТОВА САГАДАТА КОЖАХМЕТОВИЧА ПРИ ПОДГОТОВКЕ
СТУДЕНТОВ ВОЕННЫХ КАФЕДР ВУЗОВ КАЗАХСТАНА**

Бурнаев З.Р.¹, Мугалов М.К.²

¹к.п.н., доцент, Национальный университет обороны имени Первого Президента РК – Лидера Нации, Астана, Казахстан

²зам.начальника военной кафедры - начальник учебной части, Казахский университет международных отношений и мировых языков, Алматы, Казахстан

История любого государства создается собственно народом, самыми яркими его представителями. Несомненно в Республике Казахстан одним из них является великий сын казахского народа – генерал армии Нурмагамбетов С.К., чей облик служил и служит примером для подражания многим молодым людям, выбравшим своей судьбой самую священную и почетную профессию – защиту своей Родины. У студентов военных кафедр гражданских вузов изучение литературного наследия Нурмагамбетова С.К. будет способствовать формированию высоких морально-боевых качеств, необходимых для достижения победы в современном бою, поможет готовить воина-гражданина, патриота, обладающего сильным духом, негибаемой волей, мужеством и храбростью, в совершенстве владеющего военной техникой и оружием. В представленном научном труде коротко описана биография Сагадата Кожакметовича и приведены некоторые из опубликованных его трудов.

Ключевые слова: военная история, генерал армии Нурмагамбетов С.К., литературное наследие, патриотическое воспитание, студент военной кафедры.

Народная пословица гласит: «История земли – история ее народа». Великие люди прошлого, чьи имена вошли в историю, прославляют свое Отечество, свою Землю. Есть Герои, которых знают и будут помнить многие поколения, настоящие и последующие, ведь будущее невозможно без прошлого и настоящего, а патриотизм невозможен без знания истории людей – его несомненных источников и вершителей. Мы, несомненно, обязаны изучать богатейший военный опыт, накопленный нашими предками. Это должно стать достоянием каждого казахстанского военнослужащего, в том числе и будущих офицеров запаса, обучаемых по различным военно-учетным специальностям на 29 военных кафедрах при гражданских вузах Казахстана.

Особую роль в ряду великих исторических личностей занимает образ легендарного командира, участника Великой Отечественной войны, первого министра обороны Республики Казахстан, Героя Советского Союза, первого «Халық Қаһарманы», генерала армии НУРМАГАМБЕТОВА Сагадата Кожаметовича. Образ генерала Нурмагамбетова, его облик служили и служат примером для подражания многим молодым людям, выбравшим своей судьбой самую священную и почетную профессию – защиту своей Родины. Тот факт, что Республиканская школа носит имя великого сына своего народа, также является важным вкладом в сохранение и распространение творческого, духовного и военно-патриотического наследия великого героя.

Труды генерала Нурмагамбетова С.К. показывают бессмертный подвиг, героизм офицеров и солдат в самой жестокой войне, раскрывают роль, первые шаги суверенного Казахстана по укреплению обороноспособности страны, решению проблем, возникших после распада СССР и его Вооруженных Сил. В своих работах он отмечает: «Я несколько не сомневаюсь, что если до сознания народа будут ясно, отчетливо и без искажений доводиться проблемы становления армии, ее реформирования, люди сами найдут возможность, как помочь армии. Верю, что нынешние трудности, не сравнимые ни в коей мере с теми, которые пришлось испытать фронтовому поколению, будут преодолены. Армия и народ, как тогда, в дни тягчайших испытаний, так и нынче будут вместе...» [1].

Надо всячески поощрять стремление студентов военной кафедры как можно полнее усвоить лучшие традиции офицерского корпуса,

подражать поведению великих полководцев. Хранить и множить славу наших героических предков – святая обязанность офицера. Чтобы выдержать все испытания воинской службы, надо идти вперед, не сгибаясь, быть мужественным. Мужество само собой не появляется и нигде не преподается. Оно воспитывается и развивается в борьбе. И чем сложнее обстановка, тем шире возможности воспитания и проявления мужества.

Родился Сагадат Нурмагамбетов 25 мая 1924 года в ауле Косым Аккольского района Акмолинской области. Судьбоносная значимость семьи в развитии личности растущего человека общеизвестна. Но жизнь внесла свои коррективы. К сожалению, ему рано довелось испытать сиротскую долю – в восемь лет остался без родителей. Воспитание будущего генерала было передано его старшему брату Сагиту, который и стал его первым и главным наставником. В детские и юношеские годы Сагадат ничем не отличался от своих сверстников. Как и все мальчишки мечтал о дальних странах и рано познал тяжкий труд. Читал запоем книги, которые были в библиотеке колхозной избы-читальни. В селе вместе с казахами в дружбе и согласии жили русские, украинцы, белорусы, чуваша. Житейскую мудрость он постигал у односельчан, у них же перенял для себя много хорошего.

Высшим авторитетом для юного Сагадата тогда стал бухгалтер колхоза Петр Иванович Кунников. Нравилось ему слушать рассказы деда Тихоненко. Именно из его рассказов о первой мировой войне сформировались первые впечатления будущего генерала о подвигах и воинской службе. Слушая рассказы о войне, Сагадат «...представлял себя ...то в залитом грязной водой окопе, то бегущим с трехлинейкой наперевес под разрывами снарядов в атаку...». С благодарностью вспоминает Сагадат Кожухметович и своего наставника, тракториста Павла Егорова, который сумел сформулировать и заложить в молодую душу главное правило жизни: «Держись людей, Сагадат, сам человеком будешь». Сколько раз вспоминал я эти бесхитростные, но по своей сути мудрые слова... В общении с людьми нахожу большую радость, черпаю силы, набираюсь опыта. Люди заметят и поддержат в тебе все хорошее, уведут от беды, направят на путь истинный. С ними и победа тройне приятна, и утрата не так тяжела. В общении с людьми учился гражданской смелости, не стеснялся высказывать свое мнение по тому или иному вопросу. Прежде чем что-то сказать, бывало, подумаю хорошенько, посоветуюсь с авторитетным человеком. Постепенно односельчане стали ко мне прислушиваться, начали давать поручения

всякие, доверяли выступать на собраниях» [2, с.18].

Детские мечты юного Сагадата ничем не отличались от желаний миллионов других мальчишек довоенных лет – также как и все, он мечтал о дальних странах и героических поступках. Одним словом, рос он, как и все его сверстники, в его мальчишеской жизни не было ничего необычного, предопределившего в нем Генерала. Однако, он всегда отличался целеустремленностью, которая выразилась в первом геройском поступке для сельского мальчишки – за один год он окончил два класса. Лидерские качества предопределили тот факт, что именно его отправили на курсы политпросветработников, а затем – в военное училище. Курсант Нурмагамбетов был твердо убежден в необходимости профессионального образования, поскольку «...тем больше толку от меня будет», потому и трудности воинской службы он переносил с большим упорством.

В 1942 году со школьной скамьи был призван в Красную Армию и направлен в Туркменистан в военное училище в городе Кушка. Стойкости, умению переносить, преодолевать самые невероятные трудности, военному искусству учился у своих первых командиров, о которых всегда вспоминал с теплотой. «Командиры первыми воспитали нас личным примером, учили тому, что так необходимо на войне – по 12-14 часов напряженных занятий, различных работ, постоянных подъемов по тревоге. Мы были сильны духом преданности гражданскому долгу, мы были убежденными патриотами своей страны. Каждая тревожная мысль с фронта спланивала нас еще сильнее, звала к упорству, а каждый, даже самый маленький успех укреплял веру в победу», писал он впоследствии. Именно с непоколебимой верой в победу шли тогда все молодые люди к заветной цели – как можно быстрее окончить школу и отправиться на фронт.

Старшие начальники в военном училище своим личным примером и наставлениями формировали характер молодого командира Нурмагамбетова. Большое влияние оказал командир роты, старший лейтенант Сологуб, который сумел сформировать у курсанта Нурмагамбетова правильное понимание требовательности, значение дисциплины и знания военного дела. Целеустремленность характера молодого Нурмагамбетова и серьезное отношение к учебе способствовали тому, что он оказался в списке «первозводцев», т.е. тех, кто раньше других должен был быть отправлен на фронт. Кредо будущего генерала было сформировано в те годы, когда он впервые надел погоны лейтенанта: «Товарищи лейтенанты! Есть множество

моментов, когда можно потерять командирский авторитет. А вот к завоеванию его существует один путь – неустанный, каждодневный, творческий труд. Будьте для подчиненных примером во всем, живите с ними одними помыслами. Досконально изучайте технику и оружие. В бою действуйте решительно и смело, не теряйтесь в самой сложной обстановке. Помните, если поставлена задача, вы должны выполнить ее во что бы то ни стало». С таким наказом Сагадат Нурмагамбетов уехал на фронт, правилом «...офицер для солдата, прежде всего, – боевой товарищ» он руководствовался будучи лейтенантом и став генералом [2, с.45].

После окончания обучения, с апреля 1943 года, Сагадат Нурмагамбетов направляется на фронт, где службу начинает командиром пулеметного взвода. Прошагал дорогами войны от Кавказа до самого фашистского логова в составе 1052-го стрелкового полка 301 Донецкой Ордена Суворова 2 степени Берлинской стрелковой дивизии 5-й ударной армии. В Красной армии Сагадат Нурмагамбетов воевал в составе полка в качестве командира пулеметного взвода, командира пулеметной роты, командира стрелкового батальона. Участвовал в освобождении Краснодарского края, Украины, Молдавии, Западной Белоруссии, Польши. 27 апреля 1945 года за образцовое выполнение боевых заданий командования во время прорыва сильно укрепленной обороны противника на территории Польши, проявленные при этом мужество и отвагу, ему было присвоено звание Героя Советского Союза (№ 5214). Окончил войну в Берлине. Батальон Сагадаты Нурмагамбетова участвовал в штурме здания рейхсканцелярии Гитлера. После Победы личный состав батальона выполнял задачи по охране важных объектов государственной значимости [3].

После окончания войны, с июня 1946 по ноябрь 1949 года, Сагадат Нурмагамбетов обучался в Военной академии имени М.И.Фрунзе, после завершения которой проходил службу на различных штабных и командных должностях: старшим офицером оперативного управления Туркестанского военного округа, командиром мотострелкового полка, начальником штаба мотострелковой дивизии, начальником штаба Гражданской обороны Казахской ССР, заместителем командующего войсками Южной группы войск (Венгрия).

В 1989 году после расформирования округа стал председателем Казахского республиканского совета ветеранов войны, труда и Вооруженных сил и, одновременно, председателем Комитета Верховного Совета Казахской ССР по делам ветеранов и инвалидов

Вооруженных сил. В октябре 1991 года Указом Президента Республики Казахстан был назначен Председателем Государственного Комитета обороны, а в мае 1992 года – Министром обороны Республики Казахстан. 23 мая 1994 года Указом Президента Республики Казахстан ему присвоено звание «Халық Қаһарманы» № 1.

Личность Сагадата Нурмагамбетова воистину легендарная. На его жизненном примере можно и нужно поднимать патриотический настрой подрастающего поколения и воспитывать офицеров новой казахстанской армии. В этой связи для воспитательной работы большое значение имеют воинские подвиги и командирские наказания генерала Нурмагамбетова. При выполнении воинского долга, по мнению легендарного командира, наряду с военными познаниями, существенная роль принадлежит и личностным качествам командира. Относительно командирских качеств и способностей наставник Нурмагамбетов отмечал следующее: «В работе с личным составом командир должен оставаться во главе его не только согласно штатному расписанию, не только силой власти, но и силой морального авторитета, примером личной исполнительности».

Было однозначно подчеркнuto, что командирская требовательность тогда сможет воспитать личный состав, когда она справедлива, объективна в отношении поощрений и взысканий. Любое поощрение должно стать событием для всего коллектива, запомниться на всю жизнь, будь то чествование, занесение в Книгу почета части, увольнение в запас, или объявление отпуска и т.п. Важно постараться найти в службе и поведении подчиненного что-то хорошее, положительное, одобрить человека, внушить веру в его силы и способности. И после объявления каждого поощрения или взыскания целесообразно проводить активную и целенаправленную воспитательную работу. И самое главное, командиру надо обладать смелостью, критически относиться к своим решениям, результатам работы. Любому начальнику следует самокритично анализировать стиль своего руководства и результаты служебной деятельности.

Командир обязан в адекватной форме (в уставной форме, без грубости, окриков и оскорблений) предъявлять свои требования и быть уверенным в их исполнении со стороны подчиненного. Требовательность командира должна распространяться на всех военнослужащих в одинаковой степени. Здесь следует иметь в виду, что подмена командирской требовательности разговорами, уговорами не укрепляет, а разлагает единоначалие. Генерал Нурмагамбетов также

считал, что командир не должен допускать злоупотреблений своим служебным положением, требовать от подчиненных исполнения своих прихотей [2, с.53].

В многогранной деятельности командиров важное значение имеет их умение налаживать деловые и иные отношения с подчиненными. Любому начальнику следует использовать любую возможность поговорить с людьми, пошутить, приободрить их. Важно помочь подчиненным солдатам, сержантам, офицерам откровенно высказать свое мнение, отстаивать свою точку зрения. Ведь подчиненным всегда интересно общаться с начальством, высказывать свою позицию и просьбы, получать вопросы на интересующие вопросы. Важно, чтобы такие беседы носили целенаправленный характер, приносили взаимную пользу, оставляли заметный след в жизни. Командирам необходимо помнить, что подчиненные высказывают свое мнение лишь тогда, когда начальник откровенен, расположен к людям, сам как бы призывает «Ну, давайте поговорим». При чем делает это искренне, ненавязчиво, тактично. Заслуживает похвалы тот командир, который с большим уважением относится к своим подчиненным, умеет помочь им, научить их, вовремя заметить даже незначительные успехи [2, с.35].

В целях успешного решения различного рода задач генерал Нурмагамбетов рекомендует командирам постоянно расширять свой кругозор, т.е. круг своих военных, специальных и иных знаний, интересов, самостоятельно изучать теорию и практику военного дела, развивать командирские качества. Командир должен в совершенстве знать все виды оружия, их тактико-технические данные, устройство, уметь устранять неисправности. Также выдающийся командир акцентировал внимание на еще одной важной мысли – военный руководитель должен хорошо знать боевой опыт иностранных армий, удачные операции, проводимые союзниками в Европе, Африке и Азии, прорывы немецко-итальянских, японских войск.

Целесообразно особое внимание уделять проводимым учениям, условия проведения которых должны быть максимально приближены к боевым действиям и которые должны вестись без упрощенчества, они предназначены для того, чтобы побуждать инициативу и творчество всех военнослужащих. Учения необходимо проводить днем и ночью в течение нескольких суток, добиваясь от личного состава войск максимальной затраты физических и духовных сил. Поучительными должны быть и разборы состоявшихся учений. Самого пристального

внимания заслуживают и все направления проводимой в ходе учений работы командиров по воспитанию и боевому обучению личного состава. Обязательно нужно отметить отличившихся в ходе учений офицеров, сержантов и солдат, самых достойных из них поощрить. Перед проведением крупных учений следует проводить тактико-строевые занятия. На них оттачиваются отдельные темы и вопросы, что впоследствии позволяет избежать ошибок и просчетов, решать все задачи в комплексе.

Основа авторитета военачальника – единство слова и дела. Очень важно, чтобы командиры, занимающие высокие должности, вели себя в пределах установленных норм, не превышали своих прав, не относились пренебрежительно к товарищам по службе, не проявляли высокомерия, не поощряли подхалимов, правильно реагировали на критику в свой адрес. Идеал командира, по мнению генерала Нурмагамбетова, сводится к высококультурной личности, которая проявляется в знании правил приличия, в широте образованности, профессионализме, умении вести себя на службе, в быту, в семье соответствующим образом [2, с.46].

Большой жизненный опыт и знания были им использованы в полном объеме и еще более обогащены в тот период, когда Сагадат Нурмагамбетов стал министром обороны независимого Казахстана. Примечательно, что в те годы он был единственным участником Великой Отечественной войны среди министров обороны стран СНГ. Он не был сторонником популистских, ни к чему не обязывающих обещаний, он всегда нацеливал своих подчиненных на достижение реального результата, и уже в первые годы становления наших Вооруженных сил задумывался о том, какой будет армия Казахстана в новом тысячелетии. К его мнению прислушивались и считались с ним главы оборонных ведомств стран СНГ, других иностранных государств. На посту министра обороны Казахстана Сагадат Кожаметович проявил себя не только как государственный деятель, военачальник, но и дипломат.

В докладе Президента Республики Казахстан на торжественном собрании, посвященном пятидесятилетию образования Вооруженных сил Казахстана, о Нурмагамбетове сказано следующее: «Возглавляя Министерство обороны с 1992 года по 1995 годы, Сагадат Кожаметович сыграл важнейшую роль в становлении нашей армии. Его опыт, высокий авторитет среди военных и безупречное служение Родине оказались необходимыми в непростое время становления

казахстанских Вооруженных сил». Говоря об этом, Нурсултан Абишевич выразил признательность первому министру обороны за его колоссальный труд. «После издания указа Главы государства от 7 мая 1992 года о создании Вооруженных сил, требовалась упорная организаторская деятельность», – рассказывал Сагадат Нурмагамбетов. «Мы проводили большую разъяснительную работу в войсках. И эту работу возглавил лично сам Президент Казахстана – Нурсултан Назарбаев. Он, несмотря на свою занятость, побывал во всех крупных гарнизонах, встречался с командованием частей, личным составом, с семьями, а также присутствовал на учениях. Создавая собственные Вооруженные силы, мы думали о дальнейшем развитии армии».

Уже тогда генерал считал, что в современных условиях не обязательно иметь многочисленную армию. Армия должна быть мобильной, организационно продуманной, хорошо обученной и взаимодействовать со странами в масштабе договора о безопасности, перенимать опыт обучения, воспитания, материального обеспечения. На момент создания отечественной армии, генерал утверждал, что надо иметь сухопутную, хорошо обученную армию, согласованные в действии военно-воздушные силы и противовоздушную оборону, военно-морские силы, потому что на современном этапе возросло значение Каспийского моря [4].

Богато и многогранно военное и духовное наследие генерала Нурмагамбетова. Изучение его опыта имеет огромное значение для разработки проблем строительства и подготовки Вооруженных Сил на современном этапе. О ратном пути и многолетней службе в Вооруженных Силах он рассказал в своих книгах «Лицом к огню», «Мой передний край», «А в памяти нет тишины», в мемуарном сборнике из трех частей «От огненных лет до суверенной армии».

В своих воспоминаниях, обобщенных в сборнике мемуаров «От огненных лет до суверенной армии» Сагадат Кожахметович. особо подчеркивает роль дружбы среди многонационального народа Казахстана. Акцентируя внимание на неразрывности единства патриотического и интернационального воспитания, он писал: «Надо стремиться к тому, чтобы наше молодое суверенное государство было сплоченным и сильным, чтобы был высоким моральный дух нашего многонационального общества. Надо, чтобы молодежь страны росла в атмосфере патриотизма и истинного интернационализма, испытывала горячую сыновнюю любовь к своей Родине, к своей земле. Каждый должен глубоко осознавать и всегда помнить – страна твоя! Ты сам

должен делать ее богатой, прекрасной и могучей. ...И никто тебя не защитит, если ты об этом не позаботишься сам» [2, с.272].

Эта мысль красной нитью проходит через все воспоминания автора, описывающие детские и юношеские годы в родном совхозе, учебу в военном училище, военные годы, трудности послевоенного строительства и период создания и становления Вооруженных Сил суверенного Казахстана. Он подчеркивал: «На фронте мы не спрашивали, кто какой национальности, подставляли друг другу плечо, ради выполнения боевой задачи. Мы жили и воевали одной боевой семьей. Мы ходили в атаку, в рукопашные бои, не думая о том, кто справа и слева – украинец, казах, татарин, белорус, узбек, киргиз – все мы братья по оружию. Вместе нас хоронили в могилах, которые справедливо называют братскими» [2, с.301].

Генерал Нурмагамбетов был не только талантливым командиром, но еще и не менее талантливым писателем, военным мыслителем и воспитателем. Придавая основополагающее значение человеческому фактору в деле надежного обеспечения безопасности Отечества, Сагадат Кожаметович уделял должное внимание вопросам воспитания, взаимоотношений офицеров с подчиненными. Он писал: «Офицер для солдата, прежде всего – боевой товарищ. Нужно чутко, по отечески относиться к каждому молодому человеку, доходить до его сердца, передавать свой опыт. Необходимо подмечать у людей лучшее, говорить с ними не унижая, не вызывая чувства обиды. Каждый человек знает свои недостатки и если ему о них то и дело напоминать, то пользы будет мало. Лучше чаще хвалить человека: он воспрянет духом, все сделает честь по чести. Взять себе за правило советоваться с солдатами. Требовать без окрика, избегать назиданий и ни в коем случае не проявлять всезнайство. ...Очень важно еще в училище прививать будущим офицерам любовь и уважение к людям, учить их находить пути к сердцу подчиненных, быть чутким, удовлетворять их запросы и нужды» [2, с.53].

Особое внимание Нурмагамбетов С.К. обращает на личный пример командира, его авторитет, являющийся залогом успеха всех начинаний и побед офицера. Он пишет: «Есть множество моментов, когда можно потерять командирский авторитет. А вот к завоеванию его существует один путь: неустанный, каждодневный, творческий труд... Счастлив тот командир, который, органически слившись с подчиненным ему коллективом, остается во главе его не только по штатному расписанию, не только силой власти, но и силой морального авторитета, примером

личной исполнительности...»[2, с. 410].

В своих мемуарах Сагадат Кожаметович подробно описывает арсенал форм и методов политической работы по мобилизации воинов на успешное выполнение поставленных боевых задач в годы войны. Особо подчеркивается роль пропагандистско-политической работы в боевых порядках, которая направлялась на мобилизацию личного состава на четкое выполнение боевой задачи, разгром противника, формирование у солдат высоких морально-боевых качеств, бдительности, чести и достоинства советского воина. Автор особо акцентирует внимание на использовании таких форм воспитательной работы, как распространение передового боевого опыта, пропаганда примеров мужества и героизма, доведение до личного состава обращений Военного совета на партийных и комсомольских собраниях, а в боевых порядках – распространение памяток и листовок.

Таким образом, для народа Казахстана Сагадат Кожаметович стал символом становления Вооруженных Сил независимого государства и примером порядочности, честности и преданности своему делу и Отчизне. В судьбе этого человека с ослепительной яркостью преломляется само время, отражается история страны. Литературное наследие генерала армии Нурмагамбетова должно широко изучаться в учебно-воспитательном процессе подготовки будущих офицеров в учебных заведениях, в ходе проведения «круглых столов», устных журналов, читательских конференций, воспитательных бесед. Пропаганда боевых традиций, описанных в воспоминаниях выдающегося командира, помогает будущим офицерам, обучаемым на военных кафедрах, обогащать свои общественные идеалы, как бы приобщаться к духовному облику тех, кто проявил легендарное мужество и отвагу, обессмертил себя подвигами во имя Родины. Надо любить свое Отечество, как любил его первый министр обороны Суверенного Казахстана, генерал армии Нурмагамбетов Сагадат Кожаметович. Выше всего ценил и уважал он, в первую очередь, свой народ. Умер Сагадат Нурмагамбетов, на 90-м году жизни, 24 сентября 2013 года в городе Алматы.

Анализ жизнедеятельности и военной биографии генерала армии Нурмагамбетова С.К. позволяет сделать вывод о том, что исполнение воинского долга выдающимся командиром состояло из следующих принципов:

- чувства патриотизма;
- системного военного профессионального образования;

- четкой воинской исполнительности и требовательности;
- выработки общих правил ведения боя;
- выстраивания правильных взаимоотношений между командирами и подчиненными на основе устава.

Надо сказать, что существует много разных способов и методов изучения боевого опыта, но главный из них заключается в том, чтобы будущий офицер Вооруженных Сил Республики Казахстан сам работал над собой, чтобы он систематически читал военную печать, журналы и литературу. Огромный жизненный опыт, многолетняя служба в Вооруженных силах, воспоминания о наставниках жизни, командирские наказания отражены в богатом литературном наследии Сагадата Кожаметовича в книгах, уже отмеченных выше – «Лицом к огню», «Мой передний край», «А в памяти нет тишины», «От огненных лет до суверенной армии» и др.

Все вышесказанное актуально и полезно для студентов военных кафедр при гражданских вузах Казахстана, которым необходимо изучать литературное наследие генерала Нурмагамбетова также в часы самоподготовки и в свободное время, что будет способствовать формированию у студентов военных кафедр - будущих офицеров высоких морально-боевых качеств, необходимых для достижения победы в современном бою, поможет готовить воина-гражданина, патриота, обладающего сильным духом, негибимой волей, мужеством и храбростью, в совершенстве владеющего военной техникой и оружием.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Нурмагамбетов С.К. А в памяти нет тишины. – Алматы: Рауан, 1999. – 238 с.
- 2 Нурмагамбетов С.К. От огненных лет до суверенной армии. – Алматы: Жибек жолы, 2009. – 421с.
- 3 Охрана важных объектов государственной значимости. - Режим доступа: <http://www.bnews.kz/ru/persons/> - (дата обращения 12.09.2017).
- 4 Военно-морские силы Каспийского моря. - Режим доступа: <http://www.centrasia.ru/> - (дата обращения 12.09.2017).

ҚАЗАҚСТАН ЖОО ӘСКЕРИ КАФЕДРА СТУДЕНТТЕРІН ДАЙЫНДАУДА ГЕНЕРАЛ НҰРМАҒАМБЕТОВ САҒАДАТ ҚОЖАХМЕТҰЛЫНЫҢ ӘДЕБИ МҰРАСЫН ЗЕРДЕЛЕУ ТУРАЛЫ

Бурнаев З.Р.¹, Мугалов М.К.²

¹п.ғ.к., доцент, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы атындағы Ұлттық қорғаныс университеті, Астана қаласы, Қазақстан.

² әскери кафедра бастығының орынбасары, әскери кафедра меңгерушісі, Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті, Алматы қаласы, Қазақстан

Әр мемлекеттің тарихы өз елінің ең жарқын өкілдерімен құралады. Әрине, Қазақстан Республикасының тұңғыш армия генералы Сағадат Қожахметұлы

Нұрмағамбетов - қазақ халқының ұлы перзенттерінің бірі. Оның келбеті – атқарған іргелі істері өскелең ұрпаққа өздері таңдаған ең қасиетті және құрметті мамандықтары бойынша Отанын қорғауға аттануына өнеге көрсетеді.

ЖОО-дағы әскери кафедра студенттері С.Қ.Нұрмағамбетовтың әдиби мұрасын зерделеуі олардың жоғары моральдық-жауынгерлік қасиетінің құралуына ықпал етеді, қазіргі заман ұрысында жеңіске жетуге қажет болады, әскери-азаматтыққа, патриоттыққа, қайсар рухқа, қажымас қайрат еркіндігіне, ерлік пен батырлыққа, әскери техника мен қаруды жетік меңгеруге көмегін тигізеді. Сағадат Қожахметұлының жарияланған ғылыми еңбектерінде оның өмірбаяны қысқаша берілген.

Тірек сөздер: әскери тарих, армия генералы Нұрмағамбетов С.Қ., әдеби мұра, патриоттық тәрбие, әскери кафедра студенті.

Статья поступила 15.09.2017

PEDAGOGICAL POTENTIAL OF OTHER CULTURE IN SOCIALIZATION OF THE PERSONALITY OF THE STUDENT

Beisembayeva A. A.¹, Kurbanova A. N.²,

¹c.ped.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai khan, Almaty, Kazakhstan

²master, at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

The article deals with the pedagogical potential of a foreign culture in the socialization of the student's personality, presents the structural and functional model of the student's socialization in the educational mediation of a foreign culture, taking into account the set of pedagogical conditions, on the basis of an integrative-cultural approach, which makes it possible to assess the effectiveness of the teacher and student in implementing the goals, as well as isolating the interrelated and interacting elements of pedagogical. The structural and functional model of student's socialization in the educational mediation of a foreign culture is an integral system containing structural components.

Keywords: pedagogical potential, foreign culture, socialization, personality.

УДК 378.4

МРНТИ 14.35.07

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ИНОЯЗЫЧНОЙ КУЛЬТУРЫ В СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА

Бейсембаева А.А.¹, Курбанова А.Н.²,

¹к.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им.Абылай хана, Алматы, Казахстан

²магистр, КазУМОиМЯ им.Абылай хана, г.Алматы, Казахстан

В статье рассматривается педагогический потенциал иноязычной культуры в социализации личности студента, представлена структурно-функциональная модель социализации личности студента в образовательном опосредовании иноязычной культуры с учетом комплекса педагогических условий, на основе интегративно-культурологического подхода, который дает возможность оценить эффективность деятельности преподавателя и студента по реализации поставленной

цели. Структурно-функциональная модель социализации личности студента в образовательном опосредовании иноязычной культуры представляет собой целостную систему, содержащую структурные компоненты.

Ключевые слова: педагогический потенциал, иноязычная культура, социализация, личность.

Процесс становления иноязычной культуры личности напрямую связан с формированием сферы гуманитарных ценностей и ценностных ориентаций, отражающих факт совместной деятельности и взаимодействия субъектов в поликультурном жизненном пространстве, развитие коммуникативных способностей, творческой активности и толерантности, необходимость адекватной ориентации в системе инокультурных ценностей.

Приоритеты повышения социальной готовности индивида к жизнедеятельности в современном мире расширяющейся глобализации и интеграции выдвинули на передний план социокультурного развития общества проблему лингвообразования как важного фактора личностного развития человека, реализующего социализирующий потенциал ценностей иноязычной культуры. В связи с этим требуются специалисты нового формата, готовые эффективно работать в условиях рыночной экономики и успешно взаимодействовать с зарубежными партнерами. Иноязычная культура способствует усвоению личностью определенной системы знаний, норм, ценностей, позволяющих ей адекватно функционировать в качестве полноправного члена общества и, тем самым, выступает важнейшей составляющей базовой культуры личности.

Образовательная реализация социализирующего потенциала ценностей иноязычной культуры не только помогает обучаемым осознать свою роль и функцию в качестве субъектов диалога культур, но и направленно способствует развитию навыков гуманитарного самоопределения в аксиологическом пространстве межкультурного взаимодействия. Главная цель, стоящая перед преподавателем – это развитие поликультурной личности, способной на социальное и профессиональное самоопределение, знающей историю и традиции своего народа, владеющей несколькими языками, способной осуществлять коммуникативно-деятельностные операции на трех языках во всех ситуациях, стремящейся к саморазвитию и самосовершенствованию.

Педагогический потенциал иноязычной культуры как фактора социализации обуславливается актуализацией ее общечеловеческих и

профессионально-жизненных ценностей на уровне индивидуального присвоения как личностного открытия, что способствует становлению таких качеств личности как толерантность, дружелюбие, коммуникабельность и др. Образовательная специфика этого процесса обуславливается фактом достигаемого единства гуманитарной и профессиональной составляющих в целостной подготовке студента-будущего специалиста с учетом возрастных и социально-психологических особенности.

В современных условиях обучения иностранному языку и иноязычной культуре в вузе все более острую необходимость приобретают постановка и решение важных общедидактических, педагогических и методических задач, имеющих целью расширить общеобразовательный кругозор студентов, привить им стремление овладеть знаниями шире обязательных программ. Одним из путей решения этих задач является интеграция изучаемых учебных предметов и дисциплин в процессе обучения иностранному языку и иноязычной культуре. Межпредметная интеграция дает возможность систематизировать и обобщать знания студентов по смежным учебным предметам и дисциплинам.

Исследования показывают, что повышение образовательного уровня обучения с помощью межпредметной интеграции усиливает его воспитывающие функции. Особенно заметно это проявляется в области гуманитарных предметов. Кроме того, науки гуманитарного цикла ставят предмет для разговора, повод для коммуникации.

Основными целями интеграции иностранного языка с гуманитарными дисциплинами являются: совершенствование коммуникативно-познавательных умений, направленных на систематизацию и углубление знаний, и обмен этими знаниями в условиях иноязычного речевого общения; дальнейшее развитие и совершенствование общекультурных и профессиональных компетенций студентов, подготовка к будущей профессиональной деятельности в современных условиях.

Считаем, что наша исследовательская работа, прежде всего, должна быть направлена на формирование иноязычной культуры, которая включает в себя профессиональную и социально-культурную коммуникацию, профессионально-ориентированное обучение, т.е. не только на овладение английским языком вообще, а пользование профессиональной и социально-культурной лексикой на уровне свободного оперирования терминами, определениями, понятиями,

необходимыми для профессиональной и социально-культурной иноязычной коммуникации в аспекте социализации личности студента.

В ходе анализа содержания учебных дисциплин по специальности: 5В011900- Иностранный язык: 2 ин.языка нами были выделены ряд особенностей, позволившие нам в дальнейшем определить структурно-функциональная модель современного специалиста. Данная модель, по нашему мнению, включает в себя следующие компоненты: содержательный, деятельностный, коммуникативный, которые значимы в формировании иноязычной культуры студента. Каждый из этих компонентов имеет свои критерии и показатели.

Так, например, на наш взгляд, содержательный компонент включает: систему знаний национально-культурных особенностей и реалий изучаемого языка и умение пользоваться в различных сферах речевого общения; общекультурные умения, рациональные приемы интеллектуального труда. Получая в процессе обучения знания о культуре родной страны и страны изучаемого языка (о литературе, музыке, архитектуре, живописи, истории, традициях и т.д.), о социальных явлениях, о культурусообразной деятельности, студент сопоставляет полученные знания и формирует свое отношение к ним, свои убеждения.

Деятельностный компонент является одним из видов деятельности. Действия студента направлены на запоминание материала, на формирование и развитие умений и навыков использовать его в различных видах речевой деятельности. При этом реализуется личностно-мотивационные установки студентов. Направленность их действий на решение учебных задач, преодоление трудностей, способствует приобщению студентов к деятельности. Результат этой деятельности находится в прямой зависимости от уровня субъектной активности студента. Участие в учебном труде содействует формированию у студентов активной жизненной позиции, уважения к людям труда и продукту их деятельности, усвоению норм культурной деятельности.

Коммуникативный компонент предполагает межличностное общение студента с другими участниками образовательного процесса; способность воспринимать и порождать иноязычную информацию в соответствии с поставленной или возникшей коммуникативной задачей, которая включает ситуацию общения и коммуникативные намерения, т.е. цель общения.

Иноязычная культура и иностранный язык в социализации личности студента, обладают богатейшим потенциалом в реализации идей гуманитаризации образования.

Понятие «потенциал» трактуется во многих источниках, как средство, запас, то, что может быть в действии использовано для решения какой-либо задачи, достижения определенной цели. Потенциал предполагает наличие определенной меры, знаний, опыта деятельности. Потенциал обладает динамическими свойствами: он может обогащаться, развиваться, раскрываться и т.д.

Педагогический потенциал – пересекается с философскими, социологическими, психолого-педагогическими категориями, обозначающими возможности человека, занимающегося педагогической деятельностью.

Структура личностного потенциала преподавателя содержит следующие элементы: квалификационный потенциал (профессиональные знания, навыки, умения), психофизиологический потенциал (работоспособность), образовательный потенциал (интеллектуальные способности), творческий потенциал (креативные способности) коммуникативный потенциал (способность к сотрудничеству и взаимодействию), нравственный потенциал (ценностно-мотивационную сферу)

Личностно-профессиональный потенциал преподавателя включает знания о человеке, потенциале учебного предмета; нравственную направленность; умение пользоваться педагогическим знанием, способным обнаружить в конкретной ситуации потенциал студента, распознать и своевременно использовать на его благо; способность к творческому взаимодействию.

Период обучения в вузе является важным периодом социализации человека, когда происходит освоение социальной роли студента и подготовка к овладению социальной роли «профессионального специалиста». Как известно, при социализации индивид играет активную роль, сам выбирает определенные идеалы и следует им. Студенческий возраст как раз характеризуется стремлением самостоятельно и активно выбрать тот или иной жизненный идеал, поэтому вузовское обучение является мощным фактором социализации личности студента. Последняя тесно связана с процессом воспитания, которое воздействует на его психику и деятельность с целью формирования личностных свойств и качеств. Зная природу того или иного качества, можно более успешно использовать воспитательные

возможности различных дисциплин общепрофессионального цикла для его развития.

Так, воспитание интереса к избранной профессии достигается путем формирования у студента убеждения в своей профессиональной пригодности, ясного понимания необходимости овладения всеми дисциплинами, предусмотренными учебным планом вуза, а также необходимости постоянной работы над собой.

Преподаватель каждой учебной дисциплины должен раскрыть студентам перспективы применения знаний данного курса в будущей профессии, которые часто не видят сами студенты из-за ограниченного жизненного опыта и недостатка представлений о труде.

Обязательным компонентом подготовки специалиста любого профиля является в настоящее время владение иностранным языком и иноязычной культурой. Все возрастающая потребность в коммуникативном общении с носителями языка через компьютерные сети и не только, требует высокого уровня знаний иностранного языка и культуры, активного владения ими. В процессе коммуникативного общения можно поднимать и обсуждать тысячи различных проблем. Пожалуй, ни один другой учебный предмет не имеет таких возможностей.

Иностранный язык, как один из общеобразовательных предметов, может углублять знания в профессиональном плане и может занимать одно из главных мест в воспитании культуры будущего специалиста. Обучение профессионализму и воспитание личности равнозначны, поэтому преподаватели иностранного языка уделяют внимание на занятиях не только изучению профориентированной лексики, обучение чтению и переводу текстов, но и знакомят студентов с культурой стран изучаемого языка. Постоянный интерес вызывают у студентов народные традиции, особенности быта, одежды, питания.

Задача вуза в целом состоит в том, чтобы обеспечить социальную зрелость молодежи, самоопределение личности в культуре и выработку на этой основе его жизненной позиции. Именно культура, ее виды должны составлять базовый компонент - ядро содержания современного образования.

Поэтому можно полностью согласиться с мнением одних ученых в том, что в качестве целей при изучении иностранного языка в настоящее время должно выступать не обучение как таковое, при котором содержанием будут лишь прагматичные знания, навыки и умения, а образование личности. В этом случае в качестве содержания выступает культура, под которой понимаются личностно освоенные в

деятельности духовные ценности, пространство, в котором происходит процесс социализации личности [1].

Эта переориентация образования при усвоении иностранного языка со «знания центрического на культурнообразное» по мнению других ученых, сделает человека не только образованным, но и культурным, научит не мыслям, а мыслить, не готовым знаниями их применению, а креативности [2]. Основной путь усвоения иностранного языка по данной концепции может быть отображен в формуле: культура через язык и язык через культуру у т.е. усвоение фактов культуры в процессе использования языка как средства общения и овладения языком как средством общения на основе усвоения фактов культуры.

Вопрос о воспитательных возможностях иностранного языка как средства общения неоднократно ставился в отечественной методической литературе.

Значение языка в культуре народа трудно переоценить. Ибо именно язык является средством воплощения всех культурных, социальных, нравственных, исторических и других ценностей, именно в языке происходит осознание людьми окружающего их мира.

«Язык и культура понятия неразделимые. Это историческая память любого народа. Мы можем с полным основанием характеризовать язык как средство трансляции культуры, как средство передачи ее на отдельные исторические периоды, с одной оговоркой - без права на исправления».

В современном обществе для понимания сути современного направления в педагогических исследованиях в области обучения иностранному языку ключевыми можно считать слова «познание человека через язык». Такая позиция стала актуальной и созвучной и в контексте интеркультурной коммуникации, и «как реалия открытого общества и как специфическая организация учебного процесса, моделирующего общение между носителями двух языков и двух культур, в процессе, которого достигается не только понимание культуры страны изучаемого языка, но и идентификация собственной».

Язык, являясь одним из основных инструментов общения, социальный по своей сути, составляет часть человеческого поведения, которое включает в себя как вербальную, так и невербальную формы, язык в определенной мере.

Обучение иноязычной культуре, ее формирование через общение представляет огромное разнообразие возможности для социализации личности.

Общение - это обмен духовными ценностями, который происходит в форме диалога человека как в процессе взаимодействия с окружающими людьми, так и другими Я, Этому обмену свойственны и возрастные и социокультурные особенности, и он происходит в процессе непосредственного взаимодействия людей в рамках групп, организаций, коллективов.

Подобное понимание общения позволяет рассматривать его в качестве стержня процесса социализации человека, происходящей во взаимодействии с микрофакторами, а также частично с мезофакторами.

Изучению иностранного языка отводится одно из важнейших мест, наряду с широким знакомством с культурой различных народов. Именно через изучение иностранного языка происходит проникновение в другую культуру, соприкосновение с традициями и ценностями которой расширяют горизонты образования личности. Освоение любого языка - родного, иностранного, языка науки или искусства - всегда сопряжено с овладением реалиями культуры.

Таким образом, значение, которое имеет освоение языка для формирования иноязычной культуры трудно переоценить. Следовательно, чем шире контакты личности с мировой культурой, тем богаче перспективы формирования иноязычной культуры, тем успешнее происходит процесс социализации.

Е.М. Верещагин и В.Г. Костомаров считают, что изучение языков в коммуникативном плане невозможно без социокультурного компонента, без которого язык превращается в мертвый, и все искусственные языки не живут, потому что у них нет этого фона [3].

Знание иностранного языка является ключом к культуре другого народа, говорящего на этом языке. Язык есть не только средство общения и выражения мысли, но и аккумуляция ценностей культуры. В языке отражается опыт народа, его история, материальная и духовная культура. В условиях поликультурной реальности, когда контактируют люди, принадлежащие к разным лингвокультурным обществам, взаимовлияние и взаимопроникновение культур ведёт к аккультурации членов социумов, соединяющих в своём сознании разные культуры, ориентированных на другого, предрасположенного к диалогу с ним. Обучение языку, соединённое с ознакомлением с культурными и социальными ценностями, может и должно служить мощным средством взаимопонимания между народами. Формирование языковой и лингвострановедческой компетенции представляет ценность в обогащении своей собственной культуры в

целом: эстетической культуры, культуры общения, речи, умственного труда. Иными словами, содействует воспитанию студентов в контексте «диалога культур» [4].

Привлечение материалов культуры на занятиях иностранного языка резко повышает мотивацию учения, так как научение без мотивации неэффективно. Согласно исследованиям психологов, мотивационная сфера имеет в своем составе несколько аспектов - ряда побуждений: идеалов и ценностных ориентаций, потребностей и познавательных интересов. Приобщение к материалам культуры содействует пробуждению познавательной мотивации, т. е. студенты не только осваивают программный материал, но и знакомятся с неизвестными фактами иноязычной культуры, что, несомненно, вызывает их интерес. Поэтому процесс обучения с учетом интересов студентов становится особенно эффективным [5]. Практика показывает, что элементарная языковая подготовка необходима сегодня выпускникам всех вузов независимо от профиля обучения. Это связано с тем, что она способствует развитию их общего кругозора, расширяет и углубляет профессиональные знания, поднимает на более высокий уровень мировоззрение студентов и тем самым становится существенным средством формирования конкурентоспособности личности студента, т.е. способствует его социализации. Изучение и заимствование опыта производится посредством различных форм коммуникации, зачастую на языке межнационального общения (английском).

Таким образом, актуализируется проблема формирования коммуникативных умений с использованием иностранного языка и иноязычной культуры, являющимися необходимым условием социализации личности.

С поступлением молодого человека в высшее учебное заведение доминантой становится образование, подготовка специалиста в той или иной области практической деятельности требует от него не только соответствующей эрудиции, но и умений практически применять обретенные знания; что же касается воспитания, то по отношению к студентам, ставшим, в сущности, уже взрослыми людьми, со сложившимися иерархиями ценностей, проблема формирования такого духовного качества, как интеллигентность, становится необходимой, но одной из самых трудных педагогических проблем.

Одним из критериев социализации молодежи в образовательном опосредовании иноязычной культуры должен быть его социокультурный аспект, так как в основе такого образования лежит процесс передачи

культуры другого народа новому поколению.

Социализация личности студента при обучении иноязычной культуре происходит через развитие готовности к творчеству, так как развитие современной науки и техники требует от системы образования создания условий для развития такой личности, которая способна принимать активное созидательное участие в социальной жизни. Многие проблемы современной педагогики связаны с поиском путей формирования личности обучаемого[6].

Человек в процессе своего развития становится личностью в силу того, что он включается в общественные отношения, выступает частичкой социума.

Обучение иноязычной культуре привносит в личность следующие характерные признаки: раскованность мыслей, умение вести беседу, способность в генерации идей, логичность, сообразительность, умение аргументировать свои мысли, гибкость мышления, красноречие и т.д.

Социализация личности возможна лишь в атмосфере творческой свободы, творческой активности, преобладающей при обучении иноязычной культуре. Именно через творчество человек способен стать свободным и реализовать свои потенциальные возможности. Следование вышеперечисленным условиям будет способствовать раскрытию творческого потенциала студента, а тем самым и социализации личности. Предположительно, вершиной этого может стать формирование у нее творческой готовности как особого свойства личности. К характеристикам творческой готовности относятся интеллектуальная творческая инициатива, творческий потенциал, творческая активность, творческая индивидуальность и способность к самоактуализации и взаиморазвитию.

Как представляется, важнейшим критерием социализации личности студента при обучении иноязычной культуре должно быть предоставление возможности студентам, образно выражаясь, «принять в себя» культуру другого народа.

Необходимость формирования человека свободного, широко и свободно мыслящего, способного на интеллектуальный поиск и творческие решения, ориентированного на высшие духовные и гуманистические ценности вызвана сменой ориентиров развития. Иноязычная культура, которой присущи активность, динамичность, умение быстро ориентироваться в сложных ситуациях, самостоятельность в принятии решений, чувство ответственности, способствует социализации личности студента.

Анализ проведенных исследований по проблеме показал, что социализация студента при обучении иноязычной культуре происходит достаточно успешно, если создаются следующие условия: интенсивное развитие студента и сформированное стремление к дальнейшему самосовершенствованию; сотрудничество преподавателя и студента в изучении чужого менталитета; творческая индивидуальность работа по исследованию иноязычного характера; открытость к восприятию другой культуры; толерантность по отношению к «другому»; ощущение своей социальной полезности; познание чужих нравственных норм, составляющих суть нравственного качества, активное отношение к ним; развитие чувств и эстетических качеств личности на иностранном языке; оказание помощи в развитии склонностей и способностей личности; наиболее полное выявление индивидуальности; признание личности студента самоценностью, уважение к личности каждого индивида; приобретение студентами правильного различения добра и зла в человеческих отношениях и в собственном поведении через весь образовательный процесс; педагогическая поддержка в самореализации, самоопределении студента, создание условий для развития личности студента; приобщение к ценностям мировой культуры; гуманизация отношений преподавателя и студентов.

Успешная социализация студентов при обучении иноязычной культуре может происходить при соблюдении следующих педагогических условий:

- реализация принципа диалога культур на занятиях иностранного языка;
- актуализации социализирующего потенциала изучаемых предметов и дисциплин;
- создании ситуаций максимальной приближенности к естественным коммуникативным условиям иноязычного взаимодействия.

Таким образом, можно сделать вывод, что прогнозируемым результатом является студент с высоким уровнем развития иноязычной культуры, способный вступать в диалог с носителем языка в различных аспектах. Его отличает интерес к культуротворческим ситуациям, убежденность в ценности иноязычной культуры, нравственная отзывчивость.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Кириллова И. В. Основные аспекты развития личности студентов в контексте их будущей профессиональной деятельности // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. - 2008. - № 3. С. 188 - 191.
- 2 Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития

индивидуальности в диалоге культур. - Липецк : Изд-во ЛГПИ, 1999. - С. 40-45.

3 Верещагин Е.М. Язык и культура. Лингвострановедение и преподавание русского и иностранного языков/Е.М.Верещагин, В.Г.Костомаров. - М.: Просвещение, 1990. - 223с.

4 Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. - Алматы, 2005. – 264 с.

5 Маркова А.К. Мотивация учения и ее воспитание у школьников /А.К. Маркова, А.Б. Орлов, Л.М. Фридман. - М.: Просвещение, 1983. – 186 с.

6 Айжанова Г.К. Педагогические условия нравственного воспитания в процессе социализации детей.- Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия “Педагогические науки”.-№2(45)2017.- С. 129-137.

СТУДЕНТ ТҮЛҒАСЫН ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДЕГІ ШЕТТІЛДІК МӘДЕНИЕТТІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘУЛИЕТІ

Бейсембаева А. А.¹, Құрбанова А.Н.²,

¹п.ғ.к., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

²магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Мақала жеке студент тұлғасын әлеуметтендірудегі шетел тіл мәдениетінің педагогикалық әлеуетін қарастырады. Студенттің білім беру үдерісінде шет тілдік мәдениет арқылы әлеуметтенуінен құрылымдық – функциональды моделі берілген. Интегративті – мәдениеттану көзқарас негізінде педагогикалық шарттар жиынтығын ескеріп дайындалған модел қойылған мақсатты жүзеге асыру бойынша оқытушы мен студент іс-әрекетінің тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді.

Студенттің білім берудегі шет тілдік мәдениет арқылы тұлғалық әлеуметтенуінің құрылымдық-функционалдық моделі құрамдарды біріктіруі біртұтас жүйе болып табылады.

Тірек сөздер: педагогикалық потенциал, шеттілдік мәдениет, социализация, тұлға.

Статья поступила 10.09.2017

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF THE FUTURE TEACHER'S READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITY BY THE MEANS OF INFORMATION TECHNOLOGIES

Beisembayeva A. A.¹, Omirzakova A. T.²,

¹c.ped.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai khan, Almaty, Kazakhstan

²master, at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

The article deals with the pedagogical conditions of formation of readiness of future teachers to the innovative activity with the help of means of information technologies. These pedagogical conditions are given as a system and are necessary not only in teaching practice but also in theory. The article presents the most effective and manageable pedagogical conditions, typical methods, teaching methods and forms of work.

Keywords: pedagogical conditions, innovations, innovative activity, information technologies.

УДК 378.4
МРНТИ 14.35.07

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА С ПОМОЩЬЮ СРЕДСТВ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Бейсембаева А.А.¹, Омирзакова А. Т.²,

¹к.пед.н., профессор КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

²магистрант КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

В статье рассматриваются педагогические условия формирования готовности к инновационной деятельности будущего педагога с помощью средств информационных технологий. Указанные педагогические условия даются как система и представляются необходимыми не только в педагогической практике, но и в теории. Отобраны наиболее эффективные и управляемые педагогические условия, характерные методы, методические приёмы и формы работы, а также средства диагностики и корректировки процесса, показаны результативность предлагаемой системы педагогических условий.

Ключевые слова: педагогические условия, инновации, инновационная деятельность, информационные технологии.

Потребность в педагоге с высоким уровнем сформированной готовности к инновационной деятельности, включенного в процесс подготовки будущих педагогов обусловлена подготовкой социально востребованного и конкурентоспособного специалиста в условиях глобализации и интеграции национальных экономик, а также потребностью обеспечения инновационных процессов в обществе. В крупномасштабном плане готовность к инновационной деятельности, её осуществление, генерирование новых идей являются важнейшим фактором конкурентоспособности любого экономического объекта, а, следовательно, и объектов сферы образования.

Формирование готовности к инновационной деятельности будущего педагога в процессе профессиональной подготовки осуществляется через реализацию и активизацию инновационной деятельности образовательного процесса вуза, постепенно усложняясь от адаптивно-ориентационного освоения инновационных технологий через формирование познавательно-рефлексивных навыков к созданию будущим учителем собственных инновационных проектов.

Учитывая то, что к окончанию учёбы в вузе студент должен не только обладать полным набором профессионально значимых качеств, но и уметь осуществлять профессиональную деятельность на уровне, определенном стандартом образования, процесс формирования готовности к инновационной деятельности возможен только при правильно организованном учебно-воспитательном процессе вуза, обеспечивающем последовательность и системность овладения

будущим педагогом способами осуществления инновационной деятельности и работы с инновационными технологиями.

Спецификой инновационного обучения является то, что оно не имеет строго определенной и одинаковой для всех методики организации процесса обучения. В то же время именно при его осуществлении выявляются скрытые противоречия действительности, происходит столкновение смыслов и ценностей, а это, в свою очередь, обуславливает высокие требования к подготовке самого преподавателя, осуществляющего инновационное обучение студентов.

Педагогическое условие отражает современные представления об организации учебно-воспитательного процесса вуза, его возможности в формировании готовности педагога к инновационной деятельности.

Реализация формирования готовности будущих педагогов к инновационной деятельности в педагогическом вузе происходит неразрывно с вовлечением будущего педагога в инновационную деятельность, через создание собственных моделей и проектов по совершенствованию профессиональной деятельности, через включение будущих педагогов в осуществление инновационной деятельности путем чередования индивидуальных (консультации, диагностирование), групповых (лекции и семинары) и коллективных (ролевые игры, дискуссии, тренинги) форм организации подготовки, направленной на формирование готовности к инновационной деятельности.

Примеряя на себя различные профессиональные роли, анализируя и корректируя своё поведение, педагог совершенствуется не только как специалист, но и как личность, у него формируется способность к продуктивному проектированию учебно-воспитательной деятельности с учётом эффективного освоения инновационных технологий, появляются предпосылки для развития рефлексии и смыслов творчества, так как при такой организации обучения наряду с достижением учебных результатов у студентов постепенно накапливается опыт поисковой деятельности, решения сложных профессиональных задач.

Отсюда вытекает следующее условие – овладение будущими педагогами приемами рефлексивного анализа собственной инновационной деятельности, которое отражает соответствующий уровень способностей учителя к адекватной оценке своих возможностей при решении инновационной задачи, создании собственных проектов и, при необходимости, самостоятельной их корректировке в учебно-воспитательном процессе образовательного учреждения.

Поиск наиболее продуктивного решения многих современных образовательных задач на пути не только эффективного запоминания, усвоения, воспроизведения и творческого применения учебно-научной

информации может быть предположительно осуществлён на пути не только эффективного запоминания, усвоения, воспроизведения и творческого применения учебно-научной информации, но и в усвоении опыта оценки личной и общественной значимости полученных знаний.

В. С. Библер, раскрывая особенности творческого мышления, связывает его содержание с рефлексией, которая позволяет осмысливать свой опыт. При рефлексии на способ достижения цели происходит анализ деятельности, успех которого зависит от способности педагога к поиску, оцениванию и выбору альтернативных подходов к осуществлению инновационной деятельности. Это тем более важно, если говорить об открытости среде и профессиональным новшествам, о творчески преобразующем отношении педагога к миру [1].

На пути от возникновения новшества до его реализации педагог сталкивается с рядом трудностей, препятствий, барьеров, которые, без достаточно развитой рефлексивной готовности, не позволяют ему достичь желаемого результата. Среди таких барьеров, имеющих, преимущественно, психологическую природу можно назвать следующие:

- сложность освоения новшества;
- отсутствие поддержки со стороны коллег, неблагоприятный климат в педагогическом коллективе;
- недостаточный уровень профессиональной подготовки;
- привычка работать по-старому [2].

Преодолеть такого рода барьеры несложно, если учитель обладает навыками рефлексивного анализа собственной инновационной деятельности и её последствий, может разделять свои и чужие оценки, четко формулировать проблему и с помощью дидактических вопросов находить способы ее разрешения. Открытость педагогическим новшествам предполагает, что учитель объективно воспринимает информацию и новшестве и правильно выстраивает стратегию работы с ним, что, в случае возникновения и непреодоления барьеров становится невозможным.

В то же время, умение учителя управлять собственной рефлексией, положительная установка на достижение запланированного результата способствует эффективному осуществлению инновационной деятельности. Среди таких приёмов-установок можно назвать следующие:

- осознание необходимости инновационной деятельности;
- готовность к творчеству;
- уверенность в том, что принятое к внедрению новшество принесет позитивный результат;
- согласованность личных целей с инновационной деятельностью;

- готовность к преодолению творческих неудач;
- технологическая готовность [3].

Готовность к инновационной деятельности как качество личности учителя проявляется в положительной мотивации, потребности к самосовершенствованию, активной личностной позиции, желании и умении выстраивать образовательный процесс в условиях устойчивой динамики инновационного развития.

Для подготовки выпускника педагогического вуза становится актуальной проблема формирования личности, для которой характерны высокое качество выполнения трудовых функций, культура труда и межличностных коммуникаций, умение инициативно и творчески решать профессиональные проблемы, а также готовность к принятию управленческих решений, к быстрой и максимально эффективной адаптации в новых условиях деятельности. Реальные возможности для её формирования, на наш взгляд, предоставляет такая организация обучения в педагогическом вузе, где постоянно генерируются идеи, связанные с решением сложных, слабо структурированных проблем, социальными и учебными целями, реализуется личностно-деятельностный подход в обучении и подготовке специалиста.

Применение современных информационных технологий позволяет моделировать различные профессиональные ситуации, благодаря чему студенты усваивают модели общения и поведения в роли педагога, учатся реагировать на непредвиденные ситуации в профессиональной сфере и разрешать конфликты приемлемыми в педагогическом сообществе способами.

По практике воздействие на личность студента с помощью средств информационных технологий осуществляется с помощью перехода от пассивной позиции личности к предрасположенности к определенному типу реагирования, мобилизованности на значимое поведение (диспозиции), а затем – к активной личностной позиции, что способствует формированию готовности будущего педагога к инновационной деятельности [4].

Это можно объяснить также тем, что, во-первых, концепция инновационного обучения ориентирует будущего педагога на высокий уровень конкурентоспособности, что выражается в создании готовности личности к быстро наступающим переменам в обществе, развитии способностей к творчеству, разнообразным формам мышления, а также способности к сотрудничеству с другими людьми, а во-вторых, вступая в открытое взаимодействие с объективной реальностью, её информацией педагог своей активностью может конструировать образовательный процесс, тем самым создавая условия для развития личности, осуществляя её право на индивидуальный творческий

вклад, инициативу и саморазвитие.

Продвижение к норме, образцу, известному заранее, творчески усовершенствовать процесс обучения требует освоения опыта, в том числе инновационного, в выбранной специальности, а для этого нужно не только знать идеи, законы, закономерности, но и уметь последовательно и гибко применять их на практике, чему также способствует освоение и применение современных информационных технологий [5].

Рассматривая указанные педагогические условия как систему, необходимо не только выделять в педагогической практике и существующих теоретических подходах характерные эпизоды, тенденции стимулирования или противодействия развитию исследуемого феномена, отобрать наиболее эффективные и управляемые педагогические условия, характерные методы, методические приёмы и формы работы, а также выстроить педагогически целесообразную логику их развития (что отражается в модели исследования), но и отобрать средства диагностики и корректировки процесса, доказать результативность предлагаемой системы педагогических условий, что получает детальное рассмотрение в следующем параграфе нашего исследования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Библер В.С. Мышление как творчество, текст. - М.: 2014. - 399 с.
2. Арламов А.А. Изучение опыта инновационной деятельности (подходы и технологии). - Краснодар: КЭЦРО, 2003. - 48 с.
3. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития. Инновационный курс, текст. - Казань: Изд-во КГУ, 2001. – 568 с.
4. Вербицкий А.А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении, текст.- М.: Наука, 2000. - 79 с.
5. Узакбаева С.А., Бейсембаева А.А. Парадигмальный подход к развитию личности в условиях инновационно-ориентированного обучения студентов // Матер. междуна. научно-практ. конф., посвящ. 70-летию проф. Таубаевой Ш.Т. - Алматы, КазНУ им. Аль-Фараби, 2017. - С.64-70.

ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДЫҒЫН БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ КӨМЕГІМЕН АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Бейсембаева А.А.¹, Өмірзақова А.Т.²,

¹пед.ғ.к., профессор Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

²магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Мақалада педагогикалық шарттары дайындығын қалыптастыру инновациялық қызметті болашақ педагог құралдарының көмегімен ақпараттық технологиялар. Аталған педагогикалық шарттары беріледі жүйесі ретінде ұсынылады қажетті бөлу ғана емес, педагогикалық практика және қолданыстағы теориялық көзқарасқа тән көріністерді, жұмыс үрдістерін ынталандыру немесе қарсы іс-қимыл дамыту зерттелетін феноменін, таңдауға неғұрлым тиімді және басқарылатын педагогикалық шарттары, өзіне тән әдістері, әдістемелік тәсілдер және жұмыс түрлері, сондай-ақ

күруға педагогикалық айналыспайтын адамдарды олардың даму логикасын (көрініс моделін зерттеу және іріктеу құралдары мен диагностика).

Тірек сөздер: этика, мәдениет, этикалық мәдениетті қалыптастыру, технология, педагогикалық этика.

Статья поступила 20.09.17.

METHODOLOGICAL BASES OF DEVELOPMENT OF DISCOURSE COMPETENCE OF STUDENTS ON THE BASIS OF PROVERBS AND SAYINGS IN KAZAKH AND ENGLISH LANGUAGES

Ailauova Zh.¹,

¹master, at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ailauova.zhazira@gmail.com

The article is concerned with the conceptual basis of proverbs and sayings in foreign language lessons to develop intercultural competence. To develop intercultural competence we recommend exercises, methods of developing language skills of students. Differences between proverbs and sayings in Kazakh and English languages are also provided. Further students will be offered various examples of exercises for the development of discourse competence.

Keywords: intercultural communication, competence, discourse competence, foreign language studies, proverbs, sayings, exercises.

ӘОЖ 378.04

ҒТАМР 14.07.

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНДЕГІ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІ ОҚЫТУ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ ДИСКУРСИВТІ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ДАМУЫНЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Айлауова Ж.С.¹

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: ailauova.zhazira@gmail.com

Мақалада шетел тілін оқыту үрдісін жандандыру, шет тілін дамыту үшін мақал-мәтелдерге негізделген түрлі жаттығулар мен әдіс-тәсілдерді пайдалану, сол арқылы оқушылардың бойында мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін қалыптастыру мақалада қарастырылған. Ағылшын және қазақ тілдеріндегі мақал-мәтелдердің айырмашылығы мен ұқсастықтары, ерекшеліктері айтылады. Сонымен қатар, шетел тілі сабағында мақал-мәтелдерді қолдана отырып студенттердің бойында дискурсивтік құзіреттілікті дамыту мақсатында жаттығулар қолданудың үлгілері ұсынылады.

Тірек сөздер: мәдениетаралық қатысым, коммуникация, дискурсивтік құзіреттілік, шетілдік білім беру, коммуникативтілік біліктілік, мақал-мәтелдер, шетел тілі сабағында қолданылатын жаттығулар.

Ғасырлар бойы қалыптасып, халқымызбен бірге жасап, бітісе

қайнасып кеткен, сөз өнерінің шоқтығы биік мұрасы – мақал-мәтелдер. Сөз құдіретіне ерекше құрметпен қарайтын халқымыз мазмұны терең, қысқа да нұсқа ой маржаны деп ерекше көңіл бөлген. Мақал-мәтелдер белгілі бір ғасырдың немесе уақыттың жемісі емес, олар ғасырдан-ғасырға, ұрпақтан-ұрпаққа халқымыздың тарихын, ақыл-өнегесін, ой-санасын, өмір шындығын, ақыл-өсиетінүлгі етіп жеткізіп отырған. Мақал-мәтелдер арқылы болашақ ұрпақтың бойына батылдық, адалдық, отансүйгіштік, кішіпейілділік сынды жақсы қасиеттерді дарытып, керісінше жаман қасиеттерден бойын аулақ ұстауға шақырған.

Мақал-мәтелдер табиғат пен тіршілік сырын, қоғам өмірінде орын алып отырған түрлі әлеуметтік құбылыстарды, рухани өмірін сипаттайтын мұраларымыздың бірі. Жалпы, мақал-мәтелдерде қозғалмаған тақырып жоқ десе де болады, халық өмірінің кез-келген тұсында, кез-келген тақырыпқа қатысты көптеп кездеседі.

Көрнекті ғалым Х.Досмұхамедұлы «Қазақтың мақал-мәтелдері ағыл-тегіл көптігімен және өткірлігімен ерекшеленеді. Ойды әдіптемей, мақал-мәтелдерді араластырмай сөйлейтін қазақ кем де кем болған десек артық кетпеген болар едік. Азды-көпті шешен сөйлейтін кез-келген қазақ өз сөзінде мақал-мәтелдерге жүгінуге тырысқан, билер мен ел ішіндегі тілмарлардың сөздері мақалдар мен мәтелдерге тұнып тұрған», - деп қазақ халқының аталмыш сөз маржанын ерекше дәріптегендігін атап көрсеткен [1]. Ел арасында туындаған дау-дамай, ұрыс-керіс, жер дауы, жесір дауы сынды кез-келген мәселерге мақал-мәтелдермен тапқыр да тартымды шешім айтып, келісімге келгендігін халық шығармашылығынан жиі кездестіруге болады.

Сонымен қатар, халқымыздың ұлы ақын-жазушылары да өз шығармаларында сөз мәйегіне айналған мақал-мәтелдерді асқан шеберлікпен, ұтымды қолдана білген.

Қазақ тіліндегі мақал-мәтелдерді алғаш болып жинақтап, қағаз бетіне түсірген ғалым – Шоқан Уалихановтың ерен еңбегін айта кеткен жөн. Сондай-ақ, қазақ мақалдарымен мен мәтелдерін жинақтап, жеке жинақтар шығаруға зор үлес қосқан Ы.Алтынсарин, В.Радлов, Щ.Ибрагимов, Ә.Диваев сынды ғалымдардың да еңбегі өте зор.

Ал ағылшын тіліндегі мақал-мәтелдерге келетін болсақ, ғалымдардың зерттеулеріне сүйенсек, олардың көп бөлігі қасиетті кітіп Інжілге байланысты қалыптасқан екен. Олардың ауқымды бөлігінің кітаптағы түп нұсқасынан өзгертілмей қолданылып жүргендігін де көруге болады. Ағылшын тіліндегі мақал-мәтелдердің келесі бір бөлігі

атақты ақын-жазушылардың, саясаткерлердің ұтқыр ойларынан бастау алады. Ағылшын тіліндегі мақал-мәтелдердің көп бөлігін ауа-райы, табиғат құбылыстары сынды тақырыптағы мақал-мәтелдер құрайды.

Зерделей қарайтын болсақ екі тілде мағынасы бір-біріне жақын келетін мақал-мәтелдердің жиі кездесіп жататындығын көре аламыз. Ең жиі кездесетін тақырып еңбек болса, одан кейін қонақжайлылық, ақша, туысқандық қатынас тақырыптары орын алады. Сонымен қатар, екі тілде де наным-сенімге қатысты мақалдар жиі кездеседі. Мысалы, God helps those, who helps themselves – Сақтансаң құдай да сақтайды; Take care of pence and the pounds will take care themselves – Теңге тиыннан өсер, жылқы құлыннан өсер; There is a time of everything – Сабапқы ине сәтімен және т.б.

Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдердің айырмашылығы: қазақ мақал-мәтелдері жеке тұлғаға (би, шешен, қариялар, т.б.) қатысты қалыптасқан және ұрпақтан-ұрпаққа ауызша таралып отырған. Ал ағылшын тілінде қасиетті кітіптан тараған ұлағатты сөздер мен Шекспир сынды ұлы тұлғалардың айшықты, мәнді сөз үлгілері орын алады [2]. Осыған қарап, қазақ халқының сөзге шешендігін, тілдік қорының молдығын көреміз. Кез-келген тақырыпқа, өмірде болатын кез-келген жағдайға қатысты және бір мақалдың бірнеше баламасының бар екендігі осының сөзсіз дәлелі.

Қазақ халқының мақалдарын зерттеуде көп еңбек еткен Б.Адамбаев «мақал-мәтелдер әуелде аузы дуалы жеке кісінің аузынан шыққанымен, біреуден-біреуге, ұрпақтан-ұрпаққа ауыса жүріп өңделген, өзгерген, бүкіл елге тарап оны халық ақиқат деп таныған қағидаға, заңға айналған», - деген болжам айтады [3]. Ғалымның бұл ойымен көптеген зерттеушілер де келіседі. Біз де осы оймен келісеміз, себебі кез-келген адамның айтқан сөзі мақалға айналып, ұрпақтан-ұрпаққа таралып отырған жоқ, өз дәуірінің кеменгерлері, озық ойдың иесі атанған, халықтың жанашырларының сөздері осы саф алтынға салыстырылып жүрген мақалдар мен мәтелдердің шығу тегі деп ойлаймыз. Дана билер мен шешендердің айтып, кейін олар халық арасында кеңінен таралған мақалдарға мысал келтіретін болсақ: «Алтау ала болса ауыздағы кетеді, төртеу түгел болса төбедегі келеді» (Майқы би); «Жаңбыр жаумаса жер жетім, басшысы болмаса ел жетім» (Төле би); «Еңбек етсең ерінбей тояды қарның тіленбей» (Абай) және т.б. сөздердің халық арасында жиі қолданылады. Осыған орай, қазақ тіліндегі мақал-мәтелдер белгілі бір тұлғаға, аңыз-әңгімеге байлағысты туындаған деген қорытындыға келеміз.

Ал ағылшын тіліндегі мақалдар өзінің бастауын қасиетті кітаптан алады. Халық арасында жиі қолданылатын мақалдардың Інжіл тізбектерінің өзгертілмеген нұсқасы екендігін көруге болады. Мысалы, «A soft answer turneth away wrath» (Жылы-жылы сөйлесең жылан інінен шығады); «Spare the rod and spoil the child» (Әдепті бала арлы бала, әдепсіз бала сорлы бала) және т.б.

Инжілден кейін ағылшын мақал-мәтелдерінің қайнар көзі Шекспир шығармалары. Ақынның еңбектерінде қолданған шешендік сөздері халық арасында кеңінен таралған. Олар: «Brevity is the soul of wit» (Аз сөз-алтын, көп сөз-көмір); «Sweet are the uses of adversity» (Басы ащы болса, соңы тәтті болады) және т.б. Бірқатар ғалымдар ағылшын мақал-мәтелдерінің гүлдену дәуірі Шекспир өмір сүрген дәуірмен тұспа-тұс келетіндігін айтады өмір сүрген дәуірмен тұспа-тұс келетіндігін айтады [4]. Алайда көптеген мақалдардың одан алдын да халық арасында қолданылып жүргендігі айтылады. Қалай болғанда да, ағылшын тілі де қазақ тілі сынды сөз тіркестеріне бай екендігін көреміз.

Қос тілде де түрлі тақырыптарға қатысты мақал-мәтелдердің бар екендігін және олардың адамды тек жақсылыққа шақырып, жамандықтан бойын аулақ ұстауға шақыратындығын да байқадық. Дегенмен техника мен ғылымның алға дамыған заманында сөз асылына айналған мақал-мәтелдердің көп бөлігімен тек шығармалардан ғана оқып танысамыз, олардың күнделікті тұрмыстағы қолданысы сиреп бара жатыр. Көбіміздің ғаламтар өнімдері, электрондық өнімдердің арбауына түсіп сөздік қорымыздың, ойлау шеберлігіміздің кеміп кеткендігі жасырын емес.

Мақал-мәтелдер бойымызда ғибраттылық, өситеттілік қасиеттерін дамытып қана қоймай, санамызды дамытып, көзқарасымызды да жетілдіруге септігін тигізеді, тапқырлыққа баулып, мәдениетті де мәнді сөйлеуге үйретеді. Сонымен қатар, мақал-мәтелдердің тіл үйренуде, сауатты сөйлеуге, ойды ұшқыр жеткізуге де тигізер көмегі көп. Шетел тілі сабақтарында қолданар болсақ, студенттердің практикалық тұрғыда есту, жазу, ойлау, сөйлеу қабілеттерін арттырады.

Студенттерді шетел тіліне үйретуде сол елдің мәдениетімен, салт-дәстүрімен, сол елге ғана тән өнерінің ерекшеліктерімен таныстыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осыдан мақал-мәтелдерді шетел тілі сабағында пайдаланудың маңызы мен пайдасын көреміз.

Шетел тілі сабағында мақал-мәтелдерді пайдалану өте қажет деп ойлаймын. Себебі мақал-мәтелдер арқылы оқушылардың шетел

тілінде көркем сөйлеп, сөздік қорының байып, тілінің дамуына септігін тигізеді. Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін бір ауыз сөзбен жеткізе алатын мақал-мәтелдерді шетел тілі сабағында қолдану барысында салыстыра отырып пайдаланған жөн. Көбіне даналық, парасаттылық, достық сынды жақсы жақтарға үйрететін мақал-мәтелдерің баламасын қоса айтып отырып оқытпаса, оқушылар үшін қиындық туындауы мүмкін.

Шетел тілі сабағында жаттығу жұмыстары студенттердің теория жүзінде алған білімдерін бекіту мақсатында тәжірибеде қолдануға бағдарланған іс-әрекет түрі [5]. Жаттығу жұмысының сапалы орындалуы – шетел тілін оқытудың мақсатына жетудің негізгі жолы деп қарастыруға болады. Жаттығу жұмыстары студенттердің алған білімдерін тәжірибеде қолдану дағдыларын іске асыру мақсатында қолданылады және тіл сабақтарында жиі қолданылады. Студенттің жаттығу жұмысын сапалы, әрі жоғарғы дәрежеде орындауы – жаттығулардың тиімді мақсатқа сай құрылғандығына, жүйелі түрде ұйымдастырылғандығына тікелей байланысты.

Шетел тілі сабағында мақал-мәтелдерді қолдана отырып, студенттердің дискурсивтік құзіреттілігін дамытуға бағытталған жаттығулар топамасы, түрлері де өте аз кездеседі, тіпті жоқтың қасы деп те айта аламыз. Мақал-мәтелдерді қолдана отырып студент бойында іскерлікті, дағдыны, қарым-қатынас құруды қалыптастыру барысында қолданылатын жаттығулардың түрлері, типтері, орындалу реті, саны мен сапасына көңіл бөлу өте маңызды. Мақал-мәтелдер кездесетін мәтіндер студенттердің меңгеруге тиіс оқу түрлерін (зерттей оқу, таныса оқу, қарап шығу, көз жүгіртіп оқу, іздестіре оқу) толығымен қамтуы қажет [6]. Сонымен қатар, ерекше назар аударатын тұстардың бірі – мақал-мәтелдер кездесетін мәтіндер ақпарат жағынан жаңа және мазмұнды болуы тиіс. Осындай мәтіндермен жұмыс жасауға арналған тапсырмалар мен жаттығулар толығымен студенттердің лингвомәдени құзіреттілігін қалыптастыруға және олардың шетел тіліне деген қызығушылығын арттыруға бағытталуы тиіс. Ал студенттердің ауызша және жазбаша сөз іскерліктерін дамыту үшін мақал-мәтелдер кездесетін мәтіндермен жұмыс істеудің әр кезеңіне арналған жаттығулар жасалуы қажет. Біз мақал-мәтелдерді қолдана отырып шетел тілін оқытуда интерактивті әдістердің бірнеше мысалын төмде ұсынбақпыз.

Миға шабуыл әдісі – бұл әдіс арқылы ағылшын және қазақ тілдеріндегі мақал-мәтелдерді түсіндіруге тырысамыз. Студенттер

жұп болып жұмыс жасайды, олар оқытушының берген мақал-мәтелдерінің қазақша баламасын табуы тиіс немесе осыған ұқсас идеялар топтастырылуы тиіс. Мысалы:

First come, first served (Тойға барсаң ерте бар).

Say something nice or any nothing at all (Жақсы сөз жарым ырыс) [7].

Бұл әдіс студенттердің ойлау өрісін дамытады, бірінің айтқан ойын екеіншісі жалғасырып, өз идеяларын қосу арқылы студенттердің екі тілді салыстыруына, сөйлеу қабілетінің, қатесіз жазу қабілетінің дамуына ықпал етеді.

Кейс-жағдаят әдісі - студенттің жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуға және ауызша сөйлеу қабілетін дамытады. Келесідей тапсырмаларды ұсынамыз.

a) Work in pairs. Do you agree with following expression? "The only real test in life is to conquer your fears".

b) Work in a group. Imagine that you are in the airport; make a dialog and use proverbs and sayings in your role-play.

c) "A friend in court is better, than a penny in purse". Describe situation [8].

Берілген мақал-мәтелдерді қолдана отырып жағдаят құру арқылы студенттер сөйлеу, өз ойын еркін жеткізу сынды қабілеттерін дамытады.

Пікірталас әдісі – студенттер салыстыруды, ойлауды үйренеді, лингвомәдениеттік құзіреттілікті дамытуға өте пайдаалы әдіс. Келесідей мақалдарды мысал ретінде алуға болады.

a) As you brew, so must you drink (Не ексең, соны орасың).

b) Early start makes easy stage (Ерте тұрған елден озады).

Сонымен қатар, дөңгелек үстел, форум, тандем әдісі, ұжымдық оқыту әдісі, рольдік ойындар сынды әдістерді қолдануға болады. Бұл әдістер студенттерді сабақ барысындағы қызығушылығын арттырады және өз ойын дұрыс жеткізу үшін жаңа сөздерді, грамматикалық құрылымдарды қайталап, оқып жүруіне көмегін тигізеді.

Шетел тілін оқытуда жаттығуларды қолданудың орны мен қызметі ерекше. Студенттер шетел тілін жай ғана оқып қана қоймай, сол тілде оқи, жаза, тыңдап, түсініп және еркін қарым-қатынасқа түсе алулары тиіс. Ал бұл дағдыларға қол жеткізу үшін әртүрлі тапсырмалар мен жаттығуларды орындау өте маңызды.

Халық даналығының асыл қазынасын сақтап, бағалау қай елде болса да өте маңызды. Ал оларды тек қана көркем шығармада қолданып қана қоймай, шетел тілін оқыту барысында қолдануға болатындығын көрдік. Мақал-мәтелдерді шетел тілі сабағында қолдану осы сабақты жақсы

меңгеріп, тілдегі ерекшеліктерді сезінуге септігін тигізеді. Осылайша студенттердің бойында тек қана қарым-қатынас емес, сонымен қатар лингвомәдениеттану, лингвоелтану сияқты қабілеттерін де дамыта аламыз.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Досмұхамедұлы Х. Аламан – Алматы, Ана тілі, 2013. –177 б.
- 2 Ақбердиева Б. Лексико-фразиологиялық жүйедегі мифтік-танымдық құрылымдар. –Алматы, 2001. –114 б.
- 3 Ефимов А.И. О языке художественных произведений. – М., 2004. - 182 б.
- 4 Адамбаев Б. Халық даналығы. –Алматы, Мектеп, 2007. – 246 б.
- 5 Құнанбаева С.С. Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы– Алматы, Эдельвейс, 2005. –262 б.
- 6 Дармилова С.В. «Использование пословиц и поговорок в процессе формирования языковой и межкультурной компетенции» // Вестник Адыгейского государственного университета. – 2006. - № 2.
- 7 English proverbs and sayings. – Режим доступа: <http://answersafrica.com/african-proverbs-meanings.html> - (дата обращения 21.8.2017).
- 8 Ахметова С.Г. Английские пословицы и поговорки и их эквиваленты в русском, казахском и английском языках. - Алматы: Мектеп, 2008. – С.160.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ДИСКУРСИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОК В КАЗАХСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

Айлауова Ж.С.¹

¹магистрант КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Қазақстан
e-mail: ailauova.zhazira@gmail.com

Статья посвящена использованию различных методов и способов обучения, а также формированию межкультурной компетентности среди учеников, основанных на пословицах и высказываниях для развития иностранного языка. Даны отличия между пословицами и поговорками на английском и казахском языках. Кроме того, представлены примеры упражнений для развития коммуникативной и дискурсивной компетентности, используя пословицы и поговорки на иностранном языке.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, коммуникация, дискурсивная компетентность, обучение иностранному языку, коммуникативная компетентность, пословицы, упражнения используемые на уроках иностранного языка.

Статья поступила 15.09.17 г.

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ
ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ
Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

UDC 378
ICSTI 14.37.27

**THE USE OF ROLE-PLAYS AND FURTHER DISCUSSIONS IN THE
FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE AT
LEVEL B1**

Пак Ү.¹, Ossokina D.¹

¹master, Kazakh Ablai khan University of International Relations
and World Languages, Almaty, Kazakhstan

The article mainly focuses on the essence of the intercultural communicative competence of students at level B1. First of all, it reveals the basic features of role-plays and further discussions required for successful intercultural communication in the classroom. In addition, it studies the interrelation between role-plays and further discussions in the formation of intercultural communicative competence of students at level B1.

Keywords: role-plays, further discussions, intercultural communicative competence, methods, cognitive factors, approach, reflection.

The world today is characterized by a growing number of contacts resulting in communication between people with different linguistic and cultural backgrounds. This communication takes place because of contacts within the areas of business, military cooperation, science, education, mass media, entertainment, tourism but also because of immigration brought about by labor shortage or political conflicts.

Intercultural communication is a form of communication that aims to share information across different cultures and social groups and therefore it is defined as situated communication between individuals or groups of different linguistic and cultural origins.

Today the world we live in is "a global village" where no nation, group or culture can remain anonymous [1]. What happens in one part of the world affects all parts of the world. As the world is becoming smaller, we are

increasingly interacting with people from many different cultures. While modern technology has made it easier for us to communicate with people anywhere in the world, such interactions can be difficult if we do not know how to deal with people and cultures different from our own.

The topic of communicative competence and intercultural competence became more and more important during the past years: globalization and worldwide contacts between companies, organizations and individuals need the ability to communicate in a successful way. Communication competence involves not only knowing a language, but also what to say to whom and how to say it appropriately in a particular situation. Intercultural competence involves the learner's awareness of own culture, understanding of the relations between language and culture and providing insights into ways to explore, analyze and compare cultures. Within this framework, the foreign language learner is viewed as an "intercultural speaker", someone who "crosses frontiers and who is to some extent a specialist in the transit of cultural property and symbolic values" [2].

Intercultural communication in its most basic form refers to an academic field of study and research. It seeks to understand how people from different countries and cultures behave, communicate and perceive the world around them. Intercultural Communicative Competence is the complex of abilities needed to perform effectively and appropriately when interacting with others who are linguistically and culturally different from oneself.

Though the concept of role-play is not new, scholars did not find agreement on the definition of the terms. In a role-play, the students play a part they do not play in real life (e.g., Prime Minister, Managing Director of a Multinational Company or a famous singer). Role-play prepares students of level B1 for communication in a different social and cultural context.

As Larsen-Freeman pointed out in her book "Techniques and Principles in Language Teaching", "Role-plays are very important in the communicative approach because they give students an opportunity to practice communicating in different social contexts and in different social roles"[3].

McCaslin introduced role-play as having the following characteristics:

It (role-play) refers to the assuming of a role for the particular value it may have to the participant, rather for the development of an art... Role-playing is what the young child does in a dramatic play, but it is also a tool used by psychologists and play therapists... [4]. According to Richard Courtney, "Play, acting and thought are interrelated. They are mechanisms by which the individual tests reality, gets rid of his anxieties, and masters

his environment." [5, p.10].

Ladousse indicated that "role-play is one of a whole gamut of communicative techniques which develops fluency in student's language, which promotes interaction in the classroom, and which increases motivation" [6]. In addition, he pointed out that role-play encourages peer learning and sharing the responsibility for learning between teacher and student. He suggested role-play to be "perhaps the most flexible technique in the range" of communicative techniques, and with suitable and effective role-play exercises, teachers can meet an infinite variety of needs [6, p. 7].

Ladousse views procedure as one of 11 factors in role-plays. These factors are: level, time, aim, language, organization, preparation, warm-up, procedure, follow-up, remarks and variations. Various role-playing exercises are then described in terms of these factors. Level indicates the minimum (and sometimes maximum) level at which the activity can be carried out. Time may depend on whether students need to read articles, reports, etc. Aim indicates the broader objective of each activity, such as developing confidence or becoming sensitive to concepts expressed in language.

Role-play models human interactions to provide a chance for students to exercise, creating effective and memorable experiences for learners. It places learners in a situation where they are asked to take on different roles and to accomplish their specific tasks, including problem solving. They offer an opportunity for learners to practice using the language in the right place, at the right time. The strength of role-play is that it presents an opportunity for authentic and spontaneous communication because learners are placed in realistic situations and they can have the opportunity to use and practice the sort of language, particularly the vocabulary related to that situation, so that learners are rehearsed for real life. In addition, they can express what they want to say whenever the situation calls for it. In addition, role-playing is of great significance as it develops students' both receptive and productive skills. Role-play is virtually the way that the teacher can give students chances to practice improvising a range of real-life spoken language in the classroom, and it is extremely effective if the students are confident and cooperative.

Language indicates the language the students will need, such as structures, functions, different skills, work with register, or intonation patterns. Organization describes whether the activity involves pair work or group work, and in the latter case, how many students should be in each group. Preparation indicates anything that needs to be done before class. Warm-up involves ideas to focus the students' attention and get them

interested. Procedure involves a step-by-step guide to the activity. Follow-up indicates activities that are done after the activity, perhaps as homework. Remarks may be of general interest or may be warnings about special difficulties that may arise. Variations can be used with different types of classes or different levels.

Role-play is an effective technique to animate the teaching and learning atmosphere, arouse the interests of learners, and make the language acquisition impressive. Role-play is very important in teaching English because it gives students an opportunity to practice communicating in different social contexts and in different social roles. In addition, it also allows students to be creative and to put themselves in another person's place for a while.

There are many good reasons for using role-plays in class:

- role-plays help students cope with real-life situations, commonly used expressions, forcing them to think "on their feet";

- role-plays help students work together as a team or group, and communicate in order to understand each other, because role-plays are not simple acts of reading or reproduction the information from a piece of paper;

- role-plays can be adapted to the needs of the students, they may use specific vocabulary for specific situations, as learning English is sometimes done for a specific purpose;

- role-plays give learners more responsibility in their learning, encouraging interaction;

- role-plays offer students the chance to evaluate their learning progress and their level of English.

Role-play can improve learners speaking skills in any situation, and helps learners to interact. As for the shy learners, role play helps by providing a mask, where learners with difficulty in conversation are liberated. In addition, it is fun and most learners will agree that enjoyment leads to better learning.

Thus, if introduced carefully, role-playing can be very effective for experiencing cultural principles and cultural awareness because it gives an opportunity to be emotionally involved in cross-cultural learning and reflect upon cultural differences. The students learn to examine their perceptions and treat representatives of other cultures with empathy.

The teacher defines the general structure of the role-play, but generally does not actively participate once the structure is set. To quote Jones, "...the teacher becomes the Controller, and controls the event in the same way as a traffic controller, helping the flow of traffic and avoiding bottlenecks, but

not telling individuals which way to go" [7].

Some of the possible teacher roles are:

Facilitator - students may need new language to be 'fed' in by the teacher. If rehearsal time is appropriate the feeding in of new language should take place at this stage. As students practice the role-play they might find that they are stuck for words and phrases. In the practice stage the teacher has a chance to 'feed-in' the appropriate language. This may need the teacher to act as a sort of 'walking dictionary', monitoring the class and offering assistance as and when necessary.

Spectator - the teacher watches the role-play and offers comments and advice at the end.

Participant - it is sometimes appropriate to get involved and take part in the role-play yourself.

There are some useful items that teachers must keep in mind while applying role-play in teaching. To begin with, choosing a situation for a role-play, it is necessary to keep in mind students' needs and interests [8]. Teachers should select role-plays that will give the students an opportunity to practice what they have learned. At the same time, we need a role-play that interests students. Teachers should suggest themes that intrigue students. Secondly, students' level of language proficiency should be taken into consideration [8]. If role-play requires more profound linguistic competence than the students possess, it would probably be better to simplify it or to leave it until appropriate. On low intermediate and more advanced levels, role-plays with problems or conflicts in them work very well because they motivate the characters to talk [9], [10]. Once a suitable role-play is selected, teachers should predict the language needed for it. It is recommended to introduce any new vocabulary before the role-play [11]. Finally, whether taking any part in the role-play or not, the role of the teacher is to be as unobtrusive as possible [8]. He or she is listening for students' errors making notes. Mistakes noted during the role-play will provide the teacher with feedback for further practice and revision.

Follow-up means asking every student's opinion about the role-play and welcoming their comments [10 - 12]. The aim is to discuss what has happened in the role-play and what they have learned. In addition to group discussion, an evaluation questionnaire can be used. Consequently, we come to grips with another way of keeping students talking – using forthcoming discussions right after role-plays.

In the student-centered learning process, students are given more opportunities to practice the target language and develop their communicative

ability. Role-play is one of the most effective forms of English training because it puts people into the situation where they have to rely entirely on English to do their task/reach the goal that the teacher sets for them. It is also a chance to be really creative and develop interesting conversations. In general, role-play is an effective tool for students, especially in teaching some introvert students. It enables students to learn by using the target language in meaningful interactive situations. Role-play is not easy to maneuver, but it helps to lead to social and academic success for all students.

If you ask most instructors what their primary goal during a classroom discussion is, the answer seems obvious: get students talking and keep them talking. Discussions can be an excellent strategy for enhancing student motivation, fostering intellectual agility, and encouraging democratic habits. They create opportunities for students to practice and sharpen a number of skills, including the ability to articulate and defend positions, consider different points of view, and enlist and evaluate evidence.

While discussions provide avenues for exploration and discovery, leading a discussion can be anxiety-producing: discussions are, by their nature, unpredictable, and require us as instructors to surrender a certain degree of control over the flow of information. Fortunately, careful planning can help us ensure that discussions are lively without being chaotic and exploratory without losing focus. When planning a discussion, it is helpful to consider not only cognitive, but also social/emotional, and physical factors that can either foster or inhibit the productive exchange of ideas.

Cognitive factors:

- Determine and communicate learning objectives;
- Plan a strategy;
- Ask good questions;
- Provide direction and maintain focus;
- Bring closure.

Social/emotional factors:

- Demonstrate relevance;
- Encourage participation;
- Make high-quality participation “count”;
- Evaluate the discussion.

Physical factors:

- Creating a setting conducive for discussion.

Teaching goals that are well-served by discussion:

1. Increase students’ comfort with the specialized language and methods of a field.

2. Develop critical thinking.
3. Develop problem-solving skills.

It is especially important for the discussion leader (teacher) to provide both a problem for thinking and critical questions for student discussion. Before starting an open discussion, you might ask students to recall some new terminology and bright opinions on the topic introduced in role-play. However, students need more than a review session. To help students reflect on the role-play process, teachers should ask students to share their opinions about how the role-play changed their thinking or understanding. In order to assess the quality of the class role-play it is essential to ask students to evaluate their own contributions and how they might improve their participation.

If the discussion involved any major conflict or disagreement, teachers should ask students to summarize the conflict, evaluate how the group handled it, and add their own perspective. To find out what students understand about problem-solving strategies, it is necessary to ask them to express their opinions individually about how the class solved a problem, along with general suggestions for solving similar problems.

Intercultural competence is needed as the basic ability for any interaction. Intercultural competence helps understanding others and achieving goals. Having discussed and analyzed the whole essence and specificity of intercultural communication competence, we suggest to use role-plays and further discussions in the classroom. Role-plays give students the opportunity to demonstrate how to use English in real life situations and make them focus more on communication than on grammar. Role-play activities can be a lot of fun. The feedback given in any role-play lesson should be primarily positive and focus on pronunciation, acting, and creativity. Role-plays are about encouraging your students and building their self confidence. Rather than just practice the model dialogue in pairs or groups, it is better to encourage students to be creative and use props to better reflect a real life situation.

Role-play is really a worthwhile learning experience for both the students and the teacher. Students have more opportunities to "act" and "interact" with their peers trying to use the English language and learn to use the language in a more realistic, more practical way. Role-play lightens up the atmospheres and brings liveliness in the classes. The use of role-plays and further discussions is indeed a useful teaching technique which should be experimented and applied by teachers more often in the classrooms. It will develop students' intercultural communicative competence at level

B1 which means the ability to express oneself in a limited way in familiar situations and to deal in a general way with non-routine information. At this stage in their studies, they have sufficient knowledge to draw upon to enact real life situations and can get really creative. This will ensure that students can take chances and push their abilities, prevent them from practicing incorrect material, and verify that they are making progress.

REFERENCES

- 1 Samovar L. A., Porter R. E. Communication between cultures. - Belmont, CA: Wadsworth. – M., 1991.
- 2 Kunanbaeva S.S. Theory and Practice of Modern Foreign Education. – Almaty: Press, 2010. – P.30.
- 3 Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching 3rd Edition. - Oxford University Press, 2011. - P.272.
- 4 McCaslin N. Creative Drama in the Classroom and Beyond. - Longman Pub Group, 1995.
- 5 Courtney R. Play, Drama and Thought: Intellectual Background to Drama and Education. - Littlehampton Book Services Ltd; 3rd Revised edition, 1974. – 320 p.
- 6 Ladousse G. P. Role Play. - Oxford University Press, 2004.
- 7 Jones K. Simulations in language teaching. - Cambridge University Press, 1982.
- 8 Livingstone C. Role play in language learning. – Harlow: Longman, 1983.
- 9 Shaw M.E., Corsini, R.J., Blake R.R., Mouton J.S. Role playing: A practical manual for group facilitators. - San Diego, CA: University Associates, Inc., 1980.
- 10 Horner D., McGinley K. Running simulation/games: A step-by-step guide. - New York: Newbury House Publishers, 1990. - P.33-45.
- 11 Sciartilli G. Canovaccio: cue cards for role-playing. In S. Holden (Ed.), Second selections from modern English teacher. - Harlow: Longman, 1983. – P.95-97.
- 12 Milroy E. Role-play: a practical guide. - Aberdeen University Press, 1982.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РОЛЕВЫХ ИГР И ПОСЛЕДУЮЩИХ ДИСКУССИЙ В ФОРМИРОВАНИИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА УРОВНЕ B1

Пак Ю.¹, Осокина Д.¹

¹магистр, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

В статье основное внимание уделяется сущности межкультурной коммуникативной компетентности студентов на уровне B1. Прежде всего, она раскрывает основные особенности ролевых игр и дальнейшие обсуждения, необходимые для успешной межкультурной коммуникации в классе. Показаны взаимосвязь между ролевыми играми и дальнейшими обсуждениями в формировании межкультурной коммуникативной компетентности студентов на уровне B1.

Ключевые слова: ролевые игры, дальнейшие дискуссии, межкультурная коммуникативная компетентность, методы, когнитивные факторы, подход, рефлексия.

Статья поступила 11.09.17

**THE ROLE OF PORTFOLIO IN DEVELOPING REFLEXIVE- AND-
DEVELOPING COMPETENCE IN THE PROCESS OF
LEARNING A FOREIGN LANGUAGE.**

Savankova M.V.¹, Erzhanova A.E.¹

¹master, Kazakh Ablai khan University of International Relations
and World Languages, Almaty, Kazakhstan
marina.savankova@mail.ru
asselya.e88@mail.ru

This article explores the possibilities of Portfolio as a tool for developing reflexive- and- developing competence in the process of learning a foreign language. For the formation of the personality of the subject of intercultural communication, it is extremely necessary to develop an adequate self-assessment among students learning a foreign language, since it is precisely one of the main factors determining the effectiveness of educational activity. Self-evaluation is represented by cognitive and emotional components. As a condition for the formation of adequate self-evaluation, cooperative learning and own educational activity are considered, in the process of which the assimilation of evaluation criteria, their kinds, forms, etc., takes place. Portfolio is considered as a tool for implementing a reflexive approach to teaching foreign languages on the basis of self-monitoring and self-assessment.

Keywords: Portfolio, reflection, self-evaluation, self-assessment, self-learning, subject of intercultural communication, European language portfolio.

ӘОЖ 37.026

ҒТАМР 14.35.09.

**ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДА РЕФЛЕКСИВТІК АМАЛДЫ ЖҮЗЕГЕ
АСЫРУДАҒЫ ТІЛДІК ПОРТФОЛИОНЫҢ РОЛІ**

Саванкова М.В.¹, Ержанова А.Е.¹

¹магистр, шеттілдік білім беру кафедрасының аға оқытушысы, Абылай хан
атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан
marina.savankova@mail.ru
asselya.e88@mail.ru

Аталған мақалада шетел тілін оқыту үрдісінде рефлексивтік-дамытушы күзiреттілікті қалыптастыру құралы ретінде Портфолио мүмкіндіктерін қарастырады. Оқу әрекетінің нәтижелілігін анықтайтын негізгі фактор ретінде ШТ оқушылардың өз-өзін адекватты бағалауды қалыптастыруға аса қажет мәдениетаралық қатысымның субъекті ретінде тұлғаны қалыптастыру. Өзін – өзі бағалау когнитивтік және эмоционалдық компоненттермен бірге ұсынылған. Адекватты өзін-өзі бағалауды қалыптастырудың жағдайы ретінде баға критерийлері, олардың түрлері мен формалары және т.б. меңгеру жүзеге асатын оқу бірлестігі мен жеке оқу әрекеті қарастырылады. Портфолио өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі бағалау әрекетінің негізінде ШТ оқуда рефлексивтік амалдың іске асуының құралы болып табылады.

Тірек сөздер: портфолио, рефлексия, өзін-өзі бағалау, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі оқыту, мәдениетаралық қатысым субъекті, Еуропалық тілдік портфолио.

Қазақстан Республикасының шеттілдік білім беру жүйесінде соңғы он жылда болған түбегейлі өзгерістер шетел тілін оқыту әдістемесінің негізгі категорияларын қайта қарауға әкеліп соғады. Шеттілдік білім берудің соңғы нәтижесі ретінде Құнанбаева С.С.-тың ізін қуалаушы заманауи әдіскерлер тұлғаны «мәдениетаралық қатысым субъекті» - лингвосоциумның нормаларына сай қатысым мен мінез-құлық мәдениеті, мәдениетаралық қатысымның социолингвомәдени компоненттерінің мықты бекітілуін көрсете алатын, қатысым жағдаятының түр-түрлі болып өзгеруіне икемді әрекеттесе алатын, тұлғаның мәдениетаралық қатысымды дәлме-дәл іске асыру мен субъектінің «екінші когнитивтік сана-сезімін» көрсетуші, мәдениетаралық қатысым әрекетті-коммуникативтік және когнитивті - білім негіздері жоғары деңгейде қалыптасқан тұлға ретінде қалыптастыруды айқындайды [1, 116-137 б.]

«Мәдениетаралық қатысым субъекті» тұлғасын қалыптастыру тұлғаның оқытылып отырған тіл мәдениетін қабылдаудың үш сатысы арқылы іске асады:

1) өз тілінің нормалары мен құндылықтары арқылы оқып жатқан шет тілінің мәдениеті туралы бастапқы деңгей көрінісі ретінде оқып жатқан шетел тілінің мәдениетін этноцентрикалық түрде қабылдау;

2) оқып жатқан қоғамдастық өмірі мен түрленген стилі туралы білімді жинақтау арқылы ШТ құралдарымен мәдени өз-өзін тануды қалыптастыру;

3) тұлға өмірінің мақсаты болып социомәдени күзиреттіліктің жоғары танылған деңгейі ретінде «мәдениеттер диалогының субъекті» тұлғасын қалыптастыру.

Аталған үрдісте Құнанбаева С.С. мәдениетаралық қатысым субъекті болып саналы түрде жоспарлай және ниеттене алатын, өз-өзіне жауапты, оқу әрекетінде белсенді позициясы бар оқушыны атап өтеді. Тұлғаның санасында ШТ меңгерудің өзіндік және жеке стратегиясын айқындайтын когнитивтік құрамдас бейне қажеттілігі бар екенін ескеру қажет. Бұл когнитивтік - таным әрекеті іздену және шығармашылық, өз ойын білдіретін әрекетті көрсетіп ынталандырады және тұлғаның қатысымдық және таным-шығармашылық, өз-өзін бағалайтын, өз-өзін реттейтін, мақсатты біртіндеп тұжырымдай алатын, тұлғаның саналы түрде рефлексивтік-дамытушы, реттеуші шығармашылық әрекетін жүзеге асыруды көрсетуге және ынталандыруға арналған. Демек, оқу әрекетінің белсенді субъектінің саналы дамытушы - рефлексивтік әрекеті негізінде «оқу» үрдісіне «оқыту» үрдісін аудару мүмкіндігін

жасау қажеттілігі туындайды [1, 137-138 б.].

Сонымен, оқу әрекетінің тиімділігін анықтайтын факторлар арасында оқушының рефлексивтік әрекеті, атап айтқанда, өз-өзін бақылаумен қатар өз-өзін бағалау маңызды болып саналады. Аталған ұғымды толығырақ қарастырайық.

Психологияда өзін-өзі бағалау деп тұлғаның өзін бағалауы, өз мүмкіндіктерін, қабілеттерін, қасиеттерін және басқа адамдар арасындағы орнын түсінеді. Өзін-өзі бағалау деп (А.И. Липкинаның соңынан) біз оқушының өзінің қабілеттеріне, мүмкіндіктеріне, жеке қасиеттеріне және өз әрекетінің нәтижелеріне деген қатынасын түсінеміз [2, 7 б.].

Өзін-өзі бағалауды зерттеуге арналған еңбектерде екі бағытты атап өтеді: тұлға мен өзін-өзі бағалау және өзін-өзі тану мен өзін-өзі бағалау байланысы.

А.А. Бодалев таным мен өзін-өзі тану – бірегей диалектикалық үрдістің екі жағы деп қоғам мен адам арасындағы анықталған ішкі байланыстың бар екенін, индивидке тән сыртқа бағытталған бағалардың және өзін-өзі бағалау, олардың өзара үйлесуін анықтайтынын атап өткен.

Өзін-өзі бағалау жағдаяты адамды келесідей мәселелерді шешу қажеттілігін туғызады: өз мүмкіндіктерін сынауға қатысты нысанды талдау; бағалауға сай қасиеттер иегері ретінде өзін-өзі талдау. Осы жағдайда өзін-өзі бағалау – адамның аталған екі мәселені шешу нәтижесі және зияткерлік – рефлексивтік әрекеттің сипатына ие болады.

Зерттеушілер өзін-өзі бағалау құралдары ретінде «жеке бас мәні» субъективтік тәжірибе және жеке бас тәжірибесі барысында жаңартылған тілді анықтайды. Өзін-өзі бағалау негізі болып адамның сыртқы бағалауға, өзінің эмоционалдық-тұтынушылық ортасына тікелей жүгінуі табылады. Адам жоғарыда аталған қасиеттерді автоматты түрде, интуиция негізінде (бейсана қосылады), бағалау жағдаятын кешенді талдаумен сәйкестендіріп; өзін-өзі бағалау өзін-өзі реттеу механизмі ретінде сенімділік пен әрекеттіліктің түрлі деңгейіне ие болады.

Өзін – өзі бағалау құрылымы екі компонентпен берілген – когнитивтік және эмоционалдық. Когнитивтік компонент адамның өзі туралы түрлі деңгейде безендірілуі мен жалпыға бірдей болуын элементарлы түсінігінен бастап концептуалдық-тұжырымдамалық түсінігіне дейін бейнелейді. Эмоционалдық компонент адамның

өзіне деген қарым-қатынасына, «өзіне деген аффекті» жинақталған, өз әрекеттерімен, алға қойған мақсаттарын жүзеге асыру нәтижелерімен қанағаттану шегіне байланысты болады. Когнитивтік компонент негізін өзін басқа адамдармен салыстыру, өз қасиеттерін ішкі эталондармен сәйкестендіру немесе басқалар әрекеттерінің нәтижелері, осы екі мөлшер арасындағы сәйкессіздік дәрежесін бағалау сияқты зияткерлік операциялар құрайды.

Оқу-тәрбие үрдісінде адекватты өзін-өзі бағалауды қалыптастырудың негізгі жағдайлары болып оқу ынтымақтастығы мен оқу субъектінің жеке оқу әрекеті, бағалар критерийлерін меңгеру, олардың түрлері, формалары, қоғам салыстыру мен бағалау амалдары: жеке тәжірибе барысында олардың апробациясы, іс жүзінде тексеру табылады [3, 151-152 б.].

Оқушы өзінің білімін, әрекеттерін, мүмкіндіктерін адекватты бағалай алуы маңызды. Әрине, ол үшін оқушыда түрлі әрекет салаларында өз жетістіктерін салыстыра алатын құндылықтар шкаласы болуы қажет. Сонымен қатар, оқушының жемісті нәтижеге әкелетін әрекет үрдісі туралы толықтай түсінігі болуы өте маңызды. Сондықтан, өзін-өзі бағалау іскерліктерді қалыптастыру (рефлексия мәселесі) отандық және шетелдік психологтармен тұлға дамуының толық және үйлесімді дамуын алға қояды [4, 23 б.].

90-шы жылдарда Еуропа достастық елдерінде ШТ оқытуда еуропалық стандартты қалыптастыру, атап айтқанда, өзін-өзі бағалау құралы ретінде басталды. Еуропалық стандарт өзіндік әрекет көлемін көтеруді қарастырады, сондықтан European Language Portfolio жасалған. ELP негізіне ШТ оқып бастаған студенттерде өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі бағалау мехнаизмдері, СД тиімділігін нәтижелі көтеру қабілеттілігін қалыптастыру жатады. Кейбір елдерде жүргізілген Portfolio апробациясы, ШТ оқытуда оның қолданылу артықшылығын айқындады.

Біз Portfolio – ны технология ретінде, ШТ оқыту тәжірибесінде рефлексивті амалды жүзеге асыруға мүмкіндік беретінін атып өтеміз.

Portfolio үш бөліктен тұрады: Тілдік Паспорт, Тілдік Биография және Құжаттама [5-7].

Паспортта оқушы қысқаша өзінің қатысымдық және мәдениетаралыққұзәреттілігін көрсетеді. Яғни, оқушының барлық оқып жатқан шетел тілдері, емтихандары мен олардың нәтижелері, белгілі бір жас кезеңінде немесе өмір бойына болған мәдениетаралық байланыстары, сонымен қатар, өзін-өзі бағалауға арналған кестелер

туралы сөз қозғалады. (CEFR негізінде).

Тілдік Паспорт

Тіл _____

I. Тілдер және сіз.

1. Менің күнделікті өмірімдегі тілдер.

Менің отбасымдағы тіл қатынасы және менің жақындарым сөйлесетін тілдер _____

Оқыған жерім _____

Мектепте оқыған тілдер _____

Мектептентысоқығантілдерім _____

Шет елде болған кезеңдер _____

Жобалар _____

Оқу тілдері _____

2. Басқа тілдерде сөйлей алатын адамдар мен шет елдер туралы менің білімім.

Меніңшетелдердестарымбар _____

Менүнемідестарымменхаталмасыптұрамын _____

Мен шет елдерде боламын _____

Басқа елдерде болып жатқан жаңалықтарды тыңдаймын _____

және т.б.

Екінші бөлім, Тілдік Биографияда, шетел тілінің қай жерде, неліктен және қалай оқылғаны туралы мағлұмат беріледі. Бұл бөлім, оқушыларға ШТ оқу мақсатын және мәдениетаралық тәжірибені анықтауға, ШТ ағымдағы деңгейін айқындап, бағалауға көмектеседі. ШТ оқуда қолданылатын амалдың тиімділігін анықтауға себепкер.

Тілдік Биография 4 бөлімді біріктіреді:

1) Шетел тілін оқудағы менің мақсаттарым – оқушы ШТ неліктен оқитынын, сонымен қатар, өзінік көзқарасы бойынша ең маңызды тілдік іскерліктерді анықтайды.

I. Шетел тілдерін оқуда менің мақсаттарым (My language learning aims). Тіл _____ (өзіңіздің мақсаттарыңыз туралы жазыңыз, қандай тілді және қалай үйренуді қалайсыз)

1. Бұл тілді неліктен оқып жатырсыз? Тіл Сізге жұмыс, саяхат немесе оқуға керек пе? _____

2. Тілді үйренуде Сіз қандай іскерліктерге ие болуыңыз керек? _____

3. Сіз үшін не маңызды: сөзді тыңдап түсіну, жазу немесе оқып түсіну _____

4. Шетел тілін меңгеруде белгілі бір деңгейді үйрену керек пе? __

5. Қалай ойлайсыз, Сіз үшін шетел тілін үйрену үшін ең тиімді жол? _____

2) ШТ оқудағы менің «тарихым» - оқушы ШТ оқудағы өзінің тәжірибесін хронологиялық ретте атап өтеді, мысалы: тілмен бала кезіндетанысу; тілді курса үйрену; шетел тілінің тасымалдаушыларымен қарым-қатынас; аталған шет тілінде сөйлейтін аймақтарда мекендеу; тілді жұмыста қолдану; тілді басқа мақсаттарда қолдану (демалыста, телебағдарламаларды әрдайым қарау, газет оқу және т.б.)

II. ШТ оқудағы менің «тарихым» (My language learning history).

жылдар	тәжірибе

3) Менің ең маңызды тілдік және мәдениетаралық тәжірибем – оны сипаттау.

III. Менің ең маңызды тілдік және мәдениетаралық тәжірибем (My most significant linguistic and intercultural experiences).

Сіз үшін маңызды болған өзіңіздің мәдениетаралық (Сізге әсер еткен) тәжірибеңіз туралы жазыңыз _____

Аталған тәжірибе Сіздің оқып жатқан тіл мәдениеті мен тілге деген қарым-қатынасыңызды қалай өзгертті? _____

Аталған тәжірибе Сіздің шетел тілін оқу мен басқа ел мәдениетін түсінуге қалай әсер етті? _____

Сіз үшін ең қатты ұнағаны? _____

4) ШТ оқуда менің ағымдағы артықшылықтарым – оқушы аталған деңгейде не істей алатынын бағалайды (сөз әрекетінің барлық түрлері бойынша). Аталған бөлім өзін-өзі бағалауға арналған оқулық материалының тілдік және сөз кестесінен тұрады. Өзін-өзі бағалау, өзін-өзі бақылау негізінде өзін-өзі оқыту ШТ меңгеру деңгейі (жетілдіру) жүзеге асады.

IV. ШТ оқуда менің ағымдағы артықшылықтарым (My current language learning priorities).

Өзін-өзі бағалау парағы

«Үй, пәтер» тақырыбы бойынша

Тіл _____

1. Искерліктің өзі-өзі бағалауы.

2. Мұғалімнің іскерлікті бағалауы.
3. Дереккөзге нұсқау (мысалы, оқулық, тарау, аталған материалды табуға арналған оқулық беті).

Іскерліктер тізімі	1	2	3
Оқып түсіну (Reading)			
Мен тұрмыстық қызметті төлеу туралы түбіртектердегі ақпаратты түсініп оқи аламын.			
Мен үй, пәтер сату туралы хабарландыруларды, газеттегі (жиһаз, құрылғылар) (және т.б.) оқып түсіне аламын.			
Мен электрикалық үй тұрмыс құрылғылардың жұмыс істеу әрекеті мен нұсқаулықтарын оқи аламын			
Үй мүшелерінің қалдырған қысқа жазбаларын оқып түсіне аламын			
Тыңдап түсіну (Listening)			
Мен автоматты жауап беру құрылғысындағы хабрламаны тыңдап түсіне аламын			
Маған арналған сұрақтар мен нұсқаулықтарды түсінемін және орындаймын.			
Қандай да бір әрекеттерді орындау бойынша бұйрықтар, өтініштерді түсінемін			
Жазу (Writing)			
Мен пәтер (үй және т.б.) сату туралы хабарлама жаза аламын			
Мен жылжымайтын мүлік агенттігінде сауалнаманы толтыра аламын.			
Мен тұрмыстық қызметті төлеу туралы түбіртекті толтыра аламын.			
Мен досыма хат жаза аламын және үй (пәтерді), тұрмыс құрылғының қызмет ету әрекетін сипаттай аламын.			
Сөйлеу (Speaking)			
Мен телефонға жауап бере аламын.			
Мен автоматты жауап беруші құрылғысына (пәтерде бар бұйымдарды атап өтетін) хабарлама қалдыра аламын.			
Мен пәтердегі бұйымдарды атай және сипаттай аламын.			
Мен заттардың орналысқан жерлерін атай аламын.			
Мен пәтердің, үйдің қайда орналасқанын айта аламын.			
Мен досыма хабарласып пәтер жайлы айтып бере аламын.			
Мен анықтама бөліміне телефон шалып досымның (танысымның) мекен-жайын сұрай аламын.			
Мен қонаққа шақыра аламын.			
Мен досымды үй мүшелеріне (үй мүшелерін досыма) таныстыра аламын.			
Мен пәтердегі бұйымдар туралы сұрақ қоя аламын.			
Мен үй, пәтер туралы әңгімелесе аламын.			
Стратегиялар (Strategies)			
Мен қайта сұрай аламын.			
Мен түсіндіре аламын.			
Мен сұрақты (фразаны) қайта қоя аламын.			

Үшінші бөлімде – Құжаттама – оқушы ШТ меңгерудегі өзінің жетістіктерін растайтын: сертификаттар, дипломдар, ШТ қызықты жұмыстар, яғни ШТ оқуда оқушы жетістіктерін дәлелдейтін барлық материалды жинақтайды. Одан басқа Құжаттама курс бағдарламасының үлгілерінен, мысалдарынан, және сипаттамасынан тұрады.

Portfolio – мен жұмыс барысында өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі бағалау әрекеттері негізінде студенттің өзін-өзі оқытуы, ШТ оқытуда рефлексивтік амалды жүзеге асырып іске асады.

ӘДЕБИЕТ

1 Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. Алматы, 2005. - 264 с.

2 Липкина А.И. Самооценка школьника. - М.: Знание, 1976. - 64 с.

3 Сорокоумова Е.А. Педагогическая психология: краткий курс. - СПб.: Питер, 2009. -176 с.

4 Полат Е.С. Портфель ученика //Иностр. языки в школе.- 2001. - № 1.

5 Тілдік Паспорт. – Режим доступа: www.yahoo.navigator.welcome - (дата обращения 15.08.2017).

6 Тілдік Биография және Құжаттама. – Режим доступа: www.eaquals.org/Portfolio_Web_Final/htm - (дата обращения 11.08.2017).

7 Саванкова М.В. Portfolio, как современный подход в организации самостоятельной работы студентов по иностранному языку (английский язык, языковой вуз): маг.дисс. – Алматы, 2004.

РОЛЬ ПОРТФОЛИО В ФОРМИРОВАНИИ РЕФЛЕКСИВНО-РАЗВИВАЮЩЕЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Саванкова М.В.¹, Ержанова А.Е.¹

¹ магистр, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, г. Алматы, Казахстан
marina.savankova@mail.ru
Алматы, Қазақстан

В данной статье рассматриваются возможности Портфолио как инструмента формирования рефлексивно-развивающей компетенции в процессе изучения ИЯ. Для формирования личности субъекта межкультурной коммуникации крайне необходимым является формирование адекватной самооценки у изучающих ИЯ, так как именно она является одним из основных факторов, определяющих эффективность учебной деятельности. Самооценка представлена когнитивным и эмоциональным компонентами. В качестве условия формирования адекватной самооценки рассматриваются учебное сотрудничество и собственная учебная деятельность, в процессе которой происходит усвоение критериев оценок, их видов, форм и др. Портфолио рассматривается в качестве инструмента реализации рефлексивного подхода в обучении ИЯ на основе действий самоконтроля и самооценки.

Ключевые слова: портфолио, рефлексия, самооценка, самоконтроль, самообучение, субъект межкультурной коммуникации, Европейский языковой портфолио.

Статья поступила 30.08.2017 г.

FEATURES OF FORMATION OF CREATIVE - RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Dzhusubaliyeva D.M.¹, Abdrakhmanova Zh.N.²

¹d.p.s., prof. at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
dinaddm@mail.ru

² master, at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
abd-zhanara@mail.ru

The modern information society places new demands on the quality of preparation of specialists, foremost the quality of education of future teachers of schools which depends on the level of education of students. One of the most important competence for future teachers of foreign language education is creative-research competence which is the greatest interest and it is an acute need for development of personality. For its formation it is necessary to create conditions that would create intellectual initiative and active thinking of students in process of self-learning activities. Many students are unable to approach the learning process creatively, therefore, the task of the teacher is to stimulate research activities of students through high-quality methodological and methodically correct organization of the educational process. The article considers the problem and the topicality of formation of creative-research competences in the education system and in particular, in the system of foreign language education. The works of foreign and domestic authors about using of ICT in the educational process were analyzed.

Keywords: creative-research competence, information and communication technologies, foreign language education, creative activity.

УДК 378

МРНТИ 14.35.09

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КРЕАТИВНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Джусубалиева Д.М.¹, Абдрахманова Ж.Н.²

¹д. пед. наук, профессор КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы,
dinaddm@mail.ru

² магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, г.Алматы,
abd-zhanara@mail.ru

Современное информационное общество предъявляет новые требования к качеству подготовки специалистов, и в первую очередь, будущих учителей школ, от качества образования которых зависит уровень образованности школьников. Одним из важных компетенций необходимых для будущих учителей иноязычного образования является креативно-исследовательская компетенция, которая представляет наибольший интерес и является острой необходимостью в развитии полноценной личности. Для ее формирования необходимо создать условия, которые порождали бы интеллектуальную инициативу и активность мышления студентов в процессе самостоятельной учебной деятельности. Многие обучающиеся не

могут подходить к учебному процессу творчески, поэтому в задачу педагога входит стимулирование исследовательской деятельности студентов посредством качественной методологической и методически правильной организации учебного процесса. В статье рассматривается проблема и актуальность формирования креативно-исследовательской компетенции в системе образования и, в том числе, в системе иноязычного образования. Проанализированы труды зарубежных и отечественных авторов по использованию ИКТ в образовательном процессе.

Ключевые слова: креативно-исследовательская компетенция, информационно-коммуникационная технология, иноязычное образования, творческая деятельность.

Качественное изменение современного общества - глобальная информатизация, расширение международных связей, их преобладающее значение и роль в современном информационном обществе предполагают воспитание творческих личностей, желающих исследовать и постоянно развиваться. В связи с этим, образовательные учреждения должны готовить своих учеников к жизни, к переменам, развивать у них такие качества, как мобильность, динамизм, конструктивность. Вместе с тем, формировать у учеников компетентность призваны учителя, преподающие свой предмет. Важной составляющей профессиональной компетентности любого учителя является креативная компетентность. Формирование креативной компетентности у будущих учителей школ происходит в стенах вуза. Креативная компетентность обеспечивает не только эффективную научно-исследовательскую работу студентов, но и систематическое изучение, анализ и оценку своей учебно-познавательной деятельности. Анализ подходов к определению понятия «креативность» выявил разнообразие подходов к этому понятию. Ряд ученых понимают ее как специфическую способность, обусловленную наличием и сочетанием различных личностных качеств (Л.М. Митина, А.А. Смирнов,); как интегральное качество личности, объединяющее когнитивную и личностную сферы (Д.Б. Богоявленская, В.Н. Дружинин, А.В. Карпов, М.М. Кашапов,); как максимальный уровень развития умственных (интеллектуальных) способностей (О.М. Дьяченко, Ж. Пиаже, Н.Н. Поддьяков, О.К. Тихомиров, М.А. Холодная). С точки зрения Ф.В. Шарипова, понятие «креативность» означает уровень творческой одаренности, способности к творчеству, относительно устойчивую характеристику личности. Иными словами, по мнению Ф.В. Шарипова креативность относится к качеству личности, а творчество – к процессу, в котором проявляется креативность [1, с.11-12].

В основе понятия «исследовательская компетенция» лежит базовая категория – «исследовательская деятельность». Усвоение

исследовательских знаний, умений и навыков является ключевым вопросом обеспечения эффективности исследовательской деятельности. Предпосылкой исследовательской деятельности является рациональная организация учебного процесса. Очень важно воспитать готовность учащихся к исследовательской деятельности, так как она является составной частью творчества, значимым аспектом профессиональной подготовленности к конкретному виду деятельности в зависимости от выбора сферы для дальнейшего изучения. От степени готовности напрямую зависит результативность познавательной деятельности учащихся, и, конечно же, их самостоятельность, без которой самообразование фактически невозможно.

За последние годы проблема формирования компетенций вызвала большой интерес в кругу ученых. Так, проблемы исследовательской компетенции рассмотрены в трудах таких ученых, как А.В. Хуторская, И.И. Холодцова, Дж. Равен, К.Ш. Ахияров, Е.В. Набиева и др. В целом объективное понятие компетентного подхода еще не сложилось, само понятие «компетенция» до сих пор однозначно не определено, некоторые ученые приравнивают его к таким понятиям, как «компетентность», «образованность», «осведомленность». В научной сфере активно ведется анализ таких понятий как «компетенция» (А.Г. Бермус, В.В. Краевский, Т.Е. Исаева, С.Г. Воровщиков, К.Ш. Ахияров, Э. Шорт и др.), «компетентность» (А.В. Хуторской, Э.Ф. Зеер, Дж. Равен, И.А. Зимняя, В.В. Сериков и др.), «компетентностно-ориентированный подход», проблемы компетентного подхода в образовании (А.В. Баранников, Е.В. Набиева, И.А. Зимняя, А.В. Хуторской и др.). В своей работе «Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования» профессор С.С. Кунанбаева отмечает, что «компетентностный подход, олицетворяет инновационный процесс в образовании и соответствует принятой в большинстве стран общей концепции образовательного стандарта» [2, с. 213].

С активным внедрением информационно-коммуникационных технологий в систему образования многие вопросы формирования компетенций стали достаточно легко разрешаться. Информационно-коммуникационные технологии явились той средой, где формируется креативно-исследовательская компетенция учащихся. Основываясь на трактовках известных ученых (С.С. Кунанбаевой, Т.А. Лавиной, И.В. Роберт, Г.К. Нургалиевой, Д.М. Джусубалиевой, А.Т. Чакликовой и др.) ИКТ активно применяются в системе образования и, в том числе, в системе иноязычного образования. ИКТ в иноязычном образовании

выступает в качестве среды для формирования профессиональных компетенций и, в том числе, креативно-исследовательской компетенции, основанной на развитии интеллектуальных способностей студентов, а также осознания значимости самого знания, добытого благодаря собственной активности и самостоятельности.

Ю.А. Надольская, Д.М. Джусубалиева, А.Т. Чакликова отмечают, что широкое применение информационных технологий способно значительно повысить эффективность активных методов обучения для всех форм организации учебного процесса при изучении иностранного языка, а именно: на практических, индивидуальных занятиях, во время самостоятельной работы [3, с.347, 4, с.284]. Учеными Л.И. Гурье, Ю.Н. Зиятдинова рассматривается использование ИКТ как средство повышения мотивации, целеустремленности к систематическому изучению иностранного языка, позволяющее получать быстрые результаты в процессе обучения иностранному языку [5, с.262].

Основными методами доказательства эффективности предложенной модели, критериев и упражнений в формировании креативно-исследовательской компетенции у будущих учителей ИЯ с использованием информационно-коммуникационных технологий являются следующие: критический анализ литературы, целенаправленное наблюдение и анализ учебного процесса, метод моделирования; анкетирование, тестирование результатов обученности, экспериментально-опытная работа по проблеме, метод статистической обработки полученных данных.

Реализуемый при формировании креативно-исследовательской компетенции в ходе иноязычного обучения педагогический потенциал ИКТ способствует повышению мотивации студентов, так как ИКТ вносят разнообразие в процесс обучения. Электронные образовательные продукты, подготовленные преподавателем (электронные учебники, ЦОРы, электронные тренажеры и т.д.), предназначенные для отработки грамматических или лексических структур, превращают процесс обучения в интересное занятие, с усиленной мотивацией. При этом нет необходимости в постоянном контроле со стороны преподавателя, т.к. электронные учебники имеют интерактивную функцию и дают возможность студентам самим контролировать свои знания и правильность ответов. Вовлечение студентов в создание собственных проектов по иностранному языку с использованием ИКТ позволяет сформировать интерес к самостоятельной творческой деятельности и осознать необходимость расширения представлений о будущей

профессионально-педагогической деятельности.

Таким образом, использование информационно-коммуникационных технологий в процессе формирования креативно-исследовательской компетенции студентов иноязычного образования признается перспективным и необходимым, однако данное научное направление еще не достаточно изучено и требует серьезных научных исследований.

ЛИТЕРАТУРА

1 Шарипов Ф.В. Профессиональная компетентность преподавателя // Высш. образование сегодня. - 2010. - № 1. - С.11 – 12.

2 Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. – Алматы, 2010.- 213 с.

3 Надольская Ю. А. Мультимедийные учебные программы как средство активизации учебной деятельности студентов при изучении немецкого языка как второго иностранного // Международный электронный журнал "Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society). - 2014. - Т. 17. - № 1. - С. 347-358.

4 Джусубалиева Д.М., Чакликова А.Т. Новые информационно-коммуникационные технологии в образовательном процессе вуза, Васильевские чтения в Казахстане-2015. Ценности и смыслы современного образования. Академия информатизации Республики Казахстан АО «Национальный центр информатизации». - Алматы, 2015.- С.284-290.

5 Гурье Л.И., Зиятдинова Ю.Н. Формирование и развитие иноязычной компетенции преподавателей технических вузов с использованием мультимедийных ресурсов // Международный электронный журнал «Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society)» -2010. - Т. 13. - № 2. - С. 262-268. - ISSN 1436-4522. Режим доступа URL: <http://ifets.ieee.org/russian/periodical/journal.html> (дата обращения 30.08.2017).

АҚПАРАТТЫҚ ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП БОЛАШАҚ ШЕТ ТІЛДЕРІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КРЕАТИВТІ-ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Джусубалиева Д.М.¹, Абдрахманова Ж.Н.²

¹п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ХҚжәнеӘТУ, Алматы қ., Қазақстан,
dinaddm@mail.ru

² магистранты, Абылай хан атындағы ХҚжәнеӘТУ, Алматы қ., Қазақстан,
abd-zhanara@mail.ru

Қазіргі ақпараттық қоғам мамандарды даярлау сапасына қарай, ең алдымен, оқушылардың білімділік деңгейіне байланысты, болашақ мектеп мұғалімдеріне білім беру сапасына жаңа талаптарды қоюда. Құзыреттіліктердің ішінде болашақ мұғалімдердің шет тілінде білім беру саласында, сондай-ақ үлкен қызығушылық және толыққанды тұлғаның дамуына қажеттілік туғызатын креативті-зерттеу құзыреті маңызды болып табылады. Оны қалыптастыру үшін, студенттердің өзіндік оқу қызметінің үдерісіндегі ойлау белсенділігін және интеллектуалдық бастамасын туғызатын жағдай жасау қажет. Көптеген білім алушылар оқу үдерісіне шығармашылықпен жақындай алмайды, сондықтан оқу үдерісін сапалы

әдіснамалық пен әдістемелік жағынан дұрыс ұйымдастыру арқылы студенттердің зерттеу қызметін ынталандыру мұғалімнің міндетіне кіреді. Мақалада креативті-зерттеу құзыретін білім беру жүйесінде, сондай-ақ шет тілдік білім беру жүйесінде қалыптастыру мәселесі мен өзектілігі қарастырылады. Білім беру үдерісінде АКТ-ны пайдалану бойынша шетелдік және отандық авторлардың еңбектері талданды.

Тірек сөздер: креативті-зерттеу құзыреті, ақпараттық және коммуникациялық технологиялар, шет тілдік білім беру, шығармашылық қызметі.

Статья поступила 7.09.17

UDC 378
ICSTI 14.35.09

FORMATION OF INFORMATION-ACCUMULATING COMPETENCE USING THE METHODS OF CRITICAL THINKING OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGE

Akhmetova G.¹, Raimova Z.²

¹c.ped.s., associate professor, KazUIR&WL named after Ablai khan, Almaty, Kazakhstan

² master, at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

The article discusses the information – accumulating competence in competence-based approach. “The illiterate person of tomorrow will not be one who cannot read, but one who has not learned to learn at the same time.” These words contain the main goal of reading, which is a qualitative analysis in one’s minds. The information – accumulating competence is ability to analyze, synthesis and information processing. Critical Thinking Techniques is the most effective method of formation of information – accumulating competence.

Keywords: Competence-based approach, knowledge approach, intercultural–communicative competence, information – accumulating competence, critical thinking.

At the end of the 20th and beginning of the 21st century, significant changes occurred in the educational system of Kazakhstan, the reason of which is the integration of the education of Kazakhstan into the world educational space. Education plays an important role in the social development of our country, which is why the main task of a strategic state is to bring it to international standards. To this end, our country actively participates in various international programs, such as the Bologna process, Erasmus Mundus, DAAD and many other equally important ones. In connection with such globalization processes as expansion of international integration and international cooperation of sovereign Kazakhstan, the most urgent issue of the state policy in the field of education is the definition of

a foreign language, a priority aspect in the training of a specialist of a new formation. To date, a competitive specialist is characterized by such skills as correct analysis of the information provided, critical thinking, adaptation in communication with people of different cultures, as well as using the knowledge gained in solving professional problems.

The statement of S.S. Kunanbayeva that "new requirements are being put forward for the model of a specialist, and the main strategic guideline for the professional training of a specialist is the formation of managers of a new formation capable of ensuring the tasks of accelerating the country's modernization, possessing highly developed creative potential and an innovative analytical type of thinking, the ability to respond to dynamically changing Working conditions and requirements to the professional level of the specialist, with the quality of their preparation, the relevant qualification Universal standards, the formation of a future generation of the republic with a developed worldview culture and the established system of universal human values" [1].

Foreign language education in the context of the competence approach of teacher training.

Competent approach, as a new paradigm of foreign language education, fully justifies a specific social order. This approach, first of all, develops a way to ensure the quality of training specialists in higher education, which fully meet the needs of the modern labor market.

The competence approach, according to O.E. Lebedev, is a set of general principles for determining the goals of education, selecting the content of education, organizing the educational process and evaluating educational results. Among these principles are the following provisions: The meaning of education is to develop the ability of learners to independently solve problems in various fields and activities based on the use of social experience, of which the student's own experience is an element. The content of education is a didactically adapted social experience of solving cognitive, ideological, moral, political and other problems [2].

Analyzing the works of such famous scientists as Kunanbaeva S.S. [1], Bolotov V.A., Serikov V.V.[3], Zimnyaya I.A.[4] and Khutorsky A.V.[5] we made a comparative description of the competence and knowledge approach.

The main difference between the "knowledge" approach and the competence approach is the transfer of finished knowledge to students. When implementing the "knowledge" approach, the teacher used general

principles, rules, and the algorithm for performing certain tasks. It should be noted that, of course, students at a sufficiently high level acquired theoretical knowledge, but found it difficult to apply this knowledge in practice, that is, to solve professional problems.

Unfortunately, in the traditional method of teaching, attention was not paid to the motivation of students. This led to the fact that already in high school students did not want to learn a foreign language, they were not interested in it. As Zimnyaya I.A. used to say, motivation is the “launching mechanism” of all human activity: be it labor, communication or cognition. That is why the development of motivation is one of the main advantages of a competence approach from a knowledge approach.

Foreign language education in the context of a competence approach implies a change in the categories of education, such as “purpose”, “content”, “result”, “specialist model”, “methods and forms of education”, and others. The purpose of the competence approach is to combine the student’s knowledge with his practical activities, that is, to teach the learner to use the knowledge gained to effectively solve practical problems. If in the traditional approach the content of the subject was determined from the logic “what do I teach?”, then in the competence approach it is determined from the logic “what, how and for what do I learn?”. The content of the subject clearly defines the parameters that the student will be able to do. The competence approach is characterized by a variety of methods and forms of organizational activity, the main aspect of which is independence.

In addition to the main categories of the competence paradigm of education, as “content”, “purpose”, “methods” of teaching, the assessment, the role of the teacher, the result of education and the definition of the lesson also changed. If previously the object of evaluation were acquired knowledge and skills, at present, the objects of evaluation are a variety of tasks and an independent, correct solution to these problems. As a rule, the methods of evaluation have changed. The most popular and effective methods of assessment are studies such as a portfolio, a map of independent work, design work and combined tests.

The position of the teacher in the process of education, too, has changed radically. The new paradigm of education excludes the role of the teacher as an enterprising and responsible person, that is, he is no longer a translator of knowledge. To achieve the independence of students, the teacher should only be the organizer of active cognitive activity of students. The teacher’s duties include advising, interpreting the rules, regulating and guiding the

learning process, but not possessing a monopoly of knowledge.

Therefore, after considering all the important aspects and categories of the educational process in full, making a comparative analysis of the traditional and competence approaches to education, we can conclude that this is not a complete replacement of the content of education, but about changes in the priorities of these categories.

The reorientation from the "knowledge" approach to the "competence" approach implies the identification of such terms as "competence" and "competence". A.B. Khutorskoy shares the notion of "competence" and "competence" in the following way: "Competence means a circle of issues in which a person is well informed, has knowledge and experience. A competent person in a certain area has the appropriate knowledge and abilities that allow him to reasonably judge this area and effectively act in it. For the separation of the general and the individual, we will distinguish the synonymically used terms often "competence." Competence includes aggregate the nature of the interrelated qualities of the individual (knowledge, skills, skills, methods of activity), assigned to a certain range of subjects and processes and necessary for quality productive activity, but to the relation to them. Competence - possession of the person relevant competence, including his personal attitude and the subject of the activity [5].

Various authors note that the competence of a specialist includes knowledge, skills, experience, theoretical and applied preparedness for the use of knowledge. In the opinion of N.F.Talyzina [6] the concept of "competence" includes knowledge, skills, skills in the implementation of pedagogical activity. L.M. Mitina distinguishes two substructures in the structure of teacher's pedagogical competence: activity (knowledge, skills, ways of performing pedagogical activity) and communicative (knowledge, skills, ways of teaching communication) [7]. A detailed discussion of the discussed issue of the professional competence of the teacher of FLE is found in the work of E.A. Yurina [8], where it is noted that the professional competence of the teacher is characterized by the process of making pedagogical decisions, which makes the problem of particular relevance which develop the future teacher's ability to see the problems arising in the educational process, independently set specific pedagogical goals and objectives, find ways to solve them, analyze and evaluate the results.

Informative - accumulating competence as part of intercultural and communicative competence in the structure of professional activity of specialists

The concept of “intercultural competence” has long been undergoing a change in its interpretation. Thus, T. Baumer distinguishes intercultural competence in a broad and narrow sense. “By intercultural competence we mean, in a broad sense, the ability to communicate successfully with other people. This ability can appear already in childhood or develop later with the appropriate inclination and the corresponding volitional efforts. “ In the narrow sense: “Intercultural competence is the ability to perceive, understand, interpret the phenomena of a different culture and the ability to compare, find differences and commonality with the value structure of the native mentality and national traditions, critically comprehend and integrate them into one’s own picture of the world.

Developed by S.S. Kunanbaeva cognitive-linguocultural methodology of foreign language education defines intercultural and communicative competence as “realized goal and formed result of intercultural and communicative learning” [1, p. 245], which reflects the result of interconnected complex management of methodological principles, the basic of which are communicative, linguocultural, sociocultural, conceptual with the leading - cognitive.

Intercultural communicative competence is the ultimate goal of teaching a foreign language, it not only facilitates the integration of the domestic education system into the European and global intellectual community, but also enhances the status of a graduate of a higher school on the world labor market.

Modern educational standards make new demands on the process of forming pedagogical skills. This requires the organization of the educational process in such a way that the student does not perceive the only source of information as an absolute given, but learns to use the entire information array available to him, select the information necessary to solve practical problems, check and evaluate it with the aim of making his own decision.

In this paper, we will study in more detail information-accumulating competence. We understand the information-accumulating competence of a graduate of an institution of higher learning as the ability to apply knowledge, skills and personal qualities in the process of analytical and synthetic processing and processing of information of various types and forms with the aim of obtaining a qualitatively new knowledge.

Kunanbaeva S.S. singles out the formation of compression-synthesizing and interpreting-constructing skills on the basis of information-accumulating competence. According to Kunanbaeva S.S., “those skills that provide the

accumulation, synthesis and compression of information coming from various channels and used by the communicant to solve problems and professionally significant tasks; this type of ability is legitimate to define as a compressive-synthesizing skill; Those skills that provide analytical and semantic processing of information, its use for solving professionally important tasks and planning the corpus of independent text / discourse presented for protection in the form of a report, we suggest to define as interpreting-constructing.

Critical thinking techniques, as the most effective way of formation of information-accumulating competence

When preparing a specialist with knowledge of a foreign language, it is necessary to take into account the specifics of his future activity: the ability to work with information materials obtained from different sources both in Russian and in foreign languages. Developing training, which is the main strategic direction of development

Systems of education in the world pedagogy, presupposes the formation of critical and creative thinking as the priority directions of the intellectual development of man [6].

In the modern literature, there are many definitions of critical thinking. B. Russell gives the following definition:

“Critical thinking is a process of evaluation or categorization in terms of previously acquired basic knowledge ... it involves setting up plus the possession of facts plus a number of thinking skills”

The basic technological algorithm of critical thinking consists of three phases.

The stage of the call evokes interest in the topic, creates an installation for its actual and creative-exploratory study, prompts to questions and fixes them, updates the existing knowledge and structures the process of further studying the topic, the material, the problem.

The stage of comprehension involves the correlation of new information with one's own knowledge (ideas), the receipt of new information by active means, the establishment of new semantic and logical links, the work directly with the text is carried out by

Pairs, in small groups, with all together.

The stage of reflection (reflection) includes a holistic comprehension and generalization of the information received, an analysis of the entire process of studying the material, the development of one's own relation to the material under study and its reproblemization (a new “challenge”).

Among the effective methods of perception, understanding and transfer of knowledge can be called an insert (markup of the text), a two-part diary, a zigzag, a cluster, a conceptual table, reading with stops. Synopsis is helped by the techniques of syncwein, daimond, cross-discussion.

A special role is played by “graphic organizers” - ways of fixing and systematization of information, coding it into schemes, drawings, tables. They help the assimilation, understanding, preservation of knowledge in symbols, images, algorithm. The student learns not only to formulate “thick” (problematic) and “subtle” (concrete) questions, highlight the main, generalize

And make original logical conclusions, but also acquires communicative skills, work experience in a team, a group, learns to solve complex professional tasks [7].

Tables for a) highlighting similarities and differences; B) comparison, generalization and classification of information; C) analyze the changes and establish a causal relationship, with each table accompanied by specific tasks, where the student becomes an actor.

Schemes and diagrams with drawings for a) visual representation of processes, actions; B) concretize the links between the individual elements.

Intelligent cards for a) orderly ranking of information; B) establishing cause-effect relationships; C) comparison and opposition of information; D) classification and systematization of information. Mapping helps maximize the use of the right hemisphere, which allows you to simultaneously process a large amount of diverse information, to consider the problem as a whole, without applying analysis. In fact, the map represents an ordered, readable plan for a specific topic.

Graphical representation of information is applied at all stages of academic work and depends on the content of the text and the level of professional and language training of students.

The Socratic method is a question-answer system for teaching logical thinking, that is, a teacher’s dialogue with students, where the teacher asks various open questions (suggestive, clarifying, probing, provocative, etc.), repeating and varying them. The questions, in which the hidden contradiction lies, excite the brain exceptionally strongly, do not leave it indifferent. And students need immediate reaction and constant attention, since no one knows who will answer next. This activates the thinking activity of students, forcing them to compare, find contradictions, inconsistencies, come to the truth on their own and defend their position. The Socratic method provides

a deeper understanding of the problem, an informed decision making, the assimilation of information, without resorting to memorization, develops critical thinking [8].

For the first time this method was applied in 1870 in the USA by Lendell, dean of the Harvard Law School. Despite the existence of different points of view regarding this method, at present it attracts more and more attention of teachers of various disciplines.

Since Socrates' method is aimed at motivating students

To develop consistently controversial positions, to realize the absurdity of the initial statement, to choose the right path and to draw logical conclusions, it has become widespread in the teaching of teachers, in particular in the analysis of various pedagogical situations.

INSERT is the ability to critically comprehend new information and to find connections with what has already been learned through working with text. In practical terms, effective reading technology is a system of signs organized into a table, the filling of which is in the process of learning new material [9].

A cluster is a graphical form of information organization, when the basic semantic units are singled out, which are fixed in the form of a scheme with the designation of all the links between them. It is an image that facilitates the systematization and synthesis of educational material.

The cluster is made in the form of a bunch or a model of the planet with satellites. In the center there is a basic concept, a thought, on the sides are denoted large semantic units, connected with the central concept by straight lines. These can be words, phrases, sentences, expressing ideas, thoughts, facts, images, associations relating to the topic. And already around the "satellites" of the central planet may be less significant semantic units, more fully revealing the topic and expanding the logical connections. It is important to be able to specify the categories by justifying them with the help of the opinions and facts contained in the material under study [10].

Conclusion

The technology of development of critical thinking is aimed at developing skills in working with information (text), the ability not only to thoughtfully read and be active listener, but also to analyze, apply this information, linking new knowledge (at the semantic stage) with the already existing ideas received at the stage of the call; it is the ability to interpret, apply information at the stage of reflection.

Thus, the use of techniques of critical thinking technology contributes

to the formation of universal educational activities: personal (the development of communication skills, communication culture, the ability to argue reasonably for one's point of view), meta-subject (the ability to use symbolic means for further modeling, mastering the skills of semantic reading, mastering Logical actions of comparison, analysis, synthesis, generalization. Having considered several techniques of critical thinking with textual and we can conclude that critical thinking is the most effective way of forming information-accumulating competence.

REFERENCES

- 1 Kunanbaeva S.S. Modern foreign language education: methodology and theory. - Almaty, 2005. - 264 p.
- 2 Lebedev O.E. Competence approach in education // School technology. - 2004. - №. 5. - P.3-1.
- 3 Bolotov V.A., Serikov V.V. Competence model: from idea to educational program // Pedagogy. - 2003. - No. 10. - P. 8-14.
- 4 Winter I.A. Key competences - a new paradigm of the result of education // Higher education today. – 2002. - № 5. - P.34-42.
- 5 Khutorsky A.V. Core competencies and educational standards. - М.: Department of the Philosophy of Education and Theoretical Pedagogics of RAO, Center “Eidos”, 2002. - P. 34.
- 6 Talyzina N. F. Pedagogical psychology: Textbook. Allowance for stud. Medium. Ped. Training. Institutions. - М.: Publishing Center “Akademiya”, 1998. - 288 p.
- 7 Mitina L.M. Psychology of professional development of the teacher: the educational-methodical manual. - Moscow: Flint: IPSI, 1998. – 200 p.
- 8 Yurina E.A. Scientific community of students: materials IV Intern. Student. Scientific-practical. Conf. (Cheboksary, March 30, 2015) / O. N. Shirokov [and others]. - Cheboksary: CNS Interactive Plus, 2015. - P. 32-34.
- 9 Khaleeva I.I. Intercultural communication // Effective communication: history, theory. Practice: Dictionary - reference book // Answ. Editor M. Panov; Comp. Panov MI, Tumina L.E. - Moscow: LLC “Agency” KRPA Olympus “, 2005. - P. 841-844.
- 10 Bigich O.B. Theoretical bases of formation of the methodical competence of the future teacher of a foreign language of an elementary school: the author's abstract. ... Doct. Ped. Sciences: 13.00.02. - Kiev, 2005. - 342 p.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-АККУМУЛИРУЮЩЕЙ КОМПЕТЕНЦИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Ахметова Г.¹, Раимова З.²

¹к.п.н., доцент, КазУМОиМЯ им.Абылай хана, Алматы, Казахстан

²магистр, КазУМОиМЯ им.Абылай хана, Алматы, Казахстан

В статье обсуждается проблема формирования информационно-аккумулятивной компетенции. «Неграмотный человек завтра не будет тем, кто не может читать, а тем, кто не научился учиться». Эти слова содержат главную цель чтения, которая является

качественным анализом в сознании. Информационно-аккумулирующая компетенция - это способность анализировать, синтезировать и обрабатывать информацию. Критические методы мышления - наиболее эффективный метод формирования информационно-аккумулирующей компетенции.

Ключевые слова: подход, основанный на компетентности, подход к знаниям, межкультурная коммуникативная компетентность, информационно-аккумулирующая компетенция, критическое мышление.

Статья поступила 7.09.2017

IMPORTANCE OF THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGY IN STATE LANGUAGE TRAINING

Muhamadiev D.B.¹, Kulmanova M.N.²

¹Candidate of philology, Senior Lecturer, KazUIRWL named after Ablai khan, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: dauren--77@mail.ru

²master, Senior, KazUIRWL named after Abylai khan, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: manshuk_2009@mail.ru

According to the requirements of the era of globalization, which create the process of applying new technologies in the field of education. In the application of new technologies and students' desire for interest in the subject, activity, the quality of education that has a deepening increases, in practice it is proved. During the study of the state language, love of the motherland, and respect for one's native land, feelings of love awoke, the properties of patriotism are clearly formed. In this route, the special importance of applying innovative technologies in the teaching of the Kazakh language. In this article, a number of innovative technologies in teaching the state language methods and techniques, examined and studied the effectiveness of their application in teaching the state language.

Key words: Teacher of the people, Leader of the Nation, Message, strategy, competence, personality, student, novelty, technique, skill, innovative technology, business communication, technology of education.

ӘОЖ 378.8

ҒТАМР 14.35.

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Мұхамадиев Д.Б.¹, Кульманова М.Н.²

¹филол.ғ.к., ағаоқытушы, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: dauren--77@mail.ru

²п.ғ.м., оқытушы, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: manshuk_2009@mail.ru

Бүгінгі жаһандану дәуірінің талаптары туғызып отырған үрдіске сай білім берусаласында жаңа технологияларды қолданудың маңызы зор. Жаңа технологияларды қолдану барысында білімгерлердің пәнге деген қызығушылығы

мен ынтасы, белсенділігартып, білім сапасы тереңдей түсетіні тәжірибеде дәлелденіп отыр. Мемлекеттік тілді үйрену барысындаОтанға деген, туған ел мен жерге деген құрмет, сүйіспеншілік сезімдеріоянып, отансүйгіштік қасиеттері қалыптасары анық. Бұл бағдарда қазақ тілін оқытудағы инновациялық технологияларды қолданудың маңыздылығы ерекше.Аталмыш мақалада мемлекеттік тілдіоқытуда инновациялық технологияның бірқатар әдіс-тәсілдері қарастырылып, оларды мемлекеттік тілді үйретудегі қолданудың тиімділігі зерделенген.

Тірек сөздер: Ұлт ұстазы, Ұлт Көшбасшысы, Жолдау, стратегия, құзіреттілік, тұлға, білімгер, жаңашылдық, әдістеме, шеберлік, инновациялық технология, іскерлік байланыс, оқыту технологиясы.

Өзінің саналы ғұмырын ағартуісінеарнаған ұлтымыздың ұлағатты ұстазы А.Байтұрсынұлы: «Білім –біліктілікке жеткізер баспалдақ, ал біліктілік – сол білімдііскеасыра білу дағдысы» деп бағалаған еді.Ол үшін оқытушы қазіргі заманға лайық өзінің білім беруісінде рухани, шығармашылық ізденіспен жұмыс жасап, өміргееніп жатқан жаңа технологияны меңгерген, білімі мен білігі жоғары ұлағатты тұлға болуы міндетті.Ең бастысы, оқытушы үнеміізденіп, өз пәні бойынша шығармашылық жұмыстармен айналысу қажет.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев 14 желтоқсан 2012 жылғы Жолдауында: «Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде. Өз бойымызда және балаларымыздың бойында жаңа қазақстандық патриотизмді тәрбиелеуіміз керек...» [1] деген еді. Сондықтан да мемлекеттік тілдің оқытылу жағдайына көп көңіл бөлініп отыр.Осы тұрғыда жаңа технологияларды қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында кеңінен пайдаланамыз.

Қандай да болмасын жаңа әдіс-тәсілдер әрбір білімгердің өз бетімен оқып үйренуіне сенімін ұялатып, шығармашылықпен жұмыс істеуіне, қорытынды жасай алуына, сөйлеу мәдениетінің өсуіне ықпал етеді, білім сапасын арттырады. Оқыту технологияларын сабақта қолданубілімгерлердің білім сапасын арттырып қана қоймайды, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына әсерін тигізеді. Жаңа әдіс-тәсілдерді мән-мағыналарына, ерекшеліктеріне қарай таңдап қолдана білсек, балаға білім беруде ұтарымыз анық.

Педагогикалық қызметтің басты мақсаты білімгерлерменоку-тәрбиеісінде жаңа педагогикалық технологияларды ұтымды пайдалану. Ол үшін жаңа технологияларды игеру жәнеоны шығармашылықпен дамыту, инновациялық технологиялармен білім беру. Сонда ғана қабілетті мамандар дайындай аламыз.

Еліміздің білім беру саласында соңғы жылдары жақсы нәтижелері-

мен белгілі бола бастаған жаңа педагогикалық технологиялар баршылық. «Технология» сөзі грек тілінен аударғанда «шеберлік» деген мағына беретінін білесіздер. Яғни, белгілі бір әдістерді қолданаотырып, белгілі бір мәліметтерді жеткізе білудегі шеберлік деген сөз.

Ал «Инновация» ұғымы туралы ғалымдар әр түрлі анықтамалар берген. Мысалы, американдық социолог Эверетт Роджерс инновация туралы: «Инновация – нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея» десе, ағылшындық ғалым Ян Майлз: «Инновация – арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз» [2, 25 б.], - дейді.

«Инновация» термині латын тілінен алынған, ол «жаңару», «жаңалық», «өзгеру» дегенді білдіреді. XIX ғасырдың 30-жылдарында Еуропада жаңа саласы, жаңашылдық ғылым пайда болып, ал 50-жылы педагогикалық инновация қалыптасты [3, 77 б.].

Қазіргі таңда әдістеме саласында 100-ден астам педагогикалық технологиялар қолданылып жүр. Соның ішінде төмендегілерді атап айтқымыз келеді: модульдік оқыту технологиясы, оқытуды дербестендіру мен деңгейлік саралап оқыту технологиясы, дамыта оқыту, проблемалық оқыту, қатысымдық технологиясы, сын тұрғысынан ойлау, сатылай кешенді талдау, жобалау технологиясы, тірек сигналдары технологиясы және тағы басқалары.

Модульдік оқыту технологиясына сәл кейінірек тоқталамыз.

1. Оқытуды дербестендіру мен деңгейлік саралап оқыту технологиясы. Аталмыш әдістемені физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, білім беруісінің үздігі Жауынбай Қараев және Жанартай Кобдиқовасынды әдіскер-ғалымдар дамытып келеді. Ж.Қараевтың деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы жаңаша өзгерген мақсатпен оқушылардың өздігінен танып, ізденуіс-әрекеттерін меңгертуді талап етеді. Бұл технологияда бірінші орында білімгер тұрады және өз бетімен білім алудағы белсенділігіне аса назар аударады. Білімгердің білімі мен танымдық деңгейіне байланысты жұмысты ғылыми түрде ұйымдастыру.

2. Дамыта оқыту. Ресейде Даниил Борисович Эльконин, Василий Васильевич Давыдов болса, Қазақстанда педагогика ғылымдарының докторы Ботагүл Тұрғынбаева дамытуда. Бұл технология бойынша білімгердің зерттеушілік әрекетін ұйымдастыру басты назарда ұсталады.

3. Проблемалық оқыту. Ресейде Исаак Лернер, Қазақстанда белгілі ұстаз, білім беруісінің үздігі Қанипа Бітібаева дамытқан. Проблемалық оқытудың негізі – проблемалық ситуацияны (жағдаят) туғызу. Проблемалық ситуация дегеніміз шешуді талап ететін, іздендіретін, ойландыратын күрделі жағдай туғызу.

2. Қатысымдық технологиясы. Бұл технологияны Филология ғылымдарының докторы, профессор Фаузия Шәмсиқызы Оразбаева жетілдіруде. Қатысымдық оқыту технологиясы – тілді коммуникативтік (қарым-қатынас) негізінде оқыту. Бұл технология білімгерлермен бірлесіп іскерлік байланыстар арқылы жұмыс жасау түріндегі өзара әрекеттесуді көздейді. Бұл әдісте оқытудың диалог түріндегі және ойындық әдістері басым қолданылады.

3. СТО (сын тұрғысынан ойлау). Бұл технология Кеңес өкіметі кезінде 1973 жылдан, Қазақстанда 1997 жылдан бері таныла бастады. «Сорос-Қазақстан» қоры арқылы келген бұл технология Оқу мен жазуарқылы сыни тұрғыдан ойлау, яғни, RWCT жобасы 29 мемлекетте қолданылады. Технологияның негізін қалаушылар американдық ғалымдар Чарльз Темпл, Джон Дьюи, Мередит.

4. Сатылай кешенді талдау. Педагогика ғылымдарының докторы, профессор Нұрша Оразақинова дамытып жүрген технология. Сатылай кешенді талдау – оқушыларға білімді ғылыми негізде сатылай, жүйелей меңгертіп, оларға ұлттық құндылықтарды бағалай білуге машықтандыратын оқыту.

5. Жобалау технологиясы. Педагогика ғылымдарының докторы, профессор Светлана Бахишева дамытып жүрген технология. Жобалау технологиясын қолданудағы негізгі мақсат – оқушылардың қызығушылықын тасын дамыту, өз бетімен жұмыстарын жүргізу арқылы білімдерін жетілдіру.

6. Тірек сигналдары технологиясы. Бұл технологияның авторы ретінде кеңес-украин педагогы Виктор Федорович Шаталовты атай аламыз. Тірек сигналдары дегеніміз – ойынның элементі, уақыт үнемділігі және бала психологиясын қызықты құбылысқа бағыттау. Бірақ ең басты мақсат – берілген тақырыпты логикалық байланыстар негізінде оқушының түсінуі мен ұзақ уақыт есте сақтауы басты орынға қойылады.

Қазіргі педагогикада пайдаланып жүрген инновациялық технологиялардың бірі – модульдік оқыту технологиясы.

Кеңестік лингвист Сергей Иванович Ожеговтың «Түсіндірме сөздігінде» «Модуль дегеніміз – белгілі бір тақырып ішіндегі бөліктердің өзара топтастырылған жүйесі»деп анықтама беріледі.

Модульдік оқу технологиясы АҚШ пен Батыс Еуропада 1960 жылдары дәстүрлі оқуға балама ретінде ұсынылған білім игеру жүйесі. Бұл технологияның мәні– үйренуші модульмен жұмыс орындау барысындағы нақты мақсатқа белгілі шамада оқытушының жәрдемімен өз бетінше жету.

Модульдік оқытудың өзегі – оқу моделі. Аталмыш технологияны бүгінгі таңда әдіскер-ұстаз М.Жанпейісова дамытып, жетілдіруде. Модульдік оқыту – білімгердің өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігін дамыту. Модульдік технология әдісі бойынша әр сабақта тек қана ақпаратты игеру ғана емес, сонымен қатар қабылдаған ақпаратты өңдеу ептілігі мен дағдылары қалыптастырылады. Оқу процесін модульдік принцип негізінде ұйымдастыру дегеніміз – ол оқу жылын модульге бөлу, яғни оқу пәнін ірі тарауларға бөліп, сонымен қатар әр тараудың мазмұны, білімі мен ептілігі анықталып, сол модульді меңгеруге қажетті бақылау және орындалған жұмыс туралы есеп беру әдістерін қарастырады. Модульде оқу ақытының басым бөлігі білімгерлердің өз бетімен жұмыс ісеуіне жұмсалады. Алған білімдері бақылау, тексеру әдістері арқылы анықталып тұрады. Бақылау нәтижесінде, пән бойынша рейтинг және аралық бақылау жүргізіледі [4, 20 б.].

Бұл технология практикалық қазақ тілі пәнін оқытудағы тиімді әдіс болып саналады. Білімгерлер мектеп қабырғасында меңгерген білімдерін ғылыми-практикалық түрде дамытады. Осы мақсаттың орындалу жолында тілдік материалдарды модульдік жолмен ұсыну ақытты да үнемдейді, әрі білімгерлердің тәжірибелік жолмен жұмыс істеу дағдысын жетілдіреді. Олар түрлі тараулар мен тақырыптар бойынша дайындалған тірек кестелерімен, мәтінмен, басқа да ізденімпаздық, шығармашылық бағытта орындалатын жұмыс түрлерімен өздерінің іскерлік дағдыларын қалыптастыра алады. Осы орайда практикалық қазақ тілі пәні бойынша шығармашылық жұмыс түрлерін көбірек ұсыну, ойын түрлерін беру, оны кейін практикалық тұрғыда қолдана білуге үйрету жұмыстары өз нәтижесін беріп келеді.

Модульдік оқыту жүйесі арқылы тіл дамыту іске асады.

Модульдік оқыту технологиясын қолдану арқылы мынадай жетістіктерге қол жеткізуге болады:

1. Уақыт үнемделеді.
2. Сабақтың сапасын көтереді.
3. Оқуәдісі мен құралдарын таңдауға мүмкіндік тудырады.
4. Білімгерлердің белсенділігін мен қызығушылығын арттырады.

Модульдік оқыту технологиясын енгізеотырып, білім беру мен тәрбиелеу ерекшелігі мынада:

– Оқу материалдарын белгілі бір жүйеге келтіріп, тірек-сызбаарқылы беру;

– Жаңа тақырып бойынша алған білімдерін бекіту, еске түсіріп үнемі қайталап отыру;

– Білімгерлерді білімге қызықтыру және бірлесеотырып жұмыс жүргізуге үйрету;

– Білімгерлердің бұрыннан игерген білімдерін тереңдете түсу;

– Білімгердің білім деңгейін дәл анықтау;

– Модульдік оқыту технологиясын сабақүдерісінде қолдану – сабақтың білім сапасын көтерудің негізгі факторы болып табылады.

Әртүрлі әдіс-тәсілдермен оқытудың жаңа технологиялары туралы арнайы еңбектер мен ғылыми-әдістемелік тұрғыдан баяндайтын құралдар, түрлі курстар мен білім сатысы оқулары арқылы оқытушылардың әдіскерлік шеберліктерін ұштауларына мүмкіндіктер мол. Сондықтан түпкі нәтижені таңдаудың, оны мақсатқа сай ұйымдастыра білудің маңызы зор.

Оқыту әрекетінде жеке, топтық, ұжымдық Оқыту әдістерінің кез келген түрін белсенді әрекетке айналдыру – оқытушының әдіскерлік шеберлігі мен шығармашылық ізденісіне тікелей байланысты болмақ жұмыстарды оқу мазмұны мен мақсатқа сәйкес, үйлесімді түрде жүргізудің қажеттілігі осыдан туындайды.

Бүгінгі оқыту жүйесінде әртүрлі жаңа технологияларды пайдалану тәжірибеге еніп, нәтижелер беруде. Әрбір сабақта оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін енгізіп жүрсе, білім сапасына елеулі әсер етеді. Кез келген сабақты қызықты өткізу үшін әрбір ұстаз жаналыққа ұмтылып, ізденіс үстінде болғаны абзал.

Қазақ тілі сабағында жаңа технологияларды қолдану арқылы білімгерлердің таным белсенділігін арттыру, қазіргі қоғам талабына сай ой-өрісін дамыту, шығармашылығын кеңейту, дамыту, терең білімді, бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру, заман сұранысына сай ізденімпаз тұлғаны тәрбиелеп шығару. [5,17 б.]. Оқыту үдерісінің нәтижелі болуы оқытушының сабақ беру шеберлігіне, сабағын

қызғылықты жүргізіп, зейін қойдыра білуіне, білімгерлердің өздігінен білім алуға үйренуіне байланысты.

Тіл үйрету жұмысы – өте күрделі үдеріс. Білімгерлер қазақ тілі сабағында тек тіл үйреніп қоймайды, олардың сабақ үдерісінде қазақшаойлау дағдылары қалыптасып, өмірге өзіндік көзқарасы айқындалып, ұғым-түсінігі кеңейеді.

Қорыта айтқанда, бүгінгі күннің талабына сай білім саласында жаңа технологиялар қолданудың маңызы зор. Себебі, жаңа технологияларды қолдану барысында білімгерлердің пәнге деген қызығушылығы мен ынтасы, белсенділігі артып, білім сапасы тереңдей түседі. Мемлекеттік тілді үйрену барысында Отанға деген, туған ел мен жерге деген құрмет, сүйіспеншілік сезімдері оянып, отансүйгіштік қасиеттері қалыптасары анық. Бұл бағдарда қазақ тілін оқытудағы инновациялық технологияларды қолданудың маңыздылығы ерекше.

ӘДЕБИЕТ

1 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. – Режим доступа: http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-nenazarbaevtyyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-14.12.2012 - (дата обращения 12.8.2017).

2 Роджерс Э. Инновация туралы түсінік // Қазақстан мектебі. – 2012. – №4. – Б. 25-29.

3 Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Әлеуметтану және саясат бойынша. – Павлодар: Эко, 2013. – 250 б.

4 Жанпейісова М. Модульдік технологияны қолдануоқушыны дамыту ретінде. – Алматы, 2013. – 180 б.

5 Оразбаева Ф. Мир языка. – Алматы:Ан арыс, 2012. – 102- с.

ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА

Мухамадиев Д.Б.¹, Кульманова М.Н.²

¹к.филол.н, ст.преподаватель,

КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,

e-mail: dauren--77@mail.ru

²м.п.н., преподаватель, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,

Алматы, Казахстан,

e-mail: manshuk_2009@mail.ru

Согласно требованиям эпохи глобализации, которые создают процесс применения новых технологий в области образования. В ходе применения новых технологий и желание студентов интереса к предмету, активности, повышается качествообразования, имеющих углубление, на практике доказано. В ходе изучения

государственного языка, любовь к Родине, и уважение к родной земле, чувства любви проснулись, четко формируются свойства патриотизма. В этом маршруте особую значимость применения инновационных технологий в преподавании казахского языка. В данной статье ряд инновационных технологий в обучении государственному языку методы и приемы, рассмотрены и изучены эффективность их применения в обучении государственному языку.

Ключевые слова: Учитель народа, Лидер Нации, Послание, стратегия, компетентность, личность, студент, новизна, методика, мастерство, инновационная технология, деловая связь, технология обучения.

Статья поступила 31.08.2017

3 Бөлім
ЭТНОПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ МЕКТЕП ПЕДАГОГИКАСЫ
Раздел 3
ЭТНОПЕДАГОГИКА И ПЕДАГОГИКА ШКОЛЫ
Part 3
SCHOOL OF PEDAGOGICS AND ETHNOPEDAGOGICS

ӨОЖ 371.8
FTAMP 14.33.19.

**FORMS OF PATRIOTIC EDUCATION OF YOUNG PUPILS IN
EXTRACURRICULAR TIME**

Rysbekova R.M.¹

¹Ph. D., associate professor, Zhetysu state University named after Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan,
Ryszhan_rysbekova@mail.ru

The article deals with the ways of solving problems of the modern Patriotic education of young pupils in extracurricular time is that you will need to study the experience of educational work of primary school teachers, because without this it is impossible to determine the main directions of development of educational work with children. Forms of organization of extracurricular work with the use of Kazakh folk music are presented.

Key words: extra classes, club activities, group classes, events, class hours.

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА СЫНЫПТАН ТЫС
УАҚЫТТАРДА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ ФОРМАЛАРЫ**

Рысбекова Р.М.¹

¹п.ғ.к. доцент, І.Жансүгіров атындағы
Жетісу мемлекеттік университеті (ЖМУ),
Талдықорған, Қазақстан,
Ryszhan_rysbekova@mail.ru

Мақалада сыныптан тыс уақыттарда бастауыш сынып оқушыларына патриоттық тәрбие берудің бүгінгі жағдайы проблемасының шешімі бастауыш сынып мұғалімдерінің тәрбие жұмыстарының тәжірибесімен танысуды талап ететін жайлы сөз болады, өйткені онсыз балалармен тәрбие жұмыстарын әрі қарай дамытудың негізгі бағыттарын анықтау мүмкін емес. Қазақ халық музыкасын пайдалану арқылы сыныптан тыс тәрбие жұмысын ұйымдастыру формалары қарастырылады.

Тірек сөздер: қосымша сабақ, клубтық сабақтар, үйірме сабақтары, іс-шаралар, сынып сағаттары.

Сыныптан тыс уақыттардағы практикалық іс-әрекеттерді зерттеу процесінде (анкета жүргізу, жекелей әңгімелесу, бақылау, эксперттік бағалау) сыныптан тыс тәрбие жұмыстарының тәжірибесі көрініс

алған әдебиеттермен танысуды жалғастыру қажеттілігі туындады.

Бастауыш сынып оқушыларының сабақтан тыс уақыттағы патриоттық тәрбиесінің әртүрлі бағыттары қызықтырды: қазақ халық музыкасы сыныптан тыс уақытта қай жерде, қандай жағдайда пайдаланылды. Сондықтан осы зерттеудің басында бір топ маңызды мәселелерді анықтап алу керек болды.

1. Сыныптан тыс уақыттарда тәрбие беру мақсатында қазақ халық музыкасын пайдалануды ұйымдастыру формалары қандай?

- а) қосымша сабақтар;
- ә) клубтық сабақтар;
- б) үйірме сабақтары;
- в) ішінара өткізілетін іс-шаралар;
- г) сынып сағаттары.

2. Тәрбие беру мақсатында пайдаланылатын қазақ халық музыкасы құралдарының мазмұны мен жүйелілігі қандай?

- а) қазақ халық музыкасының тәрбие беру мүмкіндіктері арнайы жоспар бойынша жүйелі түрде пайдаланылады;
- ә) жүйелі түрде пайдаланылмайды, ішінара;
- б) пайдаланылмайды.

3. Бастауыш сынып оқушыларының патриоттық тәрбиесінің құралы ретінде музыканы нақтылы пайдалану қалай көрсетіледі, оның міндеттері қандай?

- а) қазақ халық музыкасымен бастауыш сынып оқушыларын таныстыруда патриоттық тәрбие міндетінің басым болуы;
- ә) бастауыш сынып оқушыларының патриоттық тәрбиесінің міндеттері басқа да міндеттердің қатарында тұрады;
- б) патриоттық тәрбиенің міндеттері тек жобаланады.

Осы мәселелерді шешу үшін мынаны анықтап алу қажет: музыка өнері арқылы оқушыларға патриоттық тәрбие беру тәжірибесіненталдау үшін қандай мәліметтерді таңдаған жөн, осы мәліметтерге жіктеме жүргізу қажет. Бұл тұрғыда А.А.Огородниковтың, П.Л.Шаповалованың және т.б. теориялық еңбектері үлкен көмек көрсетті [1, 2 б.].

Қазақ халық музыкасын тәрбие беру мақсатында пайдалануды ұйымдастыру формаларын қарастыра отырып, бүгінгі күнде сыныптағы тәрбие жұмыстарында нақты біркелкілік жоқ деген қорытындыға келуге болады. Бұл туралы сыныптан тыс тәрбие жұмыстары тәжірибелерін қорытындылған жинақтарда, мақалаларда көрсетіледі. В.И.Кочуровский мен В.П.Огородниковалардың жіктемесін негізге ала отырып, біз бірінші сұрақ бойынша таратылған анкеталарға талдау жасалынды.

Бастауыш сынып оқушыларының сыныптан тыс уақытта патриоттық тәрбиесіндегі тәжірибесіне толығырақ тоқталу үшін, анкеталармен барлығы 30 мұғалім қамтылды. Анкетаның нәтижесі мынаны көрсетті: сұралған мұғалімдердің жалпы педагогикалық стажы әртүрлі, 1 жылдан 30 жылға дейінгі мектептегі жұмыс аралығын қамтиды. Бастауыш сынып мұғалімдерінің еңбек стажы анағұрлым төмен: 1 жылдан 10 жылға дейін, және де 1 жылдан 5 жылға дейінгі аралықты құрайды. Көптеген мұғалімдер оқушыларды музыкамен таныстыруда (біз оны төменде қарастырамыз) белгілі бір тәрбиелік мақсаттарды көздемеуі де тәжірибесінің аздығынан болуы мүмкін.

Енді жоғарыда атап өткен жұмыс формаларына тоқталайық. Қосымша сабақ топтағы музыкалық жұмыстарды ұйымдастырудың оқыту формасы. Анкеталардың шамалы санында, кейбір мектептерде музыка сабағынан қосымша сабақтан тыс уақытта қосымша сабақтар өткізілетіні жайлы айтылады. Олар тәрбие жұмыстарының бір бөлігі ретінде саналады. Мұндай қосымша сабақтар көбінесе үлгерімі төмен оқушылармен жүргізіледі.

Бұл жұмыс формасының жағымды жағы сол, оқу сағаттары мұғалімнің жетекшілігімен жүргізілетіндігі. Дегенмен күннің 2-ші жартысына музыкадан қосымша сабақ беру қолайсыз деп есептеуге болады. Өйткені, біріншіден, оқушылардың күн тәртібі, еңбек гигиенасы және демалысы бұзылады, балалар организмінің (ағзасы) жұмысқа қабілеті таңертеңгілік уақыттарда аса жоғары болатынын физиологтар дәлелдеген [2, 17-б.]. Демек, тура осы уақытта оқу әрекеттерінің барлық түрін топтастыра өткізген ұтымды болады.

Екіншіден, сыныптан тыс уақытта өткізілетін қосымша сабақтар оқушылардың шамаларына лайықталып берілуі керек және оны меңгертуде оқушыларға ыңғайлы жағдайлар жасалуы қажет.

Үшіншіден, оқушылар күннің екінші жартысында өздерін бос сезінеді, сондықтан осы уақытта оқу формасын ұйымдастыруды пайдалану тәртіпке қойылатын талаптардың дұрыс орындалмауына алып келуі мүмкін. Төртіншіден, сыныптан тыс уақытта қосымша сабақ арқылы өткізу мұғалім тарапынан оқушыларға педагогикалық әсер етудің бірлігін қамтамасыз етпейді, олардың жеке-дара қабілеттерін, терең зерттеуге мүмкіндік бермейді. Тәрбие процесіне сабақты енгізу; оқушыларға тәрбиелік ықпал етуде кедергісін келтіреді, олардың әрекеттеріне жүргізуде қиындықтар туғызады.

Клубтық сабақтар – мектеп оқушыларының сабақтан тыс іс-әрекеттерін ұйымдастырудың бірден-бір кең тараған түрі. Анкеталарда

деректер, тәрбиешілермен жүргізілген әңгімелер, жұмыс тәжірибесі бойынша жариялым көрген мақалалар, жұмыстың бұл формасы қалалық мектептерде (тікелей жақын орналасқан әртүрлі мектептен тыс балалар мекемелері: музыка мектебі, бейнелеу студиясы, мәдениет үйі, мұражайлар (музейлер), спорт мектебі (клубы), стадиондар және т.б.) жиі пайдаланылатынын көрсетеді. Осы мекемелердің негізінде әртүрлі тәрбиелік іс-шаралар өткізіледі. Клубтық сабақтар кішігірім шағын мектептерде, тікелей мектептің ішінде ұйымдастырылады (кинофильмдер көрсету, әңгімелер, лекторийлер, балалар филармониясы және т.с.с.).

Бұл форманың тиімді жағы тәрбие жұмысын жоспарлау мүмкіндігі болып табылады. Алайда, мектептен тыс балалар мекемелерінің ерекшеліктеріне қарай, ұзақ уақытқа жоспарлау мүмкін емес, бұл клубтық сабақтарды үзіліссіз жүргізуде кедергісін келтіреді. Мысалы: балалар музыка мектебінде әр жарты жылдың аяғында, академиялық концерттер мен бақылау іс-шараларын өткізуге байланысты лекторийлерге бару мүмкін емес. Мәдениет үйлерінде көркемөнерпаздар концерттері кезінде оқушылармен әңгіме, лекция өткізуге рұқсат берілмейді.

Осы ұйымдастыру формасының тағы бір жағымды жағын айта кеткен жөн: клубтық сабақтарды арнайы білімді мамандар жүргізеді. Алайда, осыған байланысты сынып жетекшілері сабақта танымдық материалдың көп пайдаланылатыны, шамадан тыс сағат саны (1-1,5 сағ.), бөлінетіні туралы, ал бұл болса басқа сабақтарды уақытылы өткізуде кедергісін келтіретіні туралы жиі айтады. Сабақтар айына 1-2 рет жүйелі түрде өткізіледі деп те айтуға болады.

Клубтық сабақтардың бірден-бір ерекшеліктері мектеп оқушыларының қандай сабақтарға баратындығын өздері таңдап алатындығында. Мұндай жағдайларда оқушылар өздерінің қызығушылықтарына қарай бөлініп, сынып жетекшілерінің назарынан тыс қалады.

Жоғарыда айтылғандарды тірек ете отырып, клубтық сағаттардың мүмкіндігінше жүйелі өткізілетіндігін, олардың нақты уақыт мөлшерін ұстанбайтындығын, сынып жетекшісі басшылығының шамалы екендігін айта кету керек.

Балалардың бос уақытын ұйымдастыратын бұл формада оқу-тәрбие процесінің тұтастығы бұзылады. Өйткені сабақтар өзінің мазмұны жағынан тек оның жеке бөлімдерін қамтиды. Сонымен бірге мектеп оқушылары сабақтарды қызығушылықтары бойынша жиі

ауыстырғандықтан, сынып жетекшілеріне баланың нені меңгергенін бақылап отыру қиындық тудырады.

Клубтық сабақтар біржақты сипат алғанымен тәрбиенің белгілі бір жүйесін түсіндіреді, себебі бұл сабақтарда балалардың белгілі бір іс-әрекеттеріне ғана ерекше көңіл аударылады.

Балалардың бос уақытын ұйымдастырудың осы формасы көрсетілген кемшілік жақтарына қарамастан, көптеген мұғалімдер мен үйірме жетекшілері оны қолайлы деп санайды. Өйткені сынып жетекшінің тарапынан аса көп күш жұмсалмайды, оқушылар пайдалы іспен қамтамасыздандырылады.

Мектеп оқушыларының сабақтан тыс әрекеттерін ұйымдастыру тәжірибесі соңғы уақытта ұйымдастырудың үйірме жұмысы формаларының кең өріс алғанын көрсетеді. Ал бұл болса оқушылардың қызығушылығын қанағаттандырып, әр алуан қабілеттерін дамытуда септігін тигізеді.

Үйірмелерді ұйымдастыруда негізінен мектеп мұғалімдері мен шақырылған мамандар қатыстырылады. Үйірме жұмыстары көбінесе пәндер бойынша ұйымдастырылады. Үйірменің негізгі міндеті – мектеп оқушыларының белгілі бір білім саласынан ой-өрісін кеңейту. Оқушылар үйірмелерге қызығушылықтарына қарай бөлінеді.

Бұл ұйымдастыру формасының жетістіктеріне мыналарды жатқызуға болады: әртүрлі үйірмелерге баруға балалардың үлкен қызығушылық танытуы, сабақ жоспарының болуы, сабақтың жүйелі түрде өткізілуі. Дегенмен, кемшілік жақтарын да атап өтпеуге болмайды. Бала белгілі бір үйірмеге барып, біржақты дамитын болады. Үйірмелердің жетекшілері, кейде тәрбие беру жағын ұмытып, мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытуға баса назар аударады. Оқушылар үйірмелік сабақтарға бөлініп, сынып жетекшілерінің бақылауынан тыс қалады. Осыған қарай, сыныптан тыс уақытта жоспарлы және жүйелі түрдегі тәрбие жұмыстарын ұйымдастырушы ретінде сынып жетекшісінің басшылық және бағыттаушылық рөлі бұзылады, ал бұл болса сынып жетекшісіне тәрбие жұмысын жоспарлауда қиыншылық туындатады.

Сонымен, оқушылардың сыныптан тыс іс-әрекеттерін ұйымдастырудың үйірмелік формалары, оқушыларға кейбірде біржақтылықты әсер етеді, тек кейбір тұлғалық қасиеттерін дамытуға ғана ықпал етеді, мектеп оқушыларының жан-жақты дамуының тұтас жүйесін құруға мүмкіндік туғызбайды.

Музыканы тәрбие құралы ретінде пайдаланылатын тағы бір ұйымдастырудың формасына яғни – іс-шараларға тоқталуға болады. Біздің еліміздің өміріндегі атаулы күндер оқиғаларына арналған іс-шаралардың тәрбиелік мәні орасан зор. Олар мектеп оқушылары тұлғасының адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда, балалардың жан-жақты қабілетін дамытуда, оқушылардың ой-өрісін кеңейтуде мүмкіндік туғызады. Бірақ, осындай іс-шараларды дайындауда тек жекелеген оқушылар белсенді түрде араласады, қалған оқушылар енжарлық танытып, тек бақылаушы болып қала береді. Іс-шаралар оқушылар қабілеттерінің біржақты дамуына әсер етеді (тек мәнерлі оқуға, тек ән айтуға, тек сахналық көрністерге қатысуға және т.с.с.). Оқушылардың мүмкіндіктерін осылай біржақты пайдалану өз кезегінде белсенді болған оқушылар белсенділігінің төмендеуіне әкеледі, олардың іс-шараларға қатысуға деген қызығушылықтары төмендейді. Кезекті іс-шаралардың дайындығына қатыспайтын оқушылар, кейбір кезде ұзақ уақыт бойына сынып жетекшісінің тарапынан бақылаудан тысқары қалады.

Топтық сабақтарға келетін болсақ, бұл педагогикалық практикада балалардың демалысын ұйымдастырудың аса бір танымал болған формасы екендігін зерттеу нәтижелері көрсетеді. Дәл осы жағдайларда, көптеген оқу-тәрбие міндеттерін тиімді шешу мүмкіндіктері пайда болады.

Балалардың ұйымдастырылған іс-әрекеттері түрлері мен формаларын қарастыра отырып, А.А.Огородников: «қосымша сабақтар – бір жағынан сабақ, үйірме сабағы, екінші жағынан – іс-шаралар арасындағы ортаңғы байланыс деуге болады. Балалардың іс-әрекеттерін ұйымдастырудың бұл формасында сабаққа қойылатын қатал да міндетті талаптар болмайды; үйірмеге қатысушылардың таңдауымен жеке-дара қызығушылығын қанағаттандыру көзделген, үйірме сабақтарының біржақты бағыттылығы; іс-шаралардың тар тақырыптың шектеулігі. Сонымен қатар, жалпы дамытатын сабақтар өзінің жиынтығы жағынан, өзінің бірізділігі және жүйелілігі жағынан сабақтар мен үйірме сабақтарына өте жақын, ал ұжымдық қызығушылықты қанағаттандыруда шараларға жақын» – дейді [1, 31-б.].

Бұл арада ұйымдастыру жағынан кездесетін қиындықтарды да атап өткен жөн, өйткені бүгінгі күнде бір жастағы топтан басқа, әр жастағы топтар да кездеседі. Әртүрлі жастағы топтар тәрбие жұмысын ұйымдастыруды қиындатады және сынып жетекшілеріне іс-әрекет барысында бір-екі мәселені ғана шешуге мүмкіндік береді: баланы

тәрбие объектісінен тыс қалдырмау, бір сыныпта екі жыл отырғызбау. Егер топ бір жастағы оқушылардан құралса, әрине, балалар ұжымын құру үшін сынып жетекшісінің мектеп оқушыларына тәрбиелік ықпал ету әдістері мен формаларын таңдау анағұрлым жеңілдетіледі.

Топтық сабақтардың ерекше белгісі болып, олардың дұрыс өткізілуін қадағалап отыру, оқушыларға жоспарлы, жүйелі мақсаттылықпен тәрбиелік әсер етуді жоспарлау және ұйымдастыру мүмкіндігі болып табылады. Ұйымдастырудың бұл формасы сынып жетекшісінің сыныптан тыс тәрбие жұмыстарын ұйымдастырушы ретінде рөлін көтереді, себебі, топтағы оқушылардың бәрі оның үздіксіз бақылауында болады. Сынып жетекші мектеп оқушыларына өзінің педагогикалық әсер ету дәрежесін реттеуге мүмкіндік алады. Ол топта жетекші адамның бірі болып саналады және оны маман-мұғалімдердің ауыстыруы өте сирек кездеседі. Сынып жетекшілерінің атқаратын міндеттерінің көлемі осындай ұйымдастыру формасында анағұрлым кеңейеді.

Сыныптан тыс уақыттардағы тәрбие жұмыстарының жоспарын зерттеу аптаның бір күні топтық сабақтың, немесе іс-шаралардың белгілі бір түріне арналатындығы көрсетіледі. Мысалы, сынып сағаты, серуенге шығу және саяси хабар күні; өнермен (бейнелеу және музыка) кездесу; ұжымдық ұйымдар күні, кездесулер өткізу және т.б. Сөйтіп топтағы оқушылар сыныптан тыс уақытта өткізілетін жұмыс түрлері әр алуан болады, ал оқушыларға сынып жетекшілерінің педагогикалық ықпалы мақсатты да мазмұнды бола түседі. Әрине, сыныптан тыс уақыттағы тәрбие жұмысын ұйымдастырудың осындай формасы сынып жетекшісінен үлкен білімдарлықты талап етеді, яғни әрбір сабаққа ұқыпты, тиянақты даярлықты, тәрбие жұмысын жүйемен жоспарлауды, өзінің іс-әрекеттерінің педагогикалық нәтижесіне жауапкершілікпен қарауды талап етеді.

Мектептегі сыныптан тыс тәрбие жұмысын ұйымдастыру тәжірибесін қорыта келе, педагогикалық практикада, мектеп оқушыларын қазақ халық музыкасымен таныстыруда және оны тәрбие беру мақсатында пайдалануда мына формаларды қолайлы деп қабылдауға болады:

1. оқу.
2. клубтық сабақтар.
3. үйірме сабақтары.
4. сынып сағаттары барысында.
5. өтілетін іс-шаралар.
6. музыкалық топтық сабақтар.

Сыныптан тыс уақыттарда музыка-тәрбиелік жұмыстарды ұйымдастырудың жалпы формаларымен танысумен бірге, біз өзіміздің алдымызға оның жүйелілігі мен мазмұндылығын қарастыруды мақсат етіп қойдық, бұл бізге бүгінгі күнде сыныптан тыс уақыттардағы осы аспектідегі тәрбие жұмыстарының міндеттерін айқындауға мүмкіндік берді, сонан соң осы оқу-тәрбиенің күн тәртібі жағдайында бастауыш сынып оқушыларына патриоттық тәрбие берудің тиімді педагогикалық шарттары мен жолдарын белгілеуге мүмкіндік берді.

ӘДЕБИЕТ

1 Огородников А.А. Воспитание школьников во внеурочное время. Пермь, 1976. – 280 с.

2 Шаповалова П.Л. Из опыта воспитательной работы в группах с продленным днем. (1-3 класс). – Смоленск: Кн.изд.; 1972. – 56 с.

ФОРМЫ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ВО ВНЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ

Рысбекова Р.М.¹

¹к.п.н., доцент, Жетысуский государственный университет
им. И.Жансугурова, Талдыкорган, Казахстан,
Ryszhan_rysbeikova@mail.ru

В статье рассматриваются пути решения проблемы современного состояния патриотического воспитания младших школьников во внеклассное время. В работе обозначены проблема изучения опыта воспитательной работы учителей начальных классов и определены основные направления развития воспитательной работы с детьми. Показаны формы организации внеклассной работы с использованием казахской народной музыки.

Ключевые слова: дополнительные уроки, клубные занятия, кружковые занятия, мероприятия, классные часы.

Статья поступила 31.08.2017

**ETHNIC AND PEDAGOGICAL CULTURE OF KAZAKH PEOPLE AS A
FACTOR FOR FORMATION OF NATIONAL
SELF-CONSCIOUSNESS OF STUDENTS**

Uzakbayeva S.A.¹, Abdraiym A.R.²

¹d.p.s., prof., Kazakh Ablai Khan UIRandWL,
e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²master of education, Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

The article analyzes the traditional system of education in the Kazakh family. The family develops a person's ethnic self-awareness, in which he learns his native language. National self-consciousness manifests itself in traditions, customs, customs and theories of thinking, norms of behavior and habits, regulates relations between people, is betrayed from generation to generation in different ways in different socio-economic and ethno-cultural traditions.

The main tasks of the Kazakh family pedagogy were always preparation for work, family life, the creation of a healthy and friendly family. The goal of the traditional system of education in the Kazakh folk pedagogy is the development of basic national qualities: sobornost, kindness, tolerance, charity, hospitality.

Keywords: ethnopedagogics, ethnopedagogical culture, Kazakh folk pedagogy, Kazakh family, national self-consciousness, traditions, customs, customs, belief.

ОӘЖ 378.04

ҒТАМР 14.35.07

**ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТІ –
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ САНА-СЕЗІМІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУ ФАКТОРЫ**

Ұзақбаева С.А.¹, Әбдірайым А.Р.²

¹п.ф.д., проф., Абылай хан ат. ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru,

² магистрант, Абылай хан ат. ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

Мақалада қазақ отбасының дәстүрлі тәрбие жүйесіне талдау беріледі. Отбасында адамның этникалық сана-сезімі дамиды, онда ол ана тілін меңгереді. Ұлттық сана - сезім дәстүрлерде, әдет – ғұрыптарда, ойлау қабілетінде, мінез-құлық ережелерінде, дағдыларда көрініс алады, адамдардың қарым-қатынасын реттейді, ұрпақтан-ұрпаққа әртүрлі әлеуметтік-экономикалық және этномәдени дәстүрлер арқылы беріледі. Қазақ отбасы педагогикасының негізгі міндеттері болып еңбекке, отбасының өміріне даярлау, салауатты, тату отбасын құру. Қазақ халық педагогикасындағы дәстүрлі тәрбие жүйесінің мақсаты ұлттық негіздегі қасиеттерді (жинақылық, мейірімділік, шыдамдылық, адалдық, қонақжайлылық т.б.) дамыту болып табылады.

Тірек сөздер: этнопедагогика, этнопедагогикалық мәдениет, қазақ халық педагогикасы, қазақ отбасы, ұлттық сана-сезім, дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, наным-сенімдер.

Әрбір халықтың өзіне тән ұлттық ерекшелігі тарих бойы жинақталады. Тек қана толыққанды, жалпы адами мәні жоғары ұлттық мәдениет

қана халықты құлдыраудан сақтандырады, «өйткені мәдениет этностың шығармашылық әлеуетінің негізгі көрсеткіші және тарихи дамудың негізгі мақсаты. Мәдениет – ұлттық көрсеткіштің аса лайықты деңгейі ғана емес, ол біздің басқа халықтарға түсінікті болуымызға мүмкіндік береді» [1].

Педагогикалық мәдениеттің негізінде – тәрбиедегі халықтық принцип және сол халықтың педагогикасы көрініс алады. Алайда халықтың педагогикалық мәдениеті – халық педагогикасына қарағанда, аса көлемді түсінік береді. Халықтың педагогикалық мәдениеті: еңбек, тұрмыс, тіл мәдениетін, халықтың мемлекеттік білім беру жүйесін, педагогика ғылымының жағдайын, мұғалімдердің даярлық деңгейін, бұқара халықтың педагогикалық ағарту ісін және жеке бір халықтың ұлттық және т.б. қоғамдық жетістіктегі деңгейін көрсететін педагогикалық мәдениет қарастырады.

Халық педагогикасын біз сұрыпталған және практикада тексерілген, ұрпақтан - ұрпаққа беріліп отыратын эмпирикалық білім, идеялар, мәліметтер, әдіс- тәсілдер мен жеткіншек ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудегі құралдардың жиынтығы ретінде қарастырамыз.

Г.Н. Волков «дәстүрлі мәдениет, соның ішінде педагогикалық, халықтың жоғары мәдениеттілігінің маңызды көрсеткіші Ежелде көрініс алған дәстүрлер көп сақталған сайын, оған халықтың ынты-ықшыласы арта түседі, оның мәдениеті жоғарылайды» деп есептейді [2].

Демек, тәрбиедегі дәстүрлі мәдениет – бұл тәрбиеге тікелей және жанама қатысы бардың бәрі деуге болады. Мұндай түсінік дәстүрлі педагогикалық мәдениеттің шығуы мен қалыптасуындағы тарихи шарттарды және әлеуметтік-экологиялық себептерді білуге көмектеседі. Біз А.Бугаеваның «дәстүрлі педагогикалық мәдениет» ұғымына берген анықтамасын толық қолдаймыз: «Этнопедагогикалық мәдениет деген жеткіншек ұрпақ тәрбиесімен тікелей байланысатын халықтың материалдық және рухани өмірінің аясы. Ол сұрыпталған және тексерістен өткен эмпирикалық білімді, діни-мәдени идеяларды, адамгершілікті және эстетикалық көзқарастарды қарастырады, сондай-ақ жеткіншек ұрпақты қоғамдық өмірге бейімдеу функциясын атқарады, ұлттық сана-сезімінің қалыптасуына және этникалық қоғамның тұтастығын сақтауға ықпал етеді» [3].

«Дәстүрлі педагогикалық мәдениетте ежелгі дәуірден бүгінге дейін, халықтың педагогикалық мәдениетінің даму жолы көрініс алады. Ол бірінғай емес, өйткені онда педагогиканың ұлы жетістіктерімен бірге, көне дәуірге тамырланған теріс ұғым, ескі ұғымға сенушілік,

қате пікір орын алады. Мұндай әр тектілік халықтар өмірінің тарихи шарттарына, олардың мәдениетінің бірегей дамымауына байланысты екендігін көрсетеді» [4].

Ұрпақтың рухани сабақтастығын, дәстүрлі педагогикалық мәдениетін ғылыми тарихтың принципіне сүйенбей қарастырып шығу мүмкін емес.

Тарихи принцип үдеріс мазмұнының тиімділігін танып білуге, құбылыстың генетикалық негізін, оның әрі қарай даму бағытын анықтауға көмектеседі. Тарихи тәсілдің мәні, негізгі тарихи байланысты ұмытпау, әрбір сұраққа сол белгілі құбылыстың қалай пайда болғаны, қандай басты кезеңдерді ол өзінің даму барысында басынан өткергені және ол қазір қандай жағдайда екендігі тұрғысынан қарау болып табылады.

Дәл осы педагогикалық мәдениет адамзаттың рухани дамуындағы педагогикалық білімнің нақты деңгейін, нақты тарихи кезеңін көрсетеді және педагогикалық ғылымды дамытудың негізін атқарады.

Өндірістік іс-әрекет пен бала тәрбиесі адамдардың қоғамдық өмірінің негізгі көрінісі болып табылады. Оларда адамның өмір сүрудегі және өз әулетінің болашағын ойлаудағы күресі орын алады, сондықтан олар бір-бірімен байланысты және бірлесе жұмыс жасайды. Халықтың педагогикалық тәжірибесі, тәрбиелік амал-тәсілдері адамдардың күнделікті тіршілік түрлеріне деген нақты бір көзқарасынан туындайды. Олар- табиғат және қоғам туралы, өмірдегі қоршаған болмыстағы мәліметтер туралы білім жиынтығының бір бөлігі.

Бұл білімдер эмпирикалық сипатта болды. Олар тіршілік философиясы және моральмен, агрономиялық, метеорологиялық және табиғатты қоршаған басқа бақылаулармен тығыз байланыста болды және көптеген тәрбиелік дәстүрлердің сипатын өмірдің өзі анықтады.

Г.Н.Волков «халықты түсіну үшін, оның көпқасырлық тәрбиедегі дәстүрлі мәдениетін білу керек. Өзінің туған жерін, руын, тарихын сүйе білмеген халық өзінің этникалық дербестігін де сақтап қалмас еді» деп өте орынды айтқан [2].

Этникалық тәрбие жүйесі, оның аса бай мазмұны, формаларымен әдістері тұлғаның сана-сезімін, болмысқа, адамға деген адамгершілік, эстетикалық көзқарасын қалыптастырып, дамытуға бағытталады.

Тәрбиені мәңгілік категория ретінде түсіндіру тәрбиенің тарихи тәжірибесіндегі және халықтың педагогикалық дәстүрлеріндегі мәңгілік құндылықтардың болуын орынды және заңды деп қабылдауға

мүмкіндік береді. Кезінде К.Д. Ушинский «барлығына ортақ бір ғана бағыттылық бар, оны тәрбие ұдайы негізге алады: ол, біз айтып отырған халықтық ...» [5].

Халықтың өзі жасаған және халықтық бастамаға негізделген тәрбие, өте тамаша жүйелерге негізделген абстрактілі идеяларға немесе басқа халықтан алынғандарға сүйенбейді, өзінің тәрбиелік күшіне сенеді. Қайсыбір халықтың тарихи тіршілігі болмасын Алланың жер бетіндегі жасаған тамаша сыйы, бізге тек осы бай және таза бұлақтан алу ғана қалды. Халық тәрбиесінің құндылықтары жалпыадамзаттың педагогикалық мәдениетіне енеді.

Өз тіршілігінің сан ғасырлық тарихында қазақ халқы тәрбиенің өзіне тән тәжірибесін, жеткіншек ұрпаққа тәрбие берудің өзіндік әдет-ғұрыптары мен дәстүрлерін де жинақтады. Оларда халықтың арман-тілегі, шығармашылық көзқарасы, болашаққа сенімі, ереже-қағидалары мен мінез-құлық нормалары, принциптері топтастырылған. Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық, тарихи-географиялық жағдайларына, халықтың көшпелі өмір салтының өзіндік ерекшелігіне сәйкес жеткіншек ұрпақты тәрбиелеуге қатысты бірқатар талаптар қалыптасты.

Тарихи деректермелер мен халықтың ауызекі шығармашылығын және осы проблема саласында орындалған педагогикалық еңбектерді зерттеу, қазақ халқы тәрбие үдерісінде балалардың жас және дара ерекшеліктерін ескерген, адамгершілік-моральдық қасиеттерін дамытуға, ұлттық мәдениет пен ана тіліне, туған жерге аялы көзқарасын қалыптастыруға, еңбек, музыка, қолөнер түрлеріне ерте жастан баулуға аса көңіл бөліп отырған деп қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Халық педагогикасының ең бір әрекетті бағыты, ол жас ұрпақтың тәрбиесі мен білімін практикамен ұштастырады, жас ерекшелігін ескере отырып еңбек түрлеріне, шаруашылыққа араластырды. Ұл бала мал жайып, шөп шапты, қыздар үй шаруашылығымен айналысты. Балалар үлкендерге көмектесе жүріп, олардың өнегелі істерін, шеберлік дағдыларын меңгерді, табиғаттың әсем көріністерін қабылдауға үйренді. Күннің шығуы мен батуын бақылап, құстардың көңілді әнін, шегірткенің шырылын, малшылардың өткен-кеткен әңгімелерін, аңыз-ертегілерін естіп өсті. Қоршаған ортаның әсерін сезіне білу балалардың өмірлік тәжірибесін байытып, көркемдік-эстетикалық талғамын дамытты. Туған жерге ыстық ықыласын оятты, еңбексүйгіштікке, адамгершілік рухқа тәрбиеледі.

Балаларды еңбектің сан алуан түрлеріне баулу, оларды меңгертуде

балалардың жас ерекшеліктерін, танымдық қабілеттерін ескеру, ой-өрісінің, шеберлігі мен дағдысының қалыптасуына талапты күшейту қазақ халық педагогикасының жеткіншектерге еңбек тәрбиесінің негізін берудегі басты міндетіне айналды. Балаларды ата-аналар өз халқының игілігі үшін еңбек етуге, еңбекке құрметпен қарауға, еңбек үдерісінде сүйсінушілік сезіміне бөлене білуге үйретті. Еңбекке балаларды бұлай бағдарлау олардың адамгершілік қасиеттерін, көркемдік-эстетикалық талғамын, көзқарастарын дамытты, өзінің қабілетіне сенімін арттырды, халықтың мәдени мұрасына аялы көзқарасын қалыптастыруға жәрдемдесті.

Халық педагогикасы балалардың психологиялық ерекшеліктерін де назардан тыс қалдырмады. «Тәрбие негізі бесіктен», «Сүтпен кірген мінез, сүйекпен бірге кетер», «Адам мінезімен көрікті» дей отырып, олардың мінез-құлықтарының дұрыс қалыптасуын қатты қадағалады.

Әсіресе ортаның тәрбиедегі рөлін жоғары бағалады. «Жақсыдан жаман туса, ем табылмас, жаманнан жақсы туса, тең табылмас», «Жақсыдан жаман туса – азап, жаманнан жақсы туса – ғажап», «Жақсыдан жаман туады, бір аяқ асқа алғысыз, жаманнан жақсы туады, адам айтса нанғысыз» деп үйлесімді тұқым қуалаушылықтың болмайтынын түсіндірді.

Қыз бала мен ер бала тәрбиесінің өзіндік ерекшеліктеріне аса назар аударды. Қыз баланы «болашақ ана» деп мәпелеп, бетінен қақпай, еркін өсірген, мейірімділікке, ізеттілікке, инабаттылыққа тәрбиелеген. Ер баланы әулеттің жалғасы, шаңырақ иесі деп қабылдады. Ой-өрісінің, ақыл-парасатының, адамгершілік-моральдық қасиеттерінің, патриоттық сана-сезімінің жетілуіне мән берді.

Халық бала өмірінің әрбір белестеріндегі өзгерістер мен жетістіктерді (дүниеге келуі, қырқынан шығару, бесікке салу, тұсау кесу және т.б.) бірлесе қуаныштай білді. Бұл қазақтардың балаға деген сүйіспеншілігінің, балажандылығының белгісі.

Балаларға тәрбие беруде отбасыншылық қатынастар елеулі рөл атқарды. Отбасындағы туыстық байланыстың беріктігін, туыстар арасындағы жарасымды мәдени-сыйластық қатынасты көріп өскен балалар имандылық, мейірімділік, кішіпейілдік, бауырмалдық дағдысын меңгерді, жасы үлкендерге құрметпен қатынас жасауға, туыстық сезімді қадірлей білуге дағдыланды.

Отбасыншылық қатынастардың өзіндік ерекшелігі ауылдағы айтулы оқиғаларға туыстас отбасылардың бірге қатысуына жағдай туғызды. Көбіне ауылға атақты күйші, жыршы, әншінің немесе өзінің

талантымен, жақсы істерімен аты шыққан адамның келуі барлық туыстас отбасылардың балалары мен жастарының қонақ күткен үйге жиналуына себепші болды. Туыстық байланыстардың беріктігі арқасында бір адамның қабілеті мен таланты отбасыларының ортақ игілігіне айналды. Олар бұл игілікті өзінен кейінгі ұрпақтың бойына сіңірді [6; 37-39 бб].

Қазақ халқының өзіндік ұлттық менталитетін басқа халықтардан ерекшелендіріп тұратын бір қыры – дүниетанымдық көзқарасы. Дүниетаным – адамның дүниеге деген рухани көзқарасын білдіретін ұғым. Адамның дүниемен байланысы, оны танып-білуі ұлттық жағдайда қалыптасатындықтан, дүниетанымның ұлттық белгілері, түсініктері болады. Мысалы, қазақ дүниетанымына байланысты қалыптасқан ұлттық түсініктер,

олардың ежелгі өмір тәжірибесінен туындаған ұғымдары жаратылыс дүниесі мен оның сан алуан құбылыстарын (аспан мен жер, ай мен күн, күн мен түн, қараңғы мен жарық, адам мен табиғат, уақыт пен кеңістік, жан мен тән, өмір мен өлім, жақсылық пен жамандық, бақ пен сор және т.б.) қамтиды. Көшпелі қазақтың маусымдық танымы, соған байланысты ай мен тәуліктерді саралауы, олардың табиғи-экологиялық қасиеттерін танып-түсінуі, одан әрі аспандағы Ай мен Үркерді негізгі меже ете отырып тоғыс есебін жүргізуі, соның негізінде ауа райының құбылыстарын алдын ала болжауы, яғни амал-тәсілдерін білуі, міне, мұның бәрі тек уақыт есебін ғана емес, сонымен бірге табиғат құбылыстарын болжап отыруы үшін де қажет болған.

Қазақ дүниетанымында жабайы аң-құстарға, төрт түлік үй жануарларына байланысты туындаған түсініктер де (жыл қайыру, жыл басы – тышқан), жеті санына (киелі сан) қатысты (жеті қабат, жеті қат көк, жеті ғаламат, жеті қазына, жеті шелпек, жеті ата және т.б.) түсініктер де көптеп кездеседі. Мүшел жасқа байланысты әдет-ғұрыптар мен ұлттық және діни мейрамдар да дүниетанымдық түсініктерден туындаған. Міне, осының бәрін туғаннан естіп, танып-біліп, дәстүрлі еңбек түрлеріне тікелей араласып өсу қазақ балаларының қоршаған ортаға деген өзіндік көзқарасын, танымдық түсінігін, наным-сенімдерін қалыптастырған [7].

Қазақ халқы қай ғасырда өмір сүрмесін, ұрпағының әділ, батыл, ұлтжанды, еңбексүйгіш болуын мақсат тұтқан. Адамгершілік-этикалық қасиеттерді ұлтжандылықтың, ұлттық патриотизмнің негізгі бір көрсеткіші деп таныған және осы қасиеттерді олардың санасына ес білгеннен сіңісті ете білген. Адамгершілік-этикалық қасиеттерге:

тұлғаның Отанға, туған елге, жерге, адамдарға, ұжымға, қоғамға деген адамгершілік көзқарасын сипаттайтын; адамның моральдық-этикалық келбетін анықтайтын; тұлғаның адамдармен мәдени қарым-қатынасын көрсететін қасиеттерін жатқызған. Мысалы, қазақ халқы туған жерін, ата-баба әулетінің жерленген жерін аса ардақтаған, оны ешқашан тастап кетпеген. Халық «Отан – оттан да ыстық», «Отансыз ер бұралқы итпен тең», «Басқа елде сұлтан болғанша, өз елінде ұлтан бол», «Ер өзі үшін туады, елі үшін өледі» деп ел-жұрттың қадірін өте жоғары бағалаған. Қазақ үшін атамекеннің орны ерекше болған. Жеткіншектер мен жастарға өзінің атамекенін, Отанын, халқын, ана тілін, салт-дәстүрін жүрекпен сүйе білуге баулыған. Әркімге өзінің туып-өскен атамекенінен басқа қымбат нәрсе жоқ екенін баланың санасына кұйып отырудан жалықпаған. Халық даналығында «туған жер», «Отан», «Атамекен», «ел» ұғымдары зор құндылық ретінде көрініс алған. Оған «Ер – елінде, гүл – жерінде», «Туған жерге туың тік», «Ел іші – алтын бесік», «Елінен безген ер оңбайды» деген мәтелдер дәлел болады.

Демек, қазақ халқы өз болмыс-бітімін Отанынан бөліп қарамаған. Халық өзін өсірген анасын қалай құрметтесе, елін, жерін, Отанын да солай құрметтеген. Ата-ананы таңдай алмайтындығы сияқты, Отанды да таңдай алмайтынын жақсы түсінген.

Бұл қасиеттерді жастарға «ар», «намыс» ұғымдарын тірек ете отырып меңгерткен. «Ар», «намыс» дегенді адамның өзі істеген ісінің алдында өзінің моральдық жауапкершілігін ұғынуы, сезінуі, әділетті болуға деген ізгі ниеті деп түсіндірген. «Ерді намыс өлтіреді, қоянды қамыс өлтіреді», «Жаным – арымның садағасы», «Жан сақтама, ар сақта», дей келе, Отан үшін қызмет ету әркімнің борышы деп ескерткен.

Қазақ халқы ежелден қонақжай, меймандос халық. Ол үйіне келген әр адамды, танысын, танымасын жылы шыраймен құшақ жая қарсы алып, «Қырықтың бірі – Қыдыр» деп құрметтеген. Дәрежесіне қарай сый-сыяпатын жасап, өзінің бөлінбес еншісі – қонақасын беріп күткен. Қонаққа кеткен шығынды алла өтейді, әр мейманның «өз несібесі бар» деген түсінік елдік тағылым, адамгершілік танымға есептелген.

Балалар мен жастардың саналы тәртібі мен адамгершілікті мінез-құлқын, моральдық келбетін қалыптастыруда, азаматтық міндетін ой-елегінен өткізуде қауымдасудың (адамдардың бір-біріне түрлі жағдайда көмек көрсетуі, мәселен, қыз ұзату, келін түсіру, енші беру сияқты қуаныш кезінде немесе кісісі өлген үйге аза салу, оның жетісін, қырқын, жылын өткізуде, кездейсоқ апатқа (жұт, өрт, топан су және т.б.) ұшырап, мал-мүліктен айрылғанда туыстық сезіммен мүмкіндігінше

көмек беру) орны ерекше. Қауымдасу бірлікті, ынтымақтастықты көргенділікті көрсетеді. «Көп еңбегі көлмен тең», «Көп жабылса, жоқ табылады», «Көп көрген жер көңілді, көп еңбегі өнімді», «Көп ісінде береке», «Көп қолдаса, жауды жеңбей қоймайды», «Көптің қолы ұзын» деп, қазақ халқы қауымдастықты отбасылық, туыстық, рулық береке-бірлікті сақтау мақсатында тиімді пайдаланған [7].

Қауымдасудың тәрбиелік мәнін А.Байтұрсынов халықтың мына бір кішігірім әңгімесінің аясында түсіндіре білген: «Әкесі балаларына тату тұрындар деп талай айтыпты. Балалары тілін алмай араздаса беріпті. Бір күні ол бір байлам сабауды балаларының қолына ұстатып, сындырындар дейді. Балалары бірінен соң бірі алып, сындырайын десе, сабаулар сынбайды. Әкесі сабауларды байламынан босатып шешеді де, бір-бірлеп сындырындар дейді. Балалары оп-онай сындырады. Сонда әкесі айтыпты: «Араздасып, араларың ашылса, сендер де осы сабаулар сияқты боласындар. Ұйымшыл болындар, сол кезде жаудың жеңуі қиын болады». Бұл әңгіменің құндылығы сол, онда қауымдасудың этикалық ережесі сипат алған.

Адамгершілікті қарым-қатынас мәдениетінің құрамды бөлігінің бірі - әдептілік. Ол мінез-құлық мәдениетінің маңызды саласы ретінде тәрбие барысында қалыптасады. Әдептіліктің түрлерінде терең мағыналы моральдық мәлімет орын алады. Мәселен, қазақ халқының сәлемдесуі тұлғаның моральдық қасиеттерінен көрініс береді. Халық арасында сәлемдесудің бірнеше түрі бар. Оларды қолдану сөйлеушінің жасына, жынысына, қоғамдағы орнына байланысты. Қазақтардың сөйлеу әдебінде үлкендерге «Сіз» деп, өз құрбы-құрдастарына, өзінен кішілерге «Сен» деп ықылас білдіреді. Әйел адамдар «Есенсіз бе?», «Сәлеметсіз бе?», «Амансыз ба?», «Саусыз ба?» деп сәлемдеседі.

Алыс жолдан келген жолаушыға (тіпті алты жасар бала келсе де) ауыл ақсақалдары, азаматтары әдейі іздеп барып сәлем береді. Бұл қалыптасқан ұлттық мәдени дәстүр болып саналады. Келіндердің сыйлы ата, ене, қайнағаларына иіліп сәлем беруі де, үлкен кісілерден табақ қайтқанда сәлем етуі де ата дәстүріне жатады. Адамдар арасындағы қарым-қатынаста сәлемдесудің «Кеш жарық», «Қайырлы күн», «Қайырлы кеш»; қоштасудың «Жолыңыз болсын», «Сау болыңыз»; сыпайы сөйлесудің «Кешіріңіз», «Рақым етіңіз», «Рұқсат болса», «Айып етпеңіз», «Ғафу етіңіз», «Оқасы жоқ» және т.б. түрлері де кездеседі. Амандық-саулық барысында «Ел-жұртың, мал-жаның, қора-қопсың, бала-шағаң аман ба?» деп сұрау; алыстан жолаушылап келген адамға «Аяқ-қолың аман ба? Денің сау ма? Аман-есен келдің

бе?» – деп сәлемдесу де қазақ халқының ежелден келе жатқан адамгершілікті қарым-қатынас мәдениетінің, әдептілігінің көрсеткіші екені даусыз.

Қарым-қатынас барысында өзі ренжіткен адамынан «кешірім» сұрай білуге, өзін ренжіткен адамға «кешірімді» болуға, өзіне жақсылық жасаған адамына дер кезінде ризашылық сезімін білдіріп, «рақмет» айта білуге, өзгелердің алдында өзін беделді ұстай білуге үйреткен. Бұл қасиеттерді саналы адамгершіліктің, ішкі мәдениеттің, мінез-құлық әдебінің көрсеткіші деп түсіндірген.

Халық тәрбие әрекеттері арқылы тұлғаның мынадай педагогикалық-психологиялық қасиеттерін дамытуды көздеген: а) іскерлік қасиеттері (жауапкершілік, білімдарлық, еңбексүйгіштік, шығармашылық, икемділік, өзектілік, өзінің күшіне деген сенімділік, мақсатқа жетудегі табандылық, нәтижелік); ә) басқа адамға байланысты көзқарасты білдіретін қасиеттер (шыншылдық, әдептілік, өнегелік, көпшілдік, бөтен адамның пікір-көзқарасын құрметтеу, шыдамдылық, мейірімділік, ниеттілік, жеткен жетістіке сыни баға беру); б) ерік-жігерлік қасиеттер (шешімділік, батылдық, ұстамдылық, өзін-өзі бақылау); в) әлеуметке, қоғамға байланысты көзқарасты білдіретін қасиеттер (Отанға берілгендік, борышқа беріктілік, саясатқа сенімділік); г) өзінің жеке басына қатысты қасиеттер (өзін-өзі жетілдіру, тәкаппарлық, тәуелсіздік, үнемділік, жомарттық, сыпайылық, инабаттылық) [7; 74-75б].

Қорыта айтқанда, халық педагогикасында халықтың педагогикалық мәдениетінің басқа да тамаша үлгілері, мәселен, «үлкенге ізет, кішіге құрмет» сияқты сыйластық көзқарас, ұлтжандылық, сыпайылық, адалдық, еңбексүйгіштік, әділеттілік көрініс алды. Аталған дәстүрлі тәрбие түрлерінің жас ұрпақтың ұлттық санасын қалыптастыруда берері мол, тек оларды бүгінгі тәрбие талаптарына сәйкес тиімді пайдаланған жөн.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Дзгоба Л. Содружество культур // Литературная газета. - 1990. – № 13.
- 2 Волков Г.Н. Этнопедагогика. М., 1999. - 168 с.
- 3 Бугаева А.Л. Традиционная педагогическая культура народов Севера: дис.... докт. пед. наук. М., 1996. - 370 с.
- 4 Вишаренко В.С. Национально-культурные традиции как способ экологической саморегуляции человеческих популяций // Самоорганизация в природе и обществе: тезисы докл. науч. конф.- Л., 1988.- С. 14-15.
- 5 Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии // Избр. пед. соч. В 2-х т. Т.1. - М.: Педагогика, 1974. - С.229- 547.
- 6 Тамыры терең тәрбие. - Алматы: 1995. - 37-39 б.
- 7 Ұзақбаева С.А. Қазақ халық педагогикасы: оқу құралы. - Алматы. «Глобус» баспасы, 2013. - 468 б.

8. Узакбаева З.А. Культурные ценности и их особенности. -КазУМОиМЯ, журнал «Хабаршы», серия «Педагогические науки», 1(44)2017.-С.168-175.

ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАЗАХСКОГО НАРОДА КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Узакбаева С.А.¹, Абдрайым А.Р.²

¹д.п.н., проф., КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

В статье проанализирована традиционная система воспитания в казахской семье. В семье развивается этническое самосознание человека, в ней он усваивает родной язык. Национальное самосознание проявляется в традициях, обычаях, нравах и стереотипах мышления, нормах поведения и в привычках, регулируют отношения между людьми, передаются из поколения в поколение по-разному в различных социально-экономических и этнокультурных традициях.

Основными задачами казахской семейной педагогики всегда были подготовка к труду, семейной жизни, созданию здоровой дружной семьи. Целью традиционной системы воспитания в казахской народной педагогике является развитие базовых национальных качеств: доброта, терпимость, милосердие, гостеприимство.

Ключевые слова: этнопедагогика, этнопедагогическая культура, казахская народная педагогика, казахская семья, национальное самосознание, традиции, обычаи, нравы, поверия.

Статья поступила 12.09.2017 г.

THE INFLUENCE OF TELEVISION ON THE PERSONAL QUALITIES OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Yermaganbetova R.S.¹,

¹master, Kazakh Abilai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan
raushana_rose@mail.ru

This article examines the impact of tele-translation on the formation of personal qualities of high school students (sensitivity, the need for self-education, mediated perception of information, the formation of a worldview, the importance in family activities, the education of the influence of ideals, the actualization of the process of moral formation of the individual, the actualization of the process of ethical socialization) which constitute the essence of education of the culture of interethnic communication.

Keywords: telecasting, personal qualities, value orientations, culture of interethnic communication, teleinformation, information self-management, national self-consciousness of high school students.

ӨОЖ 159 9: 316. 35
ҒТАМР 15.31.31

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА ТЕЛЕХАБАРДЫҢ ЫҚПАЛЫ

Ермаганбетова Р.С.¹,

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӨТУ-нің Алматы, Қазақстан,
raushana_rose@mail.ru

Мақалада ұлтаралық қатынас мәдениетін тәрбиелеудің мәнін құрайтын телехабардың жоғары сынып оқушыларының тұлғалық қасиеттерін (сенситивті, өз-өзін тәрбиелеуді қажетсіну, қарым-қатынасты қажетсіну, ақпаратты жанама қабылдау, дүниетанымды қалыптастыру, отбасы ықпалының маңыздылығы, мұраттың тәрбиелік ықпалы, тұлғаның адамгершілік қалыптасуы үдерісінің өзектілігі, этникалық, әлеуметтік үдерістің өзектілігі) қалыптастырудағы ықпалы қарастырылады.

Тірек сөздер: телехабар, тұлғалық қасиеттер, құндылық бағдар, ұлтаралық қатынас мәдениеті, ұлтаралық қатынас, телеақпараттар, ақпараттық өзін-өзі басқару, жоғары сынып оқушыларының ұлттық сана-сезімі.

Қазіргі жас ерекшелік психологиясында жоғары сынып оқушыларының (15-17 жас) жасын ерте жастық шақ деп қарастыруға болады. Жастық шақтың нақты мазмұны даму сатысы ретінде әлеуметтік шарттармен байланысты болып келеді; жоғары сынып оқушыларына тән шарттардың бірі – ол олардың әлеуметтік жағдайының бірқалыпты еместігі.

Жоғары сынып оқушыларының ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетін теледидар құралдары арқылы тәрбиелеудің күрделілігі жоғары сынып оқушыларының жасындағы психологиялық ерекшеліктерге; сонымен бірге қаржылық дағдарыстар жағдайында теледидар мен жалпы білім беретін мектептердің өзара әрекеттестігіндегі ұтқырлықтың болмауына байланысты болып келеді. Алайда, тәрбиенің өзі қоғамдық шағын жүйе бола тұрып, нарықтық жағдайларға өту шарттарына байланысты өзіне тән қарама-қайшылықтармен бірге шынайы қоғамдық қарым-қатынастарда да қалыптасады.

Жоғары сынып оқушыларының адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуына қоғамдық тәжірибелер мен сезімдер өте зор ықпал етеді. Моральдық білімдер мен өмірлік тәжірибелер негізінде жасөспірімдер өз мінез-құлықтарында басшылыққа алатын белгілі бір адамгершілік көзқарастар мен қағидалар қалыптасады.

Жоғары сынып оқушыларының сезімталдығы мен санасының дамуы оның ерік-жігер үдерісіне үлкен әсерін тигізеді, соған орай

ерікті іс-әрекеттер барысында еліктеу маңызды орын алады. Осыған орай, жоғары сынып оқушыларының өзін-өзі тәрбиелеуге байланысты екінші бір ерекшелігіне тоқталсақ болады. Осының барлығы жоғары сынып оқушыларының тұлғалық қасиеттерінің дамуындағы ішкі факторлардың (мақсат, мотив, талап) маңыздылығын көрсетеді.

Психологиялық заңдылықтардың қажеттілігіне орай өмірдің мәніне тоқталу барысында А.Н.Леонтьев «негізгі себеп – мақсат шынайы адамгершілікке қарай жоғарлайды және де ешқашан адамды әлсіретпейді, керісінше оның өмірін өзгелердің өмірімен араластырады, мұндай өмірлік себептер ... өмірдің мәнін құрайтын ішкі психологиялық сенімділікті туындатуға қабілетті» деген [1, 87 б.].

Жоғары сынып оқушысы өз бетінше еңбекке араласудың алдында тұр. Ол үшін өмірдің мәнін іздестіру, әлеуметтік және тұлғалық тұрғыдан өзін-өзі анықтау ерекше өзекті мәселе болып табылады. Жыныстық жетілуге байланысты өз ағзасындағы және сырт пішініндегі өзгерістер, өмірлік іс-әрекеттерінің күрделенуіндегі түсінбеушіліктер және жоғары сынып оқушыларының өз мінез-құлқын сәйкестендіретін қарым-қатынас шеңберінің кеңеюі – осының барлығы жасөспірімдік жастағы құндылыққа бағытталған іс-әрекеттің өзектілігін арттырады.

Құндылыққа бағыттылық – жетілген тұлғаның маңызды психологиялық сипаттамасы болып табылады.

Құндылықтардың болуы адмның әлемге бейжай қарамауының белгісі. Құндылыққа бағыттылық тұлғалық қалыптасудың негізі бола тұрып адамның әлеуметтік шынайылыққа деген саналы көзқарасын бейнелейді және осыған орай ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелей отырып, оның мінез-құлқының кең көлемде ынталануын анықтайды.

Бірқатар зерттеулерде (Абрамов Г.С., Ковалев А.Т., Коломинский Я.Л., Кон И.С., Мальковская Т.Н. және т.б.) мамандар жастық шақтың сенситивті, яғни оқушылардың дүниетанымын, қоршаған ортаға көзқарастарын қалыптастыруға және өзін нақты бір ұлттың өкілі екенін сезінуге ықпал ететін тұлғаның тұрақты қасиеті ретінде құндылық бағыттылықты құрауға өте қолайлы жас екенін атап көрсетеді.

Жоғары сынып оқушыларының жасы адамның адамгершілік күшінің жылдам дамуымен, оның рухани-адамгершілік бейнесінің қалыптасуымен: бұл жаста мінез-құлықтың белгілері анықталады, және де дүниетанымының нақтылана бастауымен сипатталады. Педагогикалық үдерісте дүниетаным тұлғаның даму барысындағы әлемді танып-білуіне ықпал ететін білімдер жүйесі ретінде

қалыптасады. Эмоционалдық тәжірибелер арқылы бұл білімдер сезіммен, ерікпен тығыз байланысты болып келетін көзқарастар мен сенімдерге айналады. Білімнің сенімге айналуы оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеу барысында өз еркімен ізденісте болуымен, яғни белгілі бір талаптарға байланысты жылдам жүзеге асады. Мұндай жағдайда педагог мынадай ережелердің ескергені жөн: «Дүниетанымдық көзқарастар баланың сезімімен, ерік-жігерімен анықталады; сезім сананы күшейтеді және ерік-жігерді тұрақтандырады; ерік-жігер – санамен бағыттталып, сезімді басқарып отырады» [2, 79 б.].

Дүниетанымды қалыптастыру үдерісінде оқушыларды әлемнің шынайы бейнесін оның қарама-қайшылықтарымен бірге түсінуге бағыттаған жөн. Жоғары сынып оқушылары нақты тарихи жағдайларды және қоршаған ортаның шынайылығын талдау арқылы және өз көзқарастары мен сенімдерін басшылыққа ала отырып, теориялық ойлау дағдыларын қалыптастырады. Бұл орайда шындықты өздігінен танып білу, оның ғылыми көзқарастармен, ата-аналардың, мұғалімдердің, құрдастарының көзқарастарымен, сенімдерімен сәйкестігі өте маңызды болып келеді.

Қазіргі кезде теледидар тұлғаға әсер ету жағынан оның достарынан кейінгі екінші орында тұрғаны бәрімізге белгілі, бұл дегеніміз жастардың бұқаралық ақпарат құралдарына қарағанда тұлғааралық қарым-қатынасқа көп көңіл бөлетінінің дәлелі және де бұл нақты қызығушылықтар мен өмір сүру салтын қалыптастыруға тікелей әсер етеді. Т.И. Минцтің зерттеуі бойынша сұрастырылғандардың 35 пайызы достарымен қарым-қатынаста болу өнерге деген қызығушылықтарын арттырған, 44 пайызы спортпен шұғылдану барысында, 20 пайызы саяси және ғылыми-техникалық мәселелер бойынша маңызды рөл атқарған [3, 95 б.].

Алайда достармен тұлғааралық қарым-қатынас қоғамға жат қылықтармен де шұғылдануға апарған, яғни ішімдік, карта ойынына салыну 19 пайызды көрсеткен.

Жастардың тұлғааралық қарым-қатынасқа бейімділігін олардың телелдидар ақпараттарын үлкендерге қарағанда, кішігірім топтарда көп талқылайтындары айғақтайды. Зерттеушілердің жастар аудиторияларын сұрастыру нәтижелерін саралау барысында бұл көрсеткіш 96, 8 пайызға жеткен, яғни бұл жоғары сынып оқушылары үшін өте өзекті екенін байқатады.

Қарым-қатынас оқушының ақпаратты қабылдауы мен меңгеруіне үлкен әсер етеді. Оқушының ақпаратты қабылдауы мен меңгеруіндегі

талғамы оның араласып жүрген тобында жүзеге асады.

Бұл саладағы бірқатар ғалымдардың (А.В.Мудрик және т.б.) зерттеу нәтижелері ұлтаралық қарым-қатынасты реттеу және ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеу барысындағы халықтар және олардың мәдениеті жайлы ақпараттарды оқушылардың меңгерулері үшін маңызды мәнге ие болды. Солардың кейбірінің сөздерінен (В.В.Ксенофонтова және т.б.) жоғары сынып оқушыларының телеақпараттарды қабылдауларының ерекшелігі бұл топ мүшелерінде теледидардың балалар мен ересек көрермендерге тән қасиеттері бар екенін байқаймыз. Өздерінің көрермендік тәжірибелерінің даму деңгейіне байланысты оларды ересектермен теңестіруге болады, ал қабылдау заңдылықтарына, шаршау деңгейіне, өмірлік тәжірибенің аздығына байланысты оларды балалар аудиториясына жатқызамыз.

Телехабардың рөлін зерттеу үдерісінде ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру үшін жоғары сынып оқушыларымен жүргізілген сауалнама нәтижесінде сұрастырылған оқушылардың 15 пайызы Қазақстандық теледидардың хабарларын тұрақты көретін болса, 80 пайызы анда-санда көретіндігі анықталды. Сонымен бірге оқушылардың тақырыптық сұраныстары да бізді қызықтырды.

1 Кесте - Жоғары сынып оқушыларының телеақпараттарға көзқарастары

Рейтинг	Телехабарлардың атаулары	Жинақ балл саны
1	«Жаңалықтар»	103
2	«Музыкалық бағдарламалар»	95
3	«Спорттық бағдарламалар»	84
4	«Парасаттық бағдарламалар»	75

Жоғары сынып оқушыларының жаңалықтар хабарын ерекше қабылдайтындықтарын байқадық (кесте 1). Жасөспірімдер бүгінгі күнгі өзекті мәселелерді, яғни ұлтаралық қарым-қатынастар, олардың БАҚ-да қарастырылуы, қазіргі кездегі ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетінің рөлі сияқты мәселелерді талқылауға белсенді қатысады. Кестедегі көрсеткіштердің мәліметтерін ескере отырып Алматы қаласы мектептерінің тәжірибелі педагогикалық жұмыстарының бағыттарын және де жоғары сынып оқушыларына тән тұлғалық ерекшеліктерді қалыптастыруға әсер ететін телехабарлардың ерекшеліктерін анықтадық.

Зерттеушілер атап өткендей, «ақпараттық өзін-өзі басқаруға» (телеақпараттарды өздігінен таңдау) көшу оқушыларда белгілі бір деңгейдегі базалық мәдениеттің қалыптасуын байқатады. Жоғары

сынып оқушыларын ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеудің тиімді ықпалы жоғары сынып оқушыларының бұл орайда өз қажеттіліктерін қаншалықты қанағаттандыруларына байланысты болып келеді.

Осылайша, қазіргі жағдайда жоғары сынып оқушыларын ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеуге қарама-қайшылықтарға оқытатын әлеуметтік институттар кешені әсер етеді.

И.С. Конның пайымдауынша «шын мәнісінде жеткіншектер мен бозбалалар мінез-құлқында отбасылық шарттарға байланысты болмайтын бірде-бір әлеуметтік немесе психологиялық аспект жоқ» [4, 87 б.].

Әрине бұл тәуелділік сөзсіз, теледидарды қосудан, ақпараттарды талқылаудан, достарыңның, болашақ жарыңның мамандық таңдауынан және т.б. байқалады. Жасөспірімнің әлеуметтік өмір салтының қарама-қайшылықтары оның адамгершілік тұрғыдан қалыптасуына да әсер етеді.

Жасөспірімдер көп жағдайда эмоционалдық тұрғыдан ішкі қақтығыстармен байланысты көптеген қарама-қайшылықтарды бастан кешіреді. Сондықтан да әр дәуірдің педагогтары мен ағартушылары бұл кезеңді «дауыл мен құмарлық кезеңі» деп сипаттайды. Мұндай күрес нәтижесінде жоғары сезім әрдайым жеңіске жете бермейді. Осыған орай, жоғары сынып оқушылары әрдайым тәжірибелі адамдардың, яғни ата-аналар мен педагогтардың моральдық қолдауын қажетсінеді. Оларға жақсы дамыған жолдастық сезім тән болып келеді. Осы сезім арқылы кең тараған қарым-қатынас шеңберімен қатар жеке достық қарым-қатынасқа деген қажеттілік те дамиды.

Жоғары сынып оқушыларының достық қарым-қатынасы жоғары талаптарды қажетсінеді: ақжарқындық, адалдық, әрдайым көмекке даярлық, идеологиялық қоғамдастық пен әділеттіліктің талаптары, осының барлығы болашаққа деген ортақ арман мен жоспарлардан, оқуға деген көзқарастардан, ортақ құмарлықтан, өзара сыйласымдылықтан және өзара түсіністіктен байқалады.

Жоғары сынып оқушыларының достығы әсерлі, мазмұнды және тұрақтылығымен ерекшеленеді. Жастық шақта туындаған достық уақыт сынақтарына төзімді болады, өмір бойы бірге жүреді, ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеу барысында өте маңызды орын алады.

Жоғары сыныптық кезең жасөспірімдердің ересектер мен құрбыларының ортасынан ерекшеленгісі келетіндігімен (даралану)

сипатталады, оны өз ерекшелігін абстрактілі кескіндемені көрсете отырып таңқалдырумен, рок-музыкамен, сәндегі авангардтықпен, мінез-құлқындағы әдеттен тыс қылықтарымен, дінмен түсіндіруге болады.

Б.Т.Лихачевтің сөзімен айтқанда «Өзін-өзі тани отырып, ... бозбала өзінің даралығын, тұлғалық ерекшеліктерін, қасиеттерін, негізгі күштерін, таланты мен қабілеттерін білетін болады. Ол өзін-өзі тану үшін ерік-жігерін шыңдайды. Психосфера үдерісін түсіну жасөспірімнің өзін-өзі реттеуіне жол ашады...» [5, 79 б.]; дәлірек айтсақ, өзін-өзі тану оның түсінігі бойынша өзін-өзі ретке келтіріп отыру.

Ю.А.Мислаковскийдің пайымдауынша көрұлтты ортада ұлтаралық қарым-қатынасты ізгілендіру үшін тұлғаның өзін-өзі реттеу идеясы өзге адамдармен қарым-қатынас жасау жүйесінде үлкен маңызы бар. Осы орайда қарым-қатынасты тұлғаның өзін-өзі реттеуінің қажетті шарты ретінде қарастырған тиімдірек болатыны сөзсіз.

Психологтардың жастық шақ сенситивті деген ережелерін басшылыққа ала отырып, жоғары сынып оқушыларының ұлттық өзін-өзі тануын қалыптастырып, патриоттық сезімді жан-жақты дамытып, нығайтып отыру қажет; интернационализмді (халықтар достығы), жасөспірімдердің достарына деген ерекше көзқарастарын; ұлттық-діни ерекшеліктерге деген шыдамдылық таныта отырып тәрбиелеу керек. Жоғары сынып оқушыларын ересек адамдардың шынайы өміріне қатыстыру үдерісінде ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеудің тиімді құралы болып әлеуметтік институттар аясында жұмыс істейтін түрлі шығармашылық бірлестіктерді «мектеп-теледидарды» атауға болады.

Жоғары сынып оқушыларын тәрбиелеудің психологиялық-педагогикалық аспектілерін талдауға байланысты арнайы еңбектерде олардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру барысында телехабарлардың ерекше ықпалын байқауға болады:

- жоғары сынып оқушыларына тән ерекшелік ол – сенситивтілік;
- жоғары сынып оқушыларында өзін-өзі тәрбиелеуге деген құштарлық ерекше байқалады;
- жоғары сынып оқушылары қарым-қатынасқа оңай түседі;
- жоғары сынып оқушыларының дүниетанымдық көзқарастары күшейеді;
- жоғары сынып оқушыларына ақпаратты жанама түрде қабылдау тән;

- жоғары сынып оқушыларында тұлғаның қалыптасуындағы әлеуметтік-мәдени фактор ретінде отбасының ықпалы сақталады;
- жеткіншектік шақта мұраттың тәрбиелік ықпалы зор болады;
- жоғары сынып оқушыларында адамгершіліктің қалыптасу үдерісі белсендіріледі;
- жеткіншек шақта этникалық әлеуметтену үдерісі белсендіріледі.

Осылайша, жоғарыда айтылғандардың барлығы мынадай шешімге әкеледі:

Жоғары сынып оқушыларын телехабар құралдары арқылы ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеудің тиімділігі қарастырып отырған мәселе төңірегінде ата-аналардың педагогикалық білімдері жоғарлағанда ғана артады; осы мақсатқа орай, теледидарда «Ата-аналардың педагогикалық кеңесі», «Менің жанұям», «Психологиялық қызмет» тақырыптарына байланысты этикалық әңгіме, пікірталас, сенім телефоны т.б. ашуға болады.

Жоғары сынып оқушыларын ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеу деңгейі оларды ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға байланысты өзара (теледидар-мектеп) шығармашылық іс-әрекеттерге жұмылдырса, мейілінше арта түседі (№84 орта мектептегі «Достық» қоғамдық ұйымының әрекеттерін теледидарда дәріптеу; тележүргізушілер мен телехабар көрермендерінің орнына жоғары сынып оқушыларының өздерін қою).

Ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне телехабар құралдары арқылы тәрбиелеудің тиімділігі жастардың эфирлік саясаты – қоғамда болып жатқан өзгерістерге мобильді жауап беру тетіктерін құру, жастар ортасында, тақырыптың ауқымының кеңеюіне және жоғары сынып оқушыларының сұраныстарына орай телебағдарламалардың сапасына байланысты арта түседі.

Жоғары сынып оқушыларының тұлғасына тән қасиеттерді қалыптастырудағы теледидардың рөлі телехабарларды қолдану үдерісін педагогикалық тұрғыдан қадағалауды ұйымдастырған кезде ғана мейілінше арта түседі.

ӘДЕБИЕТ

1 Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - М.: Политиздат, 1975.- 211 с.

2 Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций. Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений и слушателей ИПК и ФПК. - М.: Прометей, 1996.- 327 с.

3 Программа развития воспитания в системе образования России на 1999-2001 годы. Приказ Министерства образования РФ от 18.10.99г. № 574 // Воспитание школьников. - 2000. - № 2. – С.17.

4 Кон И.С. Психология старшеклассника. - М., 1982.- С.78.

5 Лихачев Б.Т. Методологические основы педагогики. - Самара, 1998.- 199 с.

ВЛИЯНИЕ ТЕЛЕВЕЩАНИЯ НА ЛИЧНОСТНЫЕ КАЧЕСТВА СТАРШЕКЛАСНИКОВ

Ермаганбетова Р.С.¹,

¹магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,

Алматы, Казахстан, gaushana_rose@mail.ru

В данной статье рассматривается влияние телевидения на формирование личностных качеств старшеклассников (сенситивность, потребность в самовоспитании, опосредованное восприятие информации, формирование мировоззрения, значимость влияния семьи, воспитательное влияние идеалов, актуализация процесса нравственного становления личности, актуализация процесса этической социализации) составляющих сущность воспитания культуры межнационального общения.

Ключевые слова: телевидение, личностные качества, ценностные ориентации, культура межнационального общения, телеинформации, информационное самоуправление, национальное самосознание старшеклассников.

Статья поступила 20.09.17.

THE VALUE OF DANCE IN AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS OF THE CHOREOGRAPHIC COLLEGE

Menlibayeva K.A.¹

¹master, Kazakh Ablai Khan UIR and WL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: m-kaljan@mail.ru

Aesthetic education in the school is aimed at developing the abilities of students, to perceive, feel and understand the beauty, to notice the good and the bad, to act independently, thus becoming involved in various kinds of artistic activity.

The article is devoted to the artistic and aesthetic education of students through dances.

In the dance classes, according to the author's opinion, movements that come from the heart, from the depth of the soul and expressing individuality are especially encouraged. In this way, communication with oneself, other people and the surrounding world is built with the means of dance, when the whole personality is involved into the action: the body, the intellect and the soul. The author considers collective discussion of the content of dances, dance and musical repertoire, costumes as valuable to the realization of artistic and aesthetic education of students, which also contributes to the formation of artistic taste, as well as the communicative abilities of students, moral and ethical norms of interpersonal relationships, behavior and work skills in the collective.

Keywords: aesthetic education, artistic taste, aesthetic values, art, interpersonal relationships, cultural heritage, traditions.

ОӘЖ 377.5
ҒТАМР 14.33.19

ОҚУШЫЛАРДЫ БИ САБАҒЫ АРҚЫЛЫ РУХАНИ-ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕГЕ БАУЛУ

Меңілбаева Қ.А.¹

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: m-kaljan@mail.ru

Мектептегі эстетикалық тәрбие оқушылардың қабілеттерін дамытуға, көркемдікті түсінуге және сезінуге, жақсы пен жаманға назар аударуға, өздігінен әрекет етуге, әр түрлі көркемдік белсенділіктерге қатысуға бағытталған.

Бұл мақала оқушыларды шығармашылық және эстетикалық тәрбиеге би арқылы баулу тақырыбына арналған.

Автордың пікірі бойынша, би сабағында жан қойнауынан, жүректен шығатын іс қимылдар ғана тұлғаның даралығын білдіреді. Сондықтан би қимылдары арқылы дене, ақыл және жан дүниесі арқылы адамның өз өзімен, басқа да тұлғамен және бүкіл әлеммен қарым қатынас тілі пайда болады. Сонымен қатар, автордың ойынша, көркемдік талғамды қалыптастыруға ықпал ететініол; би, оның мазмұны, оқушылардың музыкалық репертуары, костюмдер, сондай-ақ оқушылардың коммуникативтік дағдылары, мінез-құлқы, тұлғааралық қарым-қатынас дағдылары, моральдық-этикалық нормалары мен коллективта жұмыс жасауы.

Тірек сөздер: эстетикалық тәрбиелеу, көркемдік дәмі, эстетикалық құндылықтар, өнер, тұлғааралық қатынастар, мәдени мұра, дәстүрлер.

Қазіргі таңда мектепте оқыту барысындағы мәселелердің бірі-оқушылардың рухани-эстетикалық талғамын дамыту, сол арқылы олардың бойында адамгершілік, мейірбандық, имандылық қасиеттерін қалыптастыру. Әр баланың көркемдік ойлау қабілітін дамыта отырып, шығармашылық, қиял сезімін дамыту. Ал, осы мәселелер мектеп қабырғасында әлі де болса өз мәнінде шешілмей келеді. Соның салдарынан оқушылардың сабаққа ынтасының төмендеуі, енжарлық етек алуда. Эстетикалық тәрбие біздің байқауымызда дүние жүзілік және ұлттық мәдениет салалары негізінде көркемділікке, әсемділікке, сезімталдыққа баулу жүйелерін қамтиды. Әрине бұл өте ауқымды процесс. Ол жан-жақты зерттеуді, оны жүйелі түрде меңгеруді талап етеді.

Эстетикалық тәрбие мәселелері көптеген ғалымдар еңбектерінде жан-жақты қамтылған. Оның жасөспірімдерді тәрбиелеудегі маңызы, эстетикалық тәрбие беру мәселелері А.В.Бакушинский, Г.В.Лабунская, Н.П.Сакулина, Б.П.Юсов, еңбектерінде қарастырылған. Ал, жас ұрпақтың рухани-эстетикалық, дүниетанымдық көзқарасының жарасымды қалыптасуына, көркемдік сезімталдығы мен эстетикалық талғам өрісінің дамуына ықпал ететін құралдарының бірі – өнер.

Халқымыздың ұлттық мәдени мұралары, би өнертүрлерінің маңызы туралы Республика ғалымдары Г.Исмаилова, Б. Аюханов, Ш.Жиенқұлова еңбектерінде нақты көрсетілген.

Келешек ұрпаққа ұлттық өнердің қыры мен сырын игерте отырып, олардың эстетикалық сезімталдығын, танымдық өрісін, көркемдік талғамы мен шығармашылық ой-қиялын шыңдау, дамыту, балалардың өзі өмір сүретін ортасына сұлулық әкелуге деген құштарлығын, туған халқына, ата-бабаларымыздың көркем-мәдени мұраларына, эстетикалық дәстүрлеріне деген сүйіспеншілік қатынастарын дамытуға, тәрбиелеуге зор мүмкіндіктер туады [1, 30-31-б.].

Еліміздің ертеңі болашақ ұрпақтың біліміне, рухани мәдениеттілігі мен саналы ұлттық ойлау қабілетіне, шығармашылық іскерлігіне, кәсіби шеберлігіне байланысты. Ғасырлар тұңғышынан бастау алып, халықтың дүниетанымына, көркемдік талғамына, шығармашылық ой-өрісіне зор ықпал еткен әдеби фольклор құндылықтарының балалардың қабылдауы мен танымына сәйкес ең тамаша үлгілерін жақындату, оқушылардың сұлулықты сезіне, түсіне, түйсіне білуі мен рухани өмірін байыту және ана тіліміздің байлығы мен әдеби мұраларымызға деген қызығушылығын арттыру арқылы олардың бойындағы «рухани жүдеуліктен» арылту, эстетикалық мәдениетті қалыптастыру бүгінгі таңда өзекті мәселенің бірі болып табылады.

Жас ұрпақтың азамат болып, дүниетанымдық өрісі қалыптасатын мектеп қабырғасында, рухани-эстетикалық тәрбие беру, негізінен, өнер пәндері арқылы жүзеге асырылады. Өнерлердің ішінде, адамның өмір сұлулығы туралы талғамын, дүниетанымын бейнелі айқындайтын, адамзат жасаған өнер саласындағы көркемдік мәдениетінің қазыналарымен қауыштыратын бір саласы - қазақ би өнері. Ұлттық, яғни қазақ би өнеріміз, туған еліміздің тарихын, табиғат сұлулығын, халқымыздың тұрмыс салтын, эстетикалық дәстүрлерін айшықтап бейнелей отырып, Отандық көркем мәдениетпен қауышуға мүмкіндік туғызады.

Қазақ би пәні басқа пәндерге карағанда мазмұны мен мақсаты жағынан ерекше пән. Бұл пәннің бағдарламалық оқу-тәрбие жүйесіне кіретін, өзіне тән көркем-бейнелік тілі ерекше және туындылары әрі эстетикалық әрі қолданбалы мәнге ие - сәндік өнерге баулу айрықша орын алады. Қазақ халқының дәстүрлі би өнері - халқымыздың қоршаған өмір шындығына деген дүниетанымын көрсететін музыкалық, ауызша-поэтикалық және басқа да рухани-эстетикалық мәдениетінің алтын қорын құратын мәдени дәстүрлері аясындағы

әсемдік туралы эмоциялық сезім мен көркемдік талғам өрісін танып білудің қайнар бұлағы. Бұл өнердің философиялық, тарихи, этнографиялық, әлеуметтік, мәдениеттанымдық аспектілерін зерттеген Л.Сарынова, О.В.Всеволодская – Голушкевич, Д.Т.Әбіров т.б. оның көркем-мәдени құндылық және рухани тәрбие саласындағы маңызын жоғары бағалаған [2, 6-б.].

Дегенмен, жүргізілген зерттеу жұмыстарының нәтижелерін саралай отырып, оқушылардың би арқылы іс-әрекеттерін, қоғамның көркемдік мәдени құндылықтарын, ұлттық өнердегі эстетикалық дәстүрлерді игертумен сабақтастықта қарастырудың педагогикалық мәселелерінің өліде қажетті деңгейде зерттелмегенін көреміз. Зерттеулердің, қолда бар оқу-әдістемелік құралдардың мазмұны негізінен, оқушылардың билеу дағдылары мен шығармашылық қабілеттіліктерін қалыптастырудың, дамытудың педагогикалық, әдістемелік мәселелеріне баса көңіл бөледі. Қазақ мектептеріндегі өнер сабақтарының құрылымында, өнердің кез-келген түрін игерту үшін алдымен оның жасалу техникасын меңгертіп алып, содан кейін ғана жалпы көркемдік даму мен тәрбие үрдісіне ауысуға болады деген пікір қалыптасқан. Көп жағдайда мектеп мұғалімдері, би өнер сабақтарында тек қана қарапайым қимыл-қозғалыстарды жасауымен шектелетіні белгілі. Бұл өнердің жасалу принциптері, дәстүрлері т.б. қасиеттері туралы көркемдік білім беру ісі сабақ мазмұнынан тыс қалады.

Оқушыларды қазақ би өнеріне баулу саласындағы зерттеу жұмыстарымыздың нәтижелері, балалардың көркемдік білімдегі жетістіктері, ең алдымен, өмір шындығын, өнер туындыларын эстетикалық мәнде қабылдау дағдылары мен өнерге деген әсерлі де танымдық қатынастарының қалыптасуына тәуелді екенін дәйектейді. Оқушылардың танымдық, көркем билеу, шығармашылық іс-әрекеттерінің негізі, балалардың хореографиялық өнердің көркем-мәнерлі тілін сұлулық заңдылықтарына тән игертуіне, халықтың рухани-материалдық, мәдени-эстетикалық құндылықтарымен танысуына бағытталған, өнердің әдістемелік сәйкестікті талап етеді.

Соған орай, мектептегі би өнері, соның ішінде ритмика пәнінің қазіргі кездегі мақсаты - оқушылардың көркем билеу машықтарын шығармашылық деңгейге көтере, өнер туындыларын эстетикалық мәнде қабылдата, түйсіндіре отырып, олардың дүниетанымдық өрісін имандылық-эстетикалық, мәдениеттілік мазмұнмен байыта түсуге бағытталуы тиіс.

Қазақтың дәстүрлі би өнері арқылы, оқушыларды туған халқының материалдық көркем құндылықтарымен, эстетикалық талғамымен, мәдени дәстүрлерімен қауышуына жол ашамыз. Сонымен бірге, халықтық өнер арқылы оқушылардың, қоғам дамуымен, халық өміріндегі өзгерістермен, эстетикалық идеялар мен көркемдік дәстүрлердің жаңаруымен өнер формаларының да өзгеретінін, сол өзгерістердің пайда болуына себеп болған тарихи, мәдени, әлеуметтік құбылыстарды танып білуіне мүмкіндік жасаймыз. Егер бұл мәселелерді дұрыс жолға қоя алмасак, онда, оқушылардың көркемдік білім, мәдени мұралар туралы интеллектуалды дамуына кері әсер ететін, өнерді игеру мазмұнына нұқсан келтіретін:

- көркем-эстетикалық, мәдени дәстүр туралы сезімнің қалыптаспауы;

- ұлттық өнерге, туған халқының көркем мұраларының құндылықтарына үстіртін, немқұрайлы көзқарастың қалыптасуы;

- жалпы өнермен айналысуға деген құштарлықтың кемуі сияқты кемшіліктердің тууына жол ашамыз.

Әр баланың ойлау қабілеті халқының өнері үлгісінің ықпалымен, туған жер табиғаты сұлулығы, билеу айшықтығы әсерімен қалыптасады. Халқының бар данышпандығын, идеалын, дүниетанымдық талғамын, дәстүрлерін бойына жинақтаған өнерінің көркемдік тілін меңгермей, әлемдік мәдениет қазыналарымен сусындау мүмкін мес. Сондықтан, бұл өзекті мәселені оқу-тәрбие жұмыстарында үнемі ескеріп отыру қажет. Қорыта айтқанда, оқушының мектептегі алғашқы күнінен бастап, олардың практикалық және өнерді эстетикалық қабылдау іс-әрекеттерін бірізділікпен, жүйелі ұйымдастыра отырып, мұғалім мынадай көркем-тәрбиелік міндеттерді жүзеге асыруы тиіс:

1. Қазақ би өнері саласындағы көркемдік іс-әрекеттерді, өнердің атқаратын қызметіне тән мазмұнда, заңдылықтары толық ескеріліп жоспарлануын және жүзеге асырылуын қамтамасыз етуі.

2. Өнердің түрлерімен, мәнерлік құралдарымен, ішкі мазмұнымен мақсатты таныстыра отырып, оқушының кеңістіктік бейнелі ойлау қабілетін, шығармашылық қиялын дамыту.

3. Әрбір сабақ барысында, өнерге баулудың әдістемелік, педагогикалық, психологиялық мәселелері өзара ұштастырыла жүргізілуін қамтамасыз ету.

4. Балалардың практикалық көркемдік іс-әрекеттерін шындық объектілеріндегі, табиғаттағы және өнердегі эмоциялық көңіл-күй әсерін көре, сезіне білуге, қоршаған ортаға эстетикалық көзқарасты қалыптастыруға бағыттау.

5. Көркемдік мәдениет құбылыстарын, рухани тәрбиесін және оның адам өміріндегі алатын орны мен мәні туралы түсініктерді тереңдету.

6. Туған халқының көркемдік мәдениетін, өнердегі дәстүрлерін, тарихи ескерткіштерін эстетикалық тұрғыда бағалай білуге баулитын жүйелі білім көздерін айқындау және тиімді пайдалану.

7. Әрбір сабақта, балаларды адам өміріндегі сұлулықты түсіне білуге баулуда, қазақ халқының эстетикалық дәстүрлерін, жарасымды ойын-мерекелеріндегі өнерлердің тоғысуын сипаттайтын дидактикалық материалдарды тиянақты пайдалану.

8. Балалардың сабақтар барысында қалыптасқан көркем-эстетикалық дағдыларын, іскерліктерін тұрмыс жағдайында, күнделікті қоғамдық жұмыстарда, еңбек процестерінде пайдалана білуге баулу.

Ұлттық би дегенде көз алдымызға қос етек көйлек киген, шолпысын сыңғырлатып мың бұралған қыпша бел қазақ қызы мен батыр тұлғалы жігіттің бейнесі елестейді. Би - әр халықтың табиғатын, болмысын, тұрмыс – тіршілігін бейнелейтін өнер. Ұлттық биіміздің түп – тамыры ғасырлар қойнауынан нәр алады. Сондықтан бұл өнер түрі халықпен бірге жасасып келеді. Би – ұлттық өнердің басқа да түрі сияқты халық тұрмысына берік еніп, олардың әдет – ғұрып ерекшелігі мен іс - әрекетін бейнелейтін өнерге айналды. Би сабақтары арқылы балалардың туған халқының мәдени құндылықтарын игеруін толық қамтамасыз етуде, мұғалім, жалпы педагогакалық білім негіздерімен қоса, ұлттық өнердің даму тарихын, өнер саласындағы көркемдік мәдени мұралардың тәлім-тәрбиелік мәнін сапалы меңгеруі тиіс. Ұлтымыздың болмысын, келбетін көрсететін «Қамажай», «Маусымжан», «Келіншек», «Қос алқа», «Айжан қыз» секілді төл билерімізді кәсіби деңгейге жеткізген кешегі Шара апамыздың арқасында біздің биіміз әлемге танылған. Айтқандай, қазақ биі ұлттық өнердің басқа түрлері сияқты халықтың тұрмыс-салтында, әдет-ғұрпында берік орын алған. Мысалы, еңбек қимылдарын көрсететін «Өрмек биі», аңшылар өмірін бейнелейтін «Қоян биі», «Қоян-бүркіт», «Құсбегі-дауылпаз», әзіл-оспақ пен күлкіге құрылған «Насыбайшы», аң-құстар мен жан-жануарларға арналған «Ортеке», «Қара жорға», т.б. халық билері бар.

Қазіргі эстетикалық білім мен тәрбие үрдісінде, жеткіншек ұрпаққа туған халқының жалпы өнер саласындағы, соның ішінде, қазақтың әдеби фольклоры құндылықтарын игерте отырып, ұлттық мәнде тәрбиелеу қажеттілігі артады. Ол қажеттіліктерді жүзеге асыру құралдарының бірі – мектептегі оқу-тәрбие үрдісінде, балаларды, қазақтың ауыз әдебиеті мен көркем әдебиет құндылықтарымен

қауыштыра отырып, олардың көркемдік талғамы мен рухани-эстетикалық мәдениетін қалыптастыру [3, 3-б.].

Адамдардың шығармашылық ой-өрісін дамыту арқылы, олардың қоршаған өмір шындығына деген адамгершілік-гуманистік көзқарасын қалыптастыру, әрбір тұлғаның алдыңғы ұрпақ жасап қалдырған көркем-материалдық, рухани-эстетикалық құндылықтарды, қоршаған ортаның сұлулығын танып білуге, сақтауға, құрметтеуге жетелейді. Сол құндылықтарды өзінің күнделікті өмірінде қолдануға, халыққа таратуға, насихаттауға белсенді ат салысуға тәрбиелейді [4]. С.Шацкий: «Өнер өз табиғатымен баланың сезіміне жеңіл әрі аса қажетті. Тек оны бала бойына сіңіре білудің жолын табу керек», - деп жастардың көркем-эстетикалық дамуына өнердің зор әсерін айқындайды. Дана халқымыз өздері өмір сүрген ортаның әлеуметтік – экономикалық жағдайына, мәдениеті мен тарихына орайлас жас буынға тәлім – тәрбие берудің басқа жұртта қайталанбайтын талап тілектерін дүниеге әкелді. Мәселен, жас ұрпақты тәрбиелеудің жалпыға ұрпақ ортақ моральдық – психологиялық нормасы белгіленді, оның мәні «сегіз қырлы, бір сырлы» деген нақыл сөзден жақсы байқалады. Осы орайда белгілі ғалым Қ.Жарықбаев ұлттық тәрбиеміздің астарында не жатқанын былай ашып береді: «Біздің ұлттық тәрбиеміздің астарында мынадай белгілер бар. Атап айтар болсаң, жеріміздің ұлан – ғайыр кеңдігі мен табиғат сұлулығының әсерінен ғасырлар бойы қалыптасқан дарқандық, адамға деген мейірімділік пен өнерпаздық қазақтың көшпенділік психологиясынан туындаған асқан қонақ жайлылық, жоңғарлар тұтатқан жойқын соғыс пен қырғынға ұшырау кезінде тірнектеп жинаған рухани мұраны ұрпақтан – ұрпаққа жеткізу ниетімен қалыптасқан ала балажандылық үнемі мал шаруашылығымен айналысудан шыққан малжандылық, өзінен басқа жұрттарға деген бауырмалдық, ешуақытта біреудің жеріне көз алартпаған бейбітшілдік, өзі тиген дұшпанның қабырғасын қақыратқан батырлық, «мың өліп, мың тірілген» кездердегі шыдамдылық біздің ұлттық мінезіміздің жоғар бітістері, біздің ұлттық мақтанышымыз емес пе?!...».

Айтарлықтай, рухани және эстетикалық тәрбиенің қалыптасуы мен дамуы халықтың сан ғасырлық тарихымен, тұрмыс-тіршілігімен және мәдениетімен тығыз байланысты. Адамдардың сырт тұрпатында, қарым-қатынастарында, киім-кешегі мен үй-жайларында, өндіргіш заттарында, тілі мен өнер туындыларында – осының бәрі эстетикалық мәдениеттің, эстетикалық талғам мен ұғымының ерекшеліктері мен принциптері көрінетіні белгілі. Ұлы ағартушылық халықтың ауызекі

шығармашылығы мен үлгі-өнегесін халық даналығының көрінісі ретінде пайдалану жөнінде көптеген құнды идеялар айтты. Оларды өздерінің іс-тәжірибелеріне, еңбектеріне арқау етті, оның тәрбие саласындағы күшіне сенді. Ағартушылардың халық күшіне деген мұндай сенімі халық өмірін, салт-дәстүрін, мәдениетін, тарихын жетік білуге, халыққа деген ыстық сүйіспеншілік негізделген. Қазақтың халықтық педагогикасының асыл мұраларын зерттеу, қазақ отбасының тәрбие дәстүрлерін талдау халықтың рухани тәрбиені жүзеге асырудағы педагогикалық талаптарды, әдіс-тәсілдерді, амал-жолдарды, өзіндік ерекшеліктерді бүгінгі күнде көзден таса болып бара жатқан, бірақ өте қажетті деген дәстүрлерді көре білу жастарға эстетикалық және рухани тәрбиелеу ісін ойдағыдай жүзеге асыруға көмектеседі. Жаңа қоғам талабына сай адам санасын, оның қабілетті мен рухани байлығы жан-жақты жарасымды дамыту мәселелері адамдардың қабілеттерін ашып, олардың өмірін рухани бай, сан қырлы ету үшін мейлінше кең өріс ашу. Әсемдік сезімін дамыту, жоғары эстетикалық талғам, өнер шығармаларын, тарих мен архитектура ескерткіштерін, туған табиғаттың сұлулығы мен байлығын түсініп, бағалай білу қасиетін қалыптастыру қажет. Осы мақсатқа әрбір оқу пәнінің, әсіресе зор танымдық және тәрбиелік күші бар әдебиеттің, музыканың, би және бейнелеу өнерінің эстетикалық мүмкіндіктерін пайдалануға мүмкіндік зор [5].

Қазақ өнерінің, әсіресе, қазақ билерінің құдіреттілігі, көрермен жұртшылықтың жүрегінде өшпес із қалдыратындығы, орындалу мәнерінің адам жүрегіне жетуі. Дәстүр сабақтастығы – ұлт өнерінің негізі. Олай болса, бай көркем шығармашылығы бар қазақ би өнерінің ұлттық үлгілерін тәжірибелік түрде игермесе, оның рухани құндылығы жоғалады. Әрбір әннің мазмұнын тез арада бимен бейнелеп көрермендерге жеткізу үшін талмас еңбек пен көп іздеу, тынымсыз шеберлік шыңдау керек екенін айтқым келеді. Би өнерін өз өмірім мен өнерімнің басты нысанасы етіп алғанымға өкінбеймін. Себебі – ол өз халқымның өнері, ал мен болсам, сол халықтың перзентімін. Өзімнің тынымсыз ізденісімнің арқасында ұлттық биімізді қайта түлетіп қана қоймай, шынайы кәсіпкерлік деңгейге дейін көтергім келеді. Дегенменде, қазақ бастауыш мектептерінің ана тілі мен өнер саласындағы, соның ішінде, музыка, би өнері және көркемдік еңбек пәндерінің оқу бағдарламаларына шолу жасасақ, онда өнер пәндеріне бөлінген сабақтар санының аздығын, тапсырмалардың, негізінен практикалық іс-әрекеттеріне: балалардың ән тексін жаттау, ән айту,

би билеу, құрастыру істерін орындауына бағытталып құрылғанын көруге болады. Бұл кемшіліктер, жас ұрпақтың көркемдік білім жүйесі арқылы толық қанды эстетикалық дамуына, рухани мәдениеттілігінің қалыптасуына мүмкіндік жасамайды. Әсіресе, бұл қасиеттер бастауыш мектеп қабырғасында мақсатты түрде жүзеге асырылмаса, онда алдағы кезеңде балалардың санасында өнерді тану, өнерге деген құштарлық, өнермен шығармашылық, дүниетанымдық айналысу деңгейі төмендейді [6].

Қорыта келгенде сабағында оқушыларға эстетикалық тәрбие беруде халық дәстүрлерін, ұлттық өнердің түрлерін көбірек пайдалану қажет. Аса маңызды міндет жас ұрпаққа көркемдік білім беру мен қазақ ұлттық би арқылы эстетикалық және рухани тәрбиені айтарлықтай жақсарту. Өйткені, бастауыш мектеп, оқушы жастардың, болашақта, өмірге деген эстетикалық көзқарасын, рухани дамыун, әсемдік пен сұлулық туралы танымын, талғамын, өз ортасына сол сұлулықты енгізуге деген құштарлығын қалыптастырудың тұғыры болып саналады.

ӘДЕБИЕТ

1 Бабаян А.Г. Формирование эстетических ценностных ориентаций старших школьников в учебно-воспитательном процессе. - Омск, 2010.

2 Ванслов В.В. Эстетика, искусство, искусствознание: (Вопросы теории и истории) 1983. - 430 б.

3 Видгоф В.М. Целестность эстетического сознания: (деятельностный подход). - Томск, 1992. -151 б.

4 ҚР –ның білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.- Астана, 2011.

5 Жиенқұлова Ш. Өнерім-өмірім. - Алматы, 1993.

6 Аюханов Б.Ф. Pas de bougtee по жизни. - Алматы, 2013.

ЗНАЧЕНИЕ ТАНЦЕВ В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА

Меңілбаева Қ.А.¹

¹ магистрант КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: m-kaljan@mail.ru

Эстетическое воспитание в школе направлено на развитие способностей учащихся, воспринимать, чувствовать и понимать прекрасное, замечать хорошее и плохое, действовать самостоятельно, приобщаясь тем самым к различным видам художественной деятельности.

Статья посвящена художественно-эстетическому воспитанию учащихся посредством танцев.

На занятиях танцами по мнению автора особо поощряются движения, идущие от сердца, из глубины души, выражающие индивидуальность. Так средствами танца выстраивается коммуникация с самим собой, другими людьми и окружающим

миром, происходит вовлечение в действие всей личности целиком: тела, интеллекта и души. Ценным в реализации задач художественно-эстетического воспитания школьников автор считает коллективное обсуждение с учащимся содержания танцев, танцевального и музыкального репертуара, костюмов, что также способствует формированию художественного вкуса, а также и коммуникативных способностей учащихся, нравственно-этических норм межличностных взаимоотношений, навыков поведения и работы в коллектив.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, художественный вкус, эстетические ценности, искусство, межличностные взаимоотношения, культурное наследие, традиции.

Статья поступила 10.09.2017

FORMATION OF COMMUNICATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOL STUDENTS BY WAYS OF THE GAMES

Zhansugurova K.T.¹, Zhumabek F.O.²

¹c.ped.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai khan,
Almaty, Kazakhstan, kulaisha61@mail.ru

²master, at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

This article considers the problem of formation communicative abilities of junior school students by ways the of games.

The changes in the system of school education, defined by school reform, requires as one of the main criteria of efficiency of educational process to consider the formation of personality students, talented and hard working, with strong communicative skills, the participants of the open teaching process, prepared for life in an open society, starting from the first years of school

Keywords: junior school students, personality, ability, communicative skills.

УДК 378.04

МРНТИ 14.35.07

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ИГР

Жансугурова К.Т.¹, Жумабек Ф.О.²

¹к.п.н., ст. преп. КазУМО и МЯ им. Абылай хана, e – mail:kulaisha61@mail.ru

²магистрант, КазУМО и МЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

В данной статье рассматривается проблема формирования коммуникативных способностей младших школьников средствами игр.

Изменение системы школьного образования, определяемое реформой школы, требует в качестве одного из основных критериев эффективности учебно-воспитательного процесса рассматривать формирование индивидуальности учащихся, талантливых, способных, усердных, с развитыми коммуникативными умениями, участников открытого педагогического процесса, подготовленных к

жизни в открытом обществе, начиная с первых лет обучения в школе.

Ключевые слова: младшие школьники, личность, способность, коммуникативные умения.

В современной дидактике структура коммуникативных умений рассматривается с позиций деятельного подхода к общеучебным умениям. Основой формирования коммуникативных умений являются коммуникативные способности, т.е. особенности личности, которые выступают субъективными условиями успешного развития коммуникативных умений.

По данным А.В. Мурдика, формирование исследуемых умений проходит несколько стадий: усвоение стандартных приемов и норм общения в ситуациях определенного типа – работа в группе, в коллективе; автоматизация их применения, достигаемая путем регулярного использования в ситуациях жизнедеятельности коллектива; появления импровизационности в их применении, что проявляется в качественных изменениях способов решения коммуникативных задач; перенос умений из одной ситуации в другую.

В исследованиях коммуникативные умения определяются через коммуникативные действия школьников, предполагает следующее определение коммуникативных умений младших школьников: «это осознанные коммуникативные действия и их способность правильно строить свое поведение, управлять им в соответствии с задачами общения».

Коммуникативные умения основываются на совокупности коммуникативных знаний, навыков и коммуникативного опыта личности.

Под коммуникативными знаниями, согласно определению, мы понимаем обобщенный в коммуникативной деятельности опыт человечества, отражение в сознании людей коммуникативных ситуаций в их прилично – следственных связях.

Исходя из определения навыка, рассмотренного в трудах А.В. Запорожца, Д.Б. Эльконина, в философских и психологических словарях (навык – действие, доведенное до автоматизма путем многократного повторения), сформулирует определение коммуникативного навыка.

Коммуникативный навык – действие, выполнимое в процессе общения, сформирование путем повторения, доведенного до автоматизма.

Исходя из определения опыта, данного многими исследователями, опыт – то, что переходит во внутренний план личности, становится ее нормой в действии и поведении, мы понимаем под коммуникативным

опытом совокупность коммуникативных знаний, умений и навыков, переходящих во внутренний план личности, обеспечивающих нормативные действия в поведении в процессе общения.

Общепринятой в психологии считается структура коммуникативных умений, опирающаяся на выделенные Г.М. Андреевой коммуникативный, перцептивный и интерактивный блоки общения.

Коммуникативный блок подразумевает владение средствами вербального и невербального общения с целью передачи информации. В этой связи мы придерживаемся мнения других ученых, которые считают, что данный блок умений целесообразнее называть информационным.

Интерактивный блок – владение способами и приемами психологического воздействия и взаимодействия. Перцептивный – способность к восприятию, оцениванию и взаимопониманию людей.

Данная структура включает: умение согласовывать свои действия и желания с партнером по общению, умение делиться с ним своими знаниями и чувствами, выражать просьбу, поздравление, желание, умение быть заинтересованным в результатах общения.

К основным коммуникативным умениям волевые качества (умения управлять своим поведением), качества внимания (наблюдательность, переключаемость), умения социальной перцепции, умения самопрезентации, вербальные и невербальные умения, фактически выделяет только два блока – перцептивный и информационный, а также группу личностных качеств (произвольность поведения, наблюдательность), которые, на наш взгляд, усиливают результативность коммуникативной деятельности ребенка.

Структура коммуникативных умений, также отличается от трехблочной структуры, рассмотренной выше, так как она включает, помимо умений (умение преодолевает барьеры в общении, устанавливать межличностные контакты) социально – психологические и психолого – педагогические знания, а также способности к адекватному познанию себя и других людей. Мы считаем неправомерным включение в структуру коммуникативных умений знаний и способно, так как они, согласно сущности умений, рассмотренной нами выше, не являются их структурными компонентами.

Поскольку, нашего точка зрения касается коммуникативных умений младших школьников, то дальнейшей задачей является рассмотрение структуры коммуникативных умений детей этого возраста.

Так, рассматривая структуру коммуникативных умений детей младшего школьного возраста достаточно узко, выделяя в ней только речевые действия: умение ориентироваться в ситуации общения, планировать содержание общения (умение определять начало высказывания, его план, осуществлять переход от одной мысли к другой), умения формулировать собственные мысли и понимать чужие, умение осуществлять самоконтроль за речью, восприятием ее собеседником, а также за пониманием речи партнера. Здесь достаточно широко представлен информационный блок умений, тогда как интерактивному и перцептивному блокам, на наш взгляд, не уделяется должного внимания.

Так же узко представлена структура коммуникативных умений включает в нее умения связно и последовательно излагать высказывание, композиционно правильно его оформлять, отбирать языковые средства в соответствии со стилем и типом речи, умения выразить свое отношения к собеседнику и адекватно воспринимать его сообщения.

Структура коммуникативных умений младших школьников, включив в нее, кроме ориентировочных (умение оценить и принять ситуацию, принять решение, взаимодействовать), информационно-аналитических (умение использовать доступные источники информации), прогностических (умение проектировать виды деятельности в соответствии с целью коммуникации, корректировать ситуацию общения) и полемических умений (умение быть коммуникабельным, вести диалог, беседу, использовать вербальные и невербальные средства общения), еще и рефлексивные (умение дать оценку и самооценку) и креативные умения (умение принимать решения нестандартных ситуациях, выступать с подготовленными сообщениями и экспромтом).

Анализируя представленные структуры коммуникативных умений младших школьников, мы можем отметить их одностороннюю направленность – рассматривают коммуникативные умения как учебно-речевые, не включая в их структуру умения, способствующие пониманию индивидуальности и ценности собеседника (перцептивный блок умений).

Психолого-педагогической анализ дает основание считать, что проблеме изучения структуры коммуникативных умений уделяется недостаточно внимания, особенно это относится к структуре коммуникативных умений младших школьников. Так, в структуре

обозначенных умений большинство авторов в первую очередь выделяют информационный и интерактивный блоки, не уделяя должного внимания перцептивному блоку. Также в представленных структурах не отражена взаимосвязь коммуникативных умений с системой мотивов, потребностей, ценностей личности, хотя они оказывают влияние на процесс овладения умениями.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику. М.: Педагогика, 1997. - 368 с.
- 2 Мудрик А.В. Общение как фактор воспитания школьников. М.: Педагогика, 1984. - 112 с.
- 3 Эльконин Д. Б. Психология игры. М.: 1978.-304 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚАБІЛЕТТІЛІКТЕРІН ОЙЫН АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жансүгірова К.Т.¹, Жумабек Ф.О.²

¹п.ғ.к., аға оқытушы, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӨТУ,
Алматы, Қазақстан, kulaisha61@mail.ru

²магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӨТУ, Алматы, Қазақстан

Мақалада қазіргі қоғамдағы мектептегі білім беру жүйесінде анықталғандай мектеп реформасының негізгі өзгерісі, қабілетті, талантты, тұлғаны қалыптастыру үшін білім беру жүйесінің тиімділігінің негізгі өлшемдерінің бірі ретінде, талап, қабілеттілік, коммуникативтік дағдыларын дамыту. Бұл талап бастауыш сынып оқушыларымен педагогикалық процесте оқудың алғашқы жылдарынан басталатындығы баяндалған.

Тірек сөздер: коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру, қабылдау, оқушылар, жеке тұлға, қабілет, коммуникативтік дағдылар.

Статья поступила 31.08.2017

Наш юбиляр

Уважаемая, Тамара Даниловна!

Ваш богатый опыт, обширные знания, замечательные деловые и человеческие качества, уникальный талант организатора, снискали Вам заслуженный авторитет и уважение среди коллег.

На протяжении многих лет Вы, уважаемая, Тамара Даниловна, проявляете высокий профессионализм и принципиальность, направленные на развитие нашего университета.

Трудно переоценить Ваши заслуги в развитии казахстанского образования и в воспитании будущих специалистов нового формата.

Вы постоянно участвуете в совершенствовании иноязычного образования.

Кафедра методики иноязычного образования, возглавляемая Вами более 20 лет, стала одной из ведущих кафедр университета.

На протяжении педагогической деятельности Вами были подготовлены 8 кандидатов наук и более 50 магистров.

От всей души желаем Вам, уважаемая, Тамара Даниловна, новых созидательных успехов в работе на благо Казахстана, во имя его стабильного развития и процветания. Крепкого здоровья, счастья, семейного благополучия Вам и Вашим близким. Пусть всегда и во всем Вам сопутствует удача.

*С глубоким уважением,
Зав. кафедрой педагогики и психологии
КазУМОиМЯ им. Абылай хана **Узакбаева С.А.***

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN
of Ablai khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

3 (46) 2017
ISSN 2412-2149

e-mail: pedagoginyaz@mail.ru

Над выпуском работали
директор издательства: *Есенғалиева Б.А.*

Технический редактор,
компьютерная верстка: *Кынырбеков Б.С.*

Подписано в печать 27.09.2017 г.
Формат 70x90 1/16. Объем 9,09 п.л. Заказ № 459. Тираж 300 экз.
Отпечатано в издательстве «Полилингва»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Издательство “Полилингва” КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 24-09
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru